KÜRD xalqı mübariz və qəhrəman xalqdır.
Heydər Əliyev

KÜRD DÎPLOMAT

№ 14 (526) 9-15 Aprel, Nîsan, sal. il 2023
Ji meha şûbatê sala 2003-a tê weşandin

Həftəlik İctimai-siyasi qəzet
Rojnama heftename civakî û sîyasî

Qiyməti: Hêjaye: 40 qəpik

Bilirsən, nə etmiş kürdlər bir zaman?
Qurtarmış İslamı çox ağır dardan!
Qədim Avropanın xaçpərəstləri,
Yüz illər sındırmış göy məsçidləri.
Müsəlman keçmişin öyrənsə əgər,
Kürdün dərgahına daim baş əyər.
Səbahəddin Eloğlu

Səh. 2

Prezident İlham Əliyev və Bosniya və Herseqovinanın Rəyasət Heyətinin Sədri Jelka Tsviyanoviç mətbuata bəyanatlarla çıxış ediblər

Səh. 15

Nêçîrvan Barzanî: Enfal, qurbanîdana gelê Kurdistanê ye

Səh. 14

Serok Barzanî: Tawanên dijî gelê Kurdistanê hatine kirin nayên jibîrkirin

Səh. 15

Mesrûr Barzanî ji bo ewlehî û aramiya Silêmaniyê piştevaniya xwe ragihand

Səh. 14

Kerkûkî: Ji bo rewşa Kerkûkê asayî bibe lihevkirinek hatiye kirin

Səh. 13

KSDP Lideri: İran, YNK ekibinin hükümete dönmesi için çabalıyor

Səh. 13

Mazlum Abdi: Suriye ordusuna katılmayı umuyoruz

Azərbaycan və Tacikistan prezidentlərinin geniş tərkibdə görüşü olub
Səh. 2

Mahmud bəy Səfikürdski
Səh. 12

Sarı aşıq haqqında
Səh. 4

Ji ser Enfala Germiyanê 35 sal derbas bûn
Səh. 15

KÜRDLƏR VƏ KÜRDÜSTAN
Səh. 7

PAK: 'Em Şehîdên Enfalê Bigiranî Bibîrtînin'
Səh. 16

Səh. 10

Ağla, telli sazım ağla

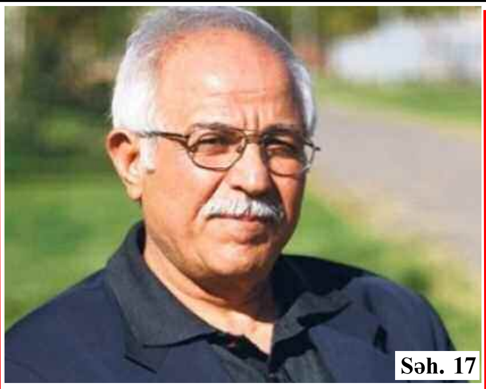
Səh. 17

Serokê Kurdistanê Xalid Begê Cibrî...

Səh. 11

Jîyana kurdên koçber

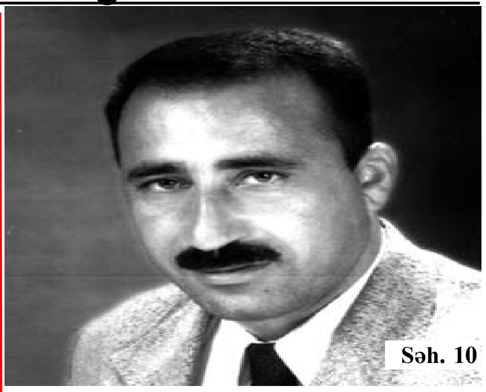
Səh. 10

RABE RABE!

526:1.QXD 18.04.2023 4:33 Page 2

Prezident İlham Əliyev və Bosniya və Herseqovinanın Rəyasət Heyətinin Sədri Jelka Tsviyanoviç mətbuata bəyanatlarla çıxış ediblər

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev və Bosniya və Herseqovinanın Rəyasət Heyətinin Sədri xanım Jelka Tsviyanoviç aprelin 13-də Sarayevoda mətbuata bəyanatlarla çıxış ediblər.

Prezident İlham Əliyevin bəyanatı:

- Hörmətli xanım Sədr, hörmətli cənab Komşiç, hörmətli cənab Beçiroviç.

Hörmətli xanımlar və cənablar.

İlk növbədə, xanım Sədr, mənə göstərdiyiniz qonaqpərvərliyə görə Sizə təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Mən gözəl ölkənizdə olmağımdan çox məmnunam. Siz qeyd etdiyiniz kimi, biz Sizinlə bir ay yarım bundan əvvəl Bakıda görüşmüşdük. Siz məni ölkənizə dəvət etmişdiniz və mən böyük məmnuniyyətlə bu dəvəti qəbul edib bu gün Sizin ölkənizdəyəm.

Bu gün biz geniş fikir mübadiləsi əsnasında Bosniya və Herseqovina-Azərbaycan əlaqələrinin gələcək inkişafı ilə bağlı vahid mövqeyə gəlmişik. Yəni, bu əlaqələr bundan sonra yüksələn xətlə inkişaf edəcək.

Əlaqələrimizin tarixi də çox gözəldir. Xüsusilə siyasi müstəvidə aparılan məsləhətləşmələr və əlaqələr bizim münasibətlərimizi yüksək səviyyəyə qaldırmışdır. Biz beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində bir-birimizi bütün məsələlərdə dəstəkləmişik və bu dəstək bu gün də hiss olunur. Xüsusilə işğal dövründə Azərbaycanın ərazi bütövlüyü, suverenliyi və sərhədlərinin toxunulmazlığı ilə bağlı Bosniya və Herseqovinanın mövqeyi bizim üçün çox önəmli idi.

Bir məsələni də xüsusilə qeyd etmək istəyirəm, iki il yarım bundan əvvəl Azərbaycan İkinci Qarabağ müharibəsi zamanı öz ərazi bütövlüyünü bərpa edəndə Bosniya və Herseqovina qətiyyətli şəkildə Azərbaycanı dəstəkləmişdir, bizim haqq işimizi dəstəkləmişdir. Bu, dostluq və

qardaşlıq mövqeyidir, buna görə biz Sizə minnətdarıq.

Azərbaycan da öz növbəsində bütün məsələlərdə, o cümlədən Bosniya və Herseqovinanın ərazi bütövlüyü, suverenliyi, sərhədlərinin toxunulmazlığı ilə bağlı birmənalı şəkildə Bosniya və Herseqovinanın maraqlarını dəstəkləmişdir.

Bu gün isə bizim münasibətlərimizin yeni səhifəsi başlayır. Rəsmi səfər çərçivəsində aparılan danışıqlar, qeyd etdiyim kimi, yeni imkanlar açır. O cümlədən bu gün imzalanmış strateji tərəfdaşlıq haqqında Bəyannamə gələcək inkişafımızın istiqamətlərini göstərir.

Biz müntəzəm olaraq siyasi və diplomatik müstəvidə məsləhətləşmələr aparacağıq. Eyni zamanda, iqtisadi sahədə işlər daha məqsədyönlü şəkildə aparılacaq. Birgə komissiya, yəni, Birgə İqtisadi Komissiya haqqında qərar qəbul edilmişdir. Bu gün aparılan danışıqlar əsnasında, eyni zamanda, konkret layihələr üzrə işçi qrupunun yaradılması da razılaşdırılıb və qısa müddət ərzində bu istiqamətdə addımlar atılacaq.

Strateji tərəfdaşlıq əlaqələri xüsusi əlaqələrdir. Bu, hər iki ölkənin üzərinə çox böyük məsuliyyət qoyur. Biz bu məsuliyyətə hazırıq. Əminəm ki, Bosniya və Herseqovina və Azərbaycan sözün əsl mənasında strateji tərəfdaşlar kimi bundan sonra birgə fəaliyyət göstərəcək.

Əməkdaşlığın digər istiqamətləri ilə bağlı onu deyə bilərəm ki, ticarət dövriyyəsinin artırılması məsələsi gündəlikdədir. Biz xahiş etdik ki, bizə konkret investisiya layihələri təqdim edilsin. Biz bu layihələrə baxaq, onları incələyək və qısa müddət ərzində öz cavabımızı verək. Biz ölkənizə sərmayə qoymaqda maraqlıyıq.

Eyni zamanda, energetika sahəsində çox geniş imkanlar vardır. Azərbaycanın təşəbbüskarı olduğu Cənub Qaz Dəhlizinin uzunluğu 3 min 500 kilometrdir. İki ildən bir qədər çox müddət ərzində bu kəmər Avropaya təbii qazımızı nəql edir. Bu kəmər Bosniya və Herseqovinanın sərhədlərinin yanından keçir. Yaxşı olar ki, biz təbii qaz sahəsində də əməkdaşlığa başlayaq. Müvafiq göstərişlər artıq verilmişdir.

Bununla bərabər, hidroenergetika, eyni zamanda, bərpaolunan digər enerji növləri üzrə birgə araşdırmalar aparılacaq. Əminəm ki, bu istiqamətdə də ciddi addımların atılması mümkün olacaq. Azərbaycan xarici ölkələrə milyardlarla dollar həcmində sərmayə qoyubdur və əlbəttə ki, Bosniya və Herseqovina ilə bu sahədə əməkdaşlıq bizim üçün çox maraqlıdır.

Bununla paralel olaraq nəqliyyat sahəsində əməkdaşlığın bütün istiqamətləri geniş araşdırılmalıdır. Azərbaycan Orta Dəhliz layihəsi üzrə öz ərazisində bütün lazımi infrastruktur layihələrini icra edib, onları başa çatdırıb, eyni zamanda, digər ölkələrdə nəqliyyat infrastrukturunun yaradılması ilə bağlı böyük sərmayə qoyur. Ona görə Cənubi Qafqaz və Balkan regionları arasında nəqliyyat bağlantısı da hesab edirəm ki, bütün bölgələrimizdə yaşayan xalqlar üçün faydalı ola bilər.

Biz bu gün söhbət zamanı, həmçinin mədəniyyətlərarası dialoqun dərinləşməsi ilə bağlı fikir mübadiləsi apardıq, bizim təcrübəmizi bölüşdük. Hesab edirəm ki, bu istiqamətdə də birgə fəaliyyətin böyük önəmi ola bilər. Həm Bosniya və Herseqovina, həm Azərbaycan çoxkonfessiyalı ölkələrdir. Bizim ölkələrimizdə bir çox etnik qruplar yaşayır və bu etnik qrupların sülh, əmin-amanlıq, dostluq, qardaşlıq şəraitində yaşaması sabitlik üçün əsas şərtdir. Burada da fikir mübadiləsi, təcrübə mübadiləsi, birgə fəaliyyət, o cümlədən elm, təhsil sahələrində, qeyri-hökumət təşkilatları çərçivəsində birgə əməkdaşlıq üçün çox gözəl imkanlar vardır.

Mən bir daha bu dəvətə və qonaqpərvərliyə görə təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Bir məqamı da qeyd etməliyəm ki, 1972-ci ildə - hələ Sovet İttifaqı və Yuqoslaviyanın mövcudluğu dövründə Bakı və Sarayevo arasında qardaşlaşma sazişi imzalanmışdır. O vaxtdan Sarayevo və Bakı qardaş şəhərlər sayılır. Əminəm ki, bu səfərdən sonra bizim qardaşlığımız daha möhkəm olacaq. Sağ olun.

Prezident İlham Əliyev ATƏT-in fəaliyyətdə olan sədrini qəbul edib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev aprelin 12-də Şimali Makedoniya Respublikasının xarici işlər naziri, ATƏT-in fəaliyyətdə olan sədri Buyar Osmanini qəbul edib.

Dövlətimizin başçısı beynəlxalq tədbirlər əsnasında Şimali Makedoniyanın Prezidenti və Baş naziri ilə olan təmaslarını məmnuniyyətlə xatırladı.

Qəbula görə təşəkkürünü bildirən Buyar Osmani ATƏT-in fəaliyyətdə olan sədri kimi Şimali Makedoniyanın prioritetləri barədə dövlətimizin başçısına məlumat verdi. Bildirdi ki, Şimali Makedoniya sədrliyi çərçivəsində "Hər şey insanlar üçün" konsepsiyasını əsas götürüb və sədrlik prosesində də bu əsasda insanlara köklənən siyasətin həyata keçirilməsi istiqamətində çalışıb. O, ATƏT-in Şimali Makedoniyaya üzv dövlət kimi verdiyi dəstəyini xatırladaraq, hazırda ölkəsinin bu təşkilatın gündəliyində duran məsələlərin həllinə öz töhfəsini verməyə çalışdığını dedi, bu baxımdan Şimali Makedoniyada daxili siyasətdə "Hamı üçün vahid cəmiyyət" konsepsiyasından çıxış etdiyini bildirdi, ölkə daxilində və

regionda postmünaqişə şəraitində barışığın təmin olunması istiqamətində həyata keçirilən layihələr barədə məlumat verdi. Bu xüsusda ölkəsinin əldə etdiyi təcrübənin Cənubi Qafqaz regionu ilə də bölüşməyə hazır olduğunu diqqətə çatdırdı.

Azərbaycan Prezidenti Şimali Makedoniyanın və ümumilikdə Balkan regionunun etnik barışıq konsepsiyasının, reinteqrasiya və inklüziv cəmiyyətin yaradılması təcrübəsinin Cənubi Qafqaz üçün də maraqlı ola biləcəyini qeyd etdi. Dövlətimizin başçısı Azərbaycanın üç Cənubi Qafqaz ölkəsinin bir araya gələrək görüş keçirməsi ilə bağlı təklifini xatırladı.

Prezident İlham Əliyev Ermənistanla Azərbaycan arasında hazırda sülh prosesinin iki istiqamət üzrə həyata keçirildiyini diqqətə çatdırdı. Bu baxımdan dövlətimizin başçısı Azərbaycanın Qarabağ iqtisadi regionundan olan erməni sakinlərlə birbaşa təmasların həyata keçirilməsi istiqamətində Bakıda görüşlərin təşkil edilməsinə dair təkliflərlə çıxış etdiyini vurğuladı və bu xüsusda Azərbaycan tərəfindən xüsusi nümayəndənin təyin edildiyini dedi və onların Bakıya həm reinteqrasiya, həm də müxtəlif infrastruktur layihələrinin müzakirəsi məqsədilə dəvət edildiyini bildirdi. Prezident İlham Əliyev, eyni zamanda, Ermənistanla Azərbaycan arasında ikitərəfli əsasda sülh müqaviləsi üzrə və münasibətlərin normallaşdırılması istiqamətində danışıqların aparıldığını diqqətə çatdırdı.

Dövlətimizin başçısı dünən Ermənistan-Azərbaycan sərhədində baş vermiş insidenti qeyd edərək, bunun Ermənistan tərəfindən məqsədyönlü şəkildə törədilmiş təxribat olduğunu bildirdi.

Buyar Osmani ATƏT-in Azərbaycanda humanitar minatəmizləmə, yaşıl liman və digər praktiki layihələrə töhfə verə biləcəyini qeyd etdi.

Prezident İlham Əliyev Azərbaycanın ATƏT ilə əməkdaşlığına praktiki müstəvidə baxdığını qeyd etdi. Dövlətimizin başçısı bu xüsusda transsərhəd çayları üzrə birgə əməkdaşlıq, humanitar minatəmizləmə, yaşıl limanlar, Orta Dəhliz kimi konsepsiyalar üzrə praktiki və praqmatik əməkdaşlıq layihələrinin icra olunması imkanlarına baxılmasının mümkünlüyünü diqqətə çatdırdı.

Görüşdə, həmçinin Azərbaycanla Şimali Makedoniya arasında nəqliyyat, enerji və qarşılıqlı maraq doğuran digər ikitərəfli əməkdaşlıq məsələləri müzakirə olundu.

526:1.QXD 18.04.2023 4:33 Page 3

Daşkəsəndə KOB dostunun təşəbbüsü ilə sahibkarlığa və məşğulluğa dair maarifləndirmə davam edir

Aprelin 17-də Daşkəsən KOB dostunun təşkilatçılığı Daşkəsən Rayon İcra

Hakimiyyətinin, Gəncə-Daşkəsən Regional Məşğulluq İdarəsinin rayon xidmət şöbəsi və Daşkəsən Dövlət Aqrar İnkişaf Mərkəzinin iştirakı ilə Çanaqçı kəndində sakinlərlə sahibkarlığa və məşğulluğa dair maarifləndirici görüş keçirilib.

Tədbir eyni zamanda Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2020-ci il 13 fevral tarixli 1816 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş "Məşğulluq Strategiyasının həyata keçirilməsinə dair 2020–2025-ci illər üçün Tədbirlər Planı"nın 3.1-ci bəndinin (Sosial müdafiəyə xüsusi ehtiyacı olan və işə düzəlməkdə çətinlik çəkən şəxslərin aktiv məşğulluq tədbirlərinə cəlb edilməsi işinin gücləndirilməsi) icrası məqsədi daşıyıb.

Daşkəsən KOB dostu Muraz Məmmədov çıxışında iştirakçıları KOBİA-nın xidmətləri barədə məlumatlandırıb. Sahibkarlığa və bazarlara çıxışa dövlət dəstək mexanizmləri, "Startap" şəhadətnaməsi, daxili bazar araşdırmasının aparılması, özünüməşğulluq proqramı və bir sıra mövzular barədə söz açıb. Muraz Məmmədov vurğulayıb ki, Rayon İcra Hakimiyyətinin, Gəncə-Daşkəsən Regional Məşğulluq İdarəsinin rayon xidmət şöbəsi və Daşkəsən Dövlət Aqrar İnkişaf Mərkəzinin iştirakı ilə keçirilən görüşün məqsədi koordinasiyalı şəkildə hərəkət etmək, rayonda bu sahədə olan mövcud problemlərə kompleks yanaşmaqla həllinə operativ nail olmaqdır.Görüşdə aqrar məşğulluğun artırılması, bu sahədə görülən işlər, fermerlərin inkişafı üçün həyata keçirilən layihələr, suvarma məsələləri, gübrə ilə təminat, əkin sahələrində zərərvericilərə qarşı mübarizənin təşkili, bəyan prosesinin gedişi və digər mövzular ətrafında fikir mübadiləsi aparılıb, suallar cavablandırılıb, müraciət və təkliflər qeydə alınıb.

Daşkəsən KOB dostunun təşəbbüsü ilə analoji formatda növbəti görüşlərin rayonun digər yaşayış məntəqələrində keçirilməsi nəzərdə tutulur.

Gəncədə bəstəkar Qəmbər Hüseynlinin xatirəsi anılıb, məzarüstü abidəsinin ətrafında salınan yeni parkın açılışı olub

Gəncədə bəstəkar Qəmbər Hüseynlinin məzarüstü abidəsinin ətrafında salınan

parkın açılışı olub. Mərasimdə Gəncə Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı Niyazi Bayramov, Türkiyənin Gəncədəki Baş konsulu Recep Öztop, Aparatın məsul əməkdaşları, idarə, müəssisə və təşkilat rəhbərləri, kollec direktorları, həmçinin bəstəkarın ailə üzvləri iştirak ediblər.

Əvvəlcə bəstəkar Qəmbər Hüseynlinin məzarüstü abidəsi ziyarət olunub, üzərinə tər çiçəklər düzülüb. Daha sonra burada yeni salınan parkın açılışı olub.

Bildirilib ki, çoxsaylı şəhər sakinləri, o cümlədən şəhərimizin ziyalıları Gəncə Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı Niyazi Bayramova müraciət edərək, görkəmli bəstəkarın məzarının ətrafında balaca fidanlar üçün park salınmasını xahiş etmişdirlər. Edilən müraciət əsasında şəhər rəhbərliyi tərəfindən müvafiq tədbirlər həyata keçirilmiş və parkın salınması işlərinə başlanılmışdır.

Qəmbər Hüseynlinin doğum günü ərəfəsində açılışı olan park, balaca fidanlara ərmağan edilib.

Tədbir zamanı iştirakçılara görkəmli bəstəkarın həyat və yaradıcılığı barədə ətraflı məlumat verilib. Qeyd olunub ki, 16 aprel 1916-cı ildə Gəncədə dünyaya göz açan Qəmbər Hüseynli sənət aləmində xalqına xidməti həyatının əsas mənası hesab edən sənətkarlardan olub. Bütün yaradıcılığı boyu professional musiqi sənətimizin xalq tərəfindən daha çox sevilən janr və formalar hesabına zənginləşməsinə çalışıb. Bütün dünya Qəmbər Hüseynliyini "Cücələrim"lə tanısa da, bəstəkarın Azərbaycan xalqı tərəfindən sevilərək dinlənilən digər bəstələri də var. Görkəmli bəstəkarın yaradıcılığında mahnı və romanslar mühüm yer tutur.

Tədbirin davamında Gəncə Uşaq Evinin sakinləri tərəfindən Qəmbər Hüseynlinin bəstələrinə yazılan şeirlər səsləndirilib.

Məlumat üçün bildirək ki, yeni istifadəyə verilən parkda körpə və uşaqların oynaması üçün müxtəlif atraksionlar quraşdırılıb, idman qurğuları, söhbətgah və oturacaqlar yerləşdirilib.

Talış xalqının dəyərli və mübariz qızı, İradə Məlikova 55-yaşın mübarək

Talış xalqının mübariz və dəyərli qızı İradə Şirzad qızı Məlikova bu gün respublikada özünə məxsus mövqeyi ilə tanınan vətənpərvər, ziyalı xanımlardan biridir. Elə tərcümeyi-halı da onun işgüzar, çətin maneələri tək başına dəf edən, Vətənin mübariz, qeyrətli qızı olduğunu göstərir.

O, axarlı-baxarlı, cənnət məkan Astaranın sitrusçuluğu ilə göz oxşayan Kijəbə qəsəbəsində 1968-ci ildə ziyalı ailəsində işıqlı həyata göz açıb. Atasının özünə məxsus işi ilə əlaqədar ailəsi sonralar Bakıya köçdüyündən İradə təhsilini Bakı məktəblərində alır. Orta təhsildən sonra İnşaat Mühəndislər İnstitunun məzunu kimi ixtisası üzrə müxtəlif yerlərdə məsul işdə çalışır. 2015-ci ildən isə müstəqil tədqiqatçı, araşdırmaçı olaraq respublikada fəaliyyət göstərir. İradə xanım ictimaiyyətçi kimi öz üzərində müntəzəm fəal çalışdığına görə fəaliyyəti uğurlu alınır. O, cənub bölgəsinin məktəblərində tədris edilən 1,2,3,4-cü sinif və metodika kitablarının nəşri, məzmunu, bədii tərtibatı, nəşrin mətndəki dil üslüb qaydalarının uyğunluqlarının qiymətləndirilməsində Təhsil Nazirliyin ekspertidir.

İradə Məlikova 2017-ci ildə iyun ayında təsis etdiyi ayda bir dəfə işıqlandırdığı "DODO" ictimai qəzetin baş redaktorudur. Respublikada yaşayan azsaylı xalqların dillərində çap olunan qəzetdə milli adət-ənənələr, folklor nümunələri, atalar sözləri, şerlər, ziyalıların həyat yaradıcılığı ilə bağlı maraqlı yazılar talış, rus, azərbaycan dilində oxuculara çatdırılır.

İradə xanım Bakı Beynəlxalq Multikultirazlizm Mərkəzinin üzvü kimi dövlət tədbirlərinə dəvət olunan fəal ictimaiyyətçi xanımdır. O, həvəskar bəstəkar kimi 25-ə yaxın mahnının müəllifidir.

İradə xanım mehriban, qayğıkeş, sədaqətli Rövşən bəyin həyat yoldaşıdır.

Həyat yoldaşı Rövşən Məlikov Birinci Qarabağ müharibəsində iştirak etmiş Kəlbəcər, Ağdərə, Tərtər və Ağdam rayonlarını erməni teroristlərindən azad olunmasında gedən döyüşlərdə cəsurcasına mübarizə aparanlardandır. Xüsusi təyinatlı "N" saylı hərbi hissənin baş giziri kimi Vətəninə həmişə sədaqətlə qulluq etmiş Qarabağ müharibəsinin veteranı kimi, komandanlıq tərəfindən diplom və fəxri fərmanlara layiq görülüb.

Ağdamın müdafiəsi uğrunda gedən qızğın döyüşlərdə mərmi partlayışından sarsıntı keçirsədə müvazinətini saxlayaraq döyyüşləri davam etdirmişdir. Rövşən bu gün də Vətən yolunda canından keçməyə hazır bir döyüşçüdür.

İradə Məlikova qəlbi yaralı anadır. İlk nübarı 16 yaşlı Leylası yaşadıqları mənzildə dəm qazından zəhərlənərək 13 gündən sonra dünyasını dəyişib. Bu dəhşətli faciə əzizlərini, xüsusən də İradə xanımı çox sarsıdıb. Uzun illərdir ki, İradə hələ də unudulmaz hadisənin təsiri ilə yaşayır. O, təsəllini yeganə balası, Memarlıq Universitetini bitirdikdən sonra memar Məhəmmədə tapır. Oğlu məsul işdə çalışmaqla yanaşı anasının çoxşaxəli fəaliyyətini dəstəkləməklə, bir növ onun yardımçısıdır.

Ayda bir dəfə işıq üzü görən "DODO" İradənin həyat yoldaşı Rövşənin və oğlu Məhəmmədin qayğısı ilə respublikada tanınan ictimai mətbu orqanıdır.

İradə Məlikova 15-ə yaxın kitabın müəllifi, bir çox kitabların redaktoru, tərtibatçısı, tərcüməçisidir. Yotube kanalında "İradə DODO TV" yaratmış, burada Azərbaycanın milli mənəvi dəyərlərinin dünyaya tanıdılmasında təqdirəlayiq fəaliyyət göstərir.

Ulu öndər Heydər Əliyevin respublikaya rəhbərlik etdiyi dövrdə əməyi "Şöhrət" ordeninə layiq görülmüş, artıq haqq dünyasında olan nüfuzlu şəxsiyyət Şirzad Baxşıyevin qızı İradə xanımın yaradıcılıq fəaliyyətini düşünəndə həyatda hər zaman mübariz olan Şirzad Baxşıyevə oxşar, atası kimi fəal və mübariz İradə xanımın fəaliyyəti təbiidir.

Bizdə "Diplomat" qəzetinin idarə heyəti adından İradə xanımı ad günü münasibəti ilə ürəkdən təbrik edir və ona can sağlığı, uzun önür, ailə xoşbəxtliyi və işlərində uğurlar arzu edirik.

Samux Rayon İcra Hakimiyyətində vətəndaşların növbəti fərdi qaydada qəbulu keçirilmişdir

Samux Rayon İcra Hakimiyyətində vətəndaşların növbəti fərdi qaydada qəbulu keçirilmişdir.

Qəbulda rayon İcra Hakimiyyəti Başçısı Aparatının məsul işçiləri, aidiyyatı idarə, təşkilat, xidmət sahələrinin rəhbərləri, İnzibati Ərazi Dairələri üzrə nümayəndələr və bələdiyyə sədrləri iştirak etmişlər. Vətəndaşların qəbulu saat 10:00-da başlamış, qəbula yazılmış 8 nəfər vətəndaşın müraciəti dinlənilmişdir. Onlardan 5 nəfəri torpaq, 1 nəfəri su,1 nəfəri təbii qazın verilməsi, 1 nəfəri isə təqaüdün verilməsi ilə bağlı müraciət etmişdirlər.Dinlənilmiş müraciətlərin və qaldırılan məsələlərin həlli ilə bağlı aidiyyatı qurumların rəhbərlərinə və məsul şəxslərə yerindəcə müvafiq tapşırıqlar verilmişdir.

SARI AŞIQ GECƏSİ

Dünən aprelin 30-da Filarmoniyada Sarı Aşıq gecəsi keçirilmişdir. Gecədə Laçın rayonunun ziyalıları, elm və sənət adamları iştirak ediblər. İncəsənət Universitetinin professoru folklorşünas Məhərrəm Qasımlı Sarı Aşıq haqqında gecəni açaraq tamaşaçılara məlumat verərək, sözü Laçın Rayon İcra Hakimiyyətinin sədri Ramiz Cəbrayılov cənablarına verdi. Ramiz müəllim Laçın rayonunun iqtisadi-siyasi durumundan, köçkün xalqımızın durumundan, hörmətli prezidentimiz İlham Əliyev cənablarının qaçqın və köçkünlərə qayğısından, torpaqlarımızın geri qaytarilmasından danışaraq meydanı aşıqlara verdi. Aşıq qurupu aşıq Cabbar Cabbarovun rəhbərliyi ilə Səməd Vurğunun "Azərbaycan" şeri ilə səhnəni canlandırdı. Laçın aşıqları aşıq Umbay Axundovlar, Pərviz Sahil Qurbanovlar, Təbriz Sadiqov, Pərviz Axundov vətən həsrətli mahnıları ilə, vətənə bağlı şeirləri ilə gecəyə xüsusi rəng verdilər. Sarı Aşığın gələn yubleyinin aşığın doğma Vətəni Laçında keçirilməsi arzulandı.

SARI AŞIQ HAQQINDA

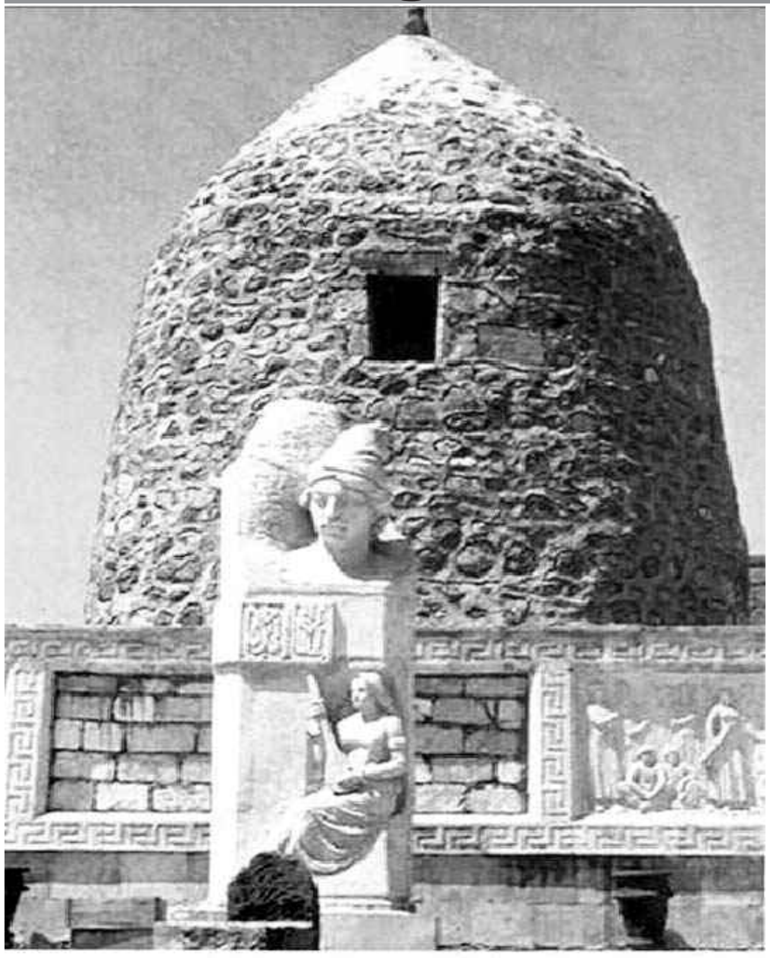

HƏYATI

XVII əsr Azərbaycan aşıqlarından olan Sarı Aşığın doğum və ölüm tarixi dəqiq məlum deyil. Aşığın qəbri Zəngəzur mahalının, indiki Laçın rayonunun Güləbürd kəndinin, Həkəri çayının yaxınlığındadır. Qəbrin baş daşına onun xəyali şəkli də həkk olunmuşdur. Arxeoloqlar 1927-ci ildə qəbri açaraq onun XVII əsrdə yaşadığını sübut etmişlər. Sarı Aşığın həyatıyla bağlı xalq arasında "Yaxşı və Aşıq" dastanı təşəkkül tapmışdır. Sarı Aşıq əsasən bayatılarıyla tanınır. O, "bayatı qoşmaq qadın işidir" deyənlərə meydan oxuyaraq yaradıcılığında bu janra üstünlük vermişdir. Aşıq əsasən əxlaqi məsələlərə toxunan bu bayatılarında cinaslardan şox ustalıqla istifadə etmişdir.

Şeirlərində atalar sözlərini və məsəlləri tez-tez işlədən Sarı Aşıq şoxlu sayda sevgi şeirlərinin də müəllifidir.

1993-cı ildə erməni vandalları Sarı Aşığın qəbrini tamamilə dagıtmışlar.

YARADICILIĞI

GƏLMƏDİN

Vədə verib mənə, gəlləm demişdin,
Gözüm qaldı intizarda, gəlmədin.
Sənsiz mənim ağlamaqdı munisim,
Mənsur kimi qaldım darda, gəlmədin.

Əlif qəddim əydi hicran məlalı,
Necə xəlq eyləmiş qaşın hilalı,
Saldı məni qəmə zülfün xəyalı,
Məni qoydun eşq barda gəlmədin.

Mən elə Aşıqəm ey vədə xilaf,
Nizəni ahundan çərx olar şikar,
Belə olar ay bimürvət, nainsaf,
Getdi əldən ixtiyar da gəlmədin.

GÖZLƏRİN

Əyibdi qəddimi qaşların tağı,
Qəsd eləyib şirin cana gözlərin.
Bu qədər şux baxıb aşiq öldürmə,
Heyifdi batmasın qana gözlərin.

Camalın şöləsi günəşdən əla,
Səni görən necə olmaz mübtəla,
Qəmzəyi cəlladın, xədəngin bəla,
Rəhm eləməz heç insana gözlərin.

Gözəllikdə sənsən bu gün yeganə,
Canım qurban olsun sən tək canana,
Yıxar Aşıq evin elər viranə,
Dolananda hər bir yana gözlərin.

***

Şikar edib tutdum bir şahi tərlan,
Sən etdin ağlımı zail, a Yaxşı!
Səni sevən keçər canü sərindən,
Olar camalına mail, a Yaxşı!

Məhəbbəti olan istər sazını,
Mən çəkərəm hər dəm sənin nazını.
Şəmsü Qəmər kimi görgəz üzünü,
Gün təki aləmə yayıl, a Yaxşı!

Qaşların bir oxdu, kirpiyin almaz,
Haramdan oxlasan, oram sağalmaz.
Gedər bu gözəllik sənə də qalmaz,
Əgərçi sərxoşsan, ayıl a Yaxşı!

Məni sənə aşiq etdi yaradan,
Səyrağıbı haqq götürsün aradan.
İstəyirsən xəbər tutgil Sarıdan,
Yollarında mənəm sail a Yaxşı!

BAYATILAR

Bu Aşıq zində deyil,
Ağlı özündə deyil,
Kim deyər haq cəmalı,
Yaxşı üzündə deyil.

***

Gözəllik soy iləndi,
Şahmar da soy ilandı,
Nəsimi tək bu Aşıq,
Yolunda soyulandı.

***

Aşıq minaya dəyər,
Qurban minaya dəyər,
İl var bir günə dəyməz,
Gün var min aya dəyər.

***

Mən Aşıqam qanlı gül,
Qanlı seviş, qanlı gül,
Yemiş bülbül bağrını,
Çıxmış ağzı qanlı gül.

***

Qarşıda yaxşı dağlar,
Köçməyə yaxşı dağlar,
Hər kəsin bir dağı var,
Aşıqı Yaxşı dağlar.

***

Aşıq Qaramanlıdı,
Xalın qara, manlıdı,
Yaxşının tənəsindən
Yenə qar amanlıdı.

Ümumi məlumat (işğaldan öncə):

Ümumi ərazi, [kv.km]	*1883.00*
Əhalinin ümumi sayı	*65507*
Kəndlərin sayı	*125*
Qəsəbələrin sayı	*1*
İri və orta müəssisələrin sayı	*133*
Məktəbəqədər uşaq müəssisələrinin sayı	*3*
Ümumtəhsil məktəblərinin sayı	*101*
Texniki, orta ixtisas və peşə məktəblərinin sayı	*2*
Ali təhsil müəssisələrinin sayı	*0*
Xəstəxanalar və tibb müəssisələrinin sayı	*20*
Mədəniyyət ocaqlarının sayı	*217*

LAÇIN RAYONU

(İşğal tarixi: 18 may 1992-ci il)

Laçın rayonu Azərbaycan Respublikasının cənub-qərbində dağlıq ərazidə yerləşir.

69 min əhalisi olan bu səfali məkan 120 kənddən, 1 şəhərdən və 1 qəsəbədən ibarət iidi.

Laçın 1923-cu ilə qədər Abdallar, sonra isə Laçın adlanıb.

Rayonda əsasən maldarlıq, arıçılıq, əkinçilik, taxta-şalban istehsali inkişaf etmişdi.

Hazırda Laçın rayonunun əhalisi Azərbaycan Respublikasının müxtəlif ərazisinə səpələnmişdir.

Tarixi haqqında qısa məlumat

Laçın rayonu Azərbaycan Respublikasının cənub-qərbində dağlıq ərazidə yerləşir.

Şimaldan Kəlbəcər rayonu, şərqdən Xocalı, Şuşa və Xocavənd rayonları, cənubdan Qubadlı, qərbdən isə Ermənistan Respublikası ilə həmsərhəddir.

1923-cü ildə Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin təşkili ilə əlaqədar Şuşa qəzası ləğv olunmuş və əvəzində Ağdam qəzası təşkil edilmişdir.

1923-cü ildə Respublika Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin qərarına uyğun olaraq Qubadlı, Kəlbəcər və Laçın torpaqları vahid qəza halında birləşdirilərək Kürdüstan qəzası yaradılmışdır. Qəza mərkəzi əvvəlcə Pircahan, sonra Minkənd, daha sonra isə Laçın təsdiq edilmişdir.

Laçın şəhərinin yerini Tağı Şahbazi Simurğ seçmiş və bu adı da ona o özü vermişdir.

Laçın rayonu 1924-cü ildə yaradılmış, ərazisi 1883 kvadrat km-dir. 01 yanvar 2004-cü il tarixə əhalisi 65507 nəfərdir. Rayonun mərkəzi Laçın şəhəridir, əhalisi 14500 nəfərdir.

Rayon üzrə 15310 təsərrüfat mövcuddur.

Əhalinin sıxlığı hər kvadrat km-ə 36 nəfər, hər sakinə 18 kvadrat km sahə düşürdü.

Mərkəzləşdirilmiş su təchizatı sistemindən bir gündə 4800 kub su, qaz şəbəkəsindən 173000 kub qaz, 985000 kq maye qaz istehlak olunurdu.

Laçın şəhərinin böyüyüb inkişaf etməsində ilk addımları Tağı Şahbazi Simurğ, Hüsü Hacıyev, İsmayıl Şərifov, Canbaxış Abdullayev və onlarca başqaları atmış, onların çox böyük fədakar xidmətləri olmuşdur.

İkinci dünya müharibəsi illərində 3660 nəfər Laçın rayon sakini cəbhəyə yollanmış, onlardan 2426 nəfəri geri qayıtmamışdır.

Şosse yol Laçına 1950-ci illərin əvvəllərindən çəkilməyə başlamışdır.

Respublikanın paytaxtı Bakı şəhəri ilə şosse yolla ara məsafəsi 450 km, Xankəndi dəmir yolu stansiyası ilə ara məsafəsi isə 60 km olmuşdur.

1962-ci ildən sonra isə əvvəlcə şəhərin, sonra isə kəndlərin elektrikləşdirilməsi, radiolaşdırılması və telefon xətlərinin çəkilişi işinə başlanmışdır.

Rayonun cəmi torpaq sahəsi 166488 hektar olmuşdur ki, ondan da 75781 hektarı kənd təsərrüfatına yararlı, 12102 hektarı isə əkin yeri idi. Həmin torpaqlardan 1515 hektarı sututar torpaqlardan ibarət idi.

Rayon ərazisinin 927 hektarını həyətyanı, 33205 hektarını meşə, 72000 hektarını yaylaq sahələri təşkil edirdi.

Rayonda şəhər, qəsəbə və 125 kəndin bazasında 48 şəhər, qəsəbə və kənd inzibati-ərazi vahidləri üzrə nümayəndəliklər fəaliyyət göstərirdi.

Rayonun iqtisadiyyatının əsasını heyvandarlıq və əkinçilik təşkil edirdi.

Azərbaycanın rəhbəri Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Azərbaycan KP MK-nin və Nazirlər Sovetinin "Dağ rayonlarının iqtisadiyyatını daha da yüksəltmək tədbirləri haqqında", "Laçın rayonu zəhmətkeşlərinə mədəni-məişət xidmətlərini daha da yaxşılaşdırmaq tədbirləri haqqında" 16 noyabr 1971-ci il və Azərbaycan KP MK-nin bürosunun "Laçın şəhərinin 50 illiyi barədə" 6 avqust 1974-cü il tarixlərdə qəbul olunmuş qərarlar rayonun sosial-iqtisadi və mədəni həyatının, əhalinin maddi rifah halının yaxşılaşdırılmasına çox böyük güclü təkan vermiş, təsərrüfatların maddi-texniki bazası xeyli möhkəmlənmiş, orta məktəb məzunlarının güzəştlə ali məktəblərə qəbuluna xüsusi yer verilmişdir.

Şəhər və kəndlər abadlaşdırılmış, şəhərlərdə 1000 nömrəlik avtomat-telefon, televiziya ötürücüsü stansiyaları qurulmuş, bütün kəndlər başdan-başa telefonlaşdırılmış, radiolaşdırılmış, elektrikləşdirilmiş, Laçın şəhərinə və rayonun 53 kəndinə təbii qaz çəkilmişdir.

Bu diqqət və qayğı sayəsində onlarla təhsil, mədəniyyət, məişət, səhiyyə obyektləri, heyandarlıq komp

SARI AŞIQ HAQQINDA

leksləri və sair sosial-mədəni və kənd təsərrüfatı obyektləri tikilib istifadəyə verilmişdir. Kəndlərə şosse yollar çəkilmiş, Şuşa-Laçın yolu əsaslı surətdə yenidən tikilmiş, asfalt zavodları, daş karxanaları, əhəng, pemoksol, yerli sənaye, toxuculuq sexləri istifadəyə verilmiş, Sumqayıt Alüminium və maşınqayırma zavodlarının, Bakı 1№-li tibb texnikumunun filialları açılmış, mərmər yataqları istifadəyə verilmiş, ticarət, ictimai-iaşə, mədəniyyət, rabitə və kommunal xidmətlərin şəbəkələri xeyli genişləndirilmişdir.

Görülmüş tədbirlər nəticəsində rayonda 133 idarə və müəssisə, o cümlədən 23 tikinti və 16 sənaye müəssisələri fəaliyyət göstərmişdir.

Rayonda 1 ədəd avtovağzal, 82 avtobus dayanacağı, 2130 km uzunluğunda avtombil yolları, 92 ədəd körpü, 1187 km uzunluğunda su kəməri, 33 su anbarı, cəmaşırxana, 15 km uzunluğunda mərkəzi kanalizasiya, 20 km uzunluğunda istilik şəbəkəsi, 14 hamam, 8 ədəd yanacaq doldurma stansiyası, 2636 km uzunluğunda elektrik hava xətləri, 498 km uzunluğunda qaz kəməri, 10200 km uzunluğunda radio-telefon kommunikasiya xətləri, 3 ədəd televiziya stansiyası və ötürücülər və sair mövcud olmuşdur.

1992-ci ilin mayın 18-də Laçın rayonu xəyanətin qurbanı oldu və erməni silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edildi.

Laçının işğalı ilə əlaqədar rayona 7,1 milyard ABŞ dolları dəyərində ziyan dəymişdir.

264 nəfər şəhid olmuş, 65 nəfər girov götürülmüş, 103 nəfər əlil olmuşdur. Rayon üzrə 1 yaşdan 16 yaşadək mövcud olan 24374 nəfər uşaqdan 18 nəfəri şəhid, 225 nəfəri əlil olmuş, 1071 nəfəri, o cümlədən 31 nəfəri hər iki valideynindən yetim qalmışdır.

Bütün var dövlətlərimizi yeraltı və yerüstü sərvətlərimiz talan-qarət olmuş, torpaqlarımız hərraca qoyulmuş, ata-baba qəbiristanlıqlarımız düşmən tapdağında qalmış, rayonun 65507 nəfər əhalisi Respublikanın 59 şəhər və rayonlarına, "Taxtakörpü" qışlaqlarındakı 84 obaya məcburi köçkün düşmüşdür.

İqtisadi-təsərrüfat potensialı

Rayonda iri dövlət müəssisələrindən olan 9 heyvandarlıq sovxozu, o cümlədən Kirov adına südçülük damazlıq sovxozu, yağ-pendir zavodu, konserv zavodu, ət tədarükü və qəbulu məntəqəsi, yun və göndəri qəbulu idarəsi, kimya birliyi, baytarlıq müalicəxanası, tikinti materialları istehsalat birliyi, ağac emalı sənayesi, yol və tikinti quraşdırma idarəsi, Sumqayıt Alüminium və maşınqayırma zavodlarının filialları, yüngül sənaye və yerli sənaye kombinatları, iki ədəd asfalt zavod, beton zavod, texniki-təchizat birliyi, suvarma sistemləri idarəsi, 23 tikinti idarəsi, mərmər, əhəng, pemoksol və toxuculuq sexləri, iki ədəd daş karxanası, avtonəqliyyat müəssisəsi, təhsil, səhiyyə, mədəniyyət, ticarət, ictimai-iaşə, rabitə, məişət, kommunal müəssisələri və digər idarə və müəssisələr fəaliyyət göstərirdi.

Ümumiyyətlə, rayonda 133 iri və xırda idarə, müəssisə və təşkilat, 52 kolxoz, 9 sovxoz və payçı kəndli fermer təsərrüfatı fəaliyyət göstərmişdir.

Nəqliyyat infrastrukturu

Dağlıq Qarabağı Ermənistan Respublikasının Gorus rayonu ilə birləşdirən Respublika əhəmiyyətli şosse yolun uzunluğu Laçın şəhərindən Gorus rayonuna kimi 54 km, Şuşa rayonuna isə 40 km, cəmi 94 km-dir.

Respublika əhəmiyyətli Laçın-Qubadlı yolu 77 km-dir.

Rayon üzrə cəmi 2130 km uzunluğunda Respublika və yerli əhəmiyyətli yol, 92 ədəd körpü vardır.

Respublikanın paytaxtı Bakı şəhəri ilə şosse yolla ara məsayəsi 450 km, Xankəndi dəmir yolu stansiyası ilə 60 km-dir.

Tarixi və memarlıq abidələri

Rayonun ərazisində 200-ə yaxın tarixi, mədəniyyət və memarlır abidələri, onlarla kurqan, qala tipli arxeologiya baxımından faydalı olan abidələr, çoxlu sayda qəbirüstü abidələr, stellalar, at, qoç fiqurları, süjetli daşlar, eləcə də bu ərazi çoxlu təbii sərvətləri, qiymətli minelar suları ilə zəngindir.

Bu ərazidə olan abidələrin əksəriyyəti Qafqaz Albaniyası dövrünün yadigarlarıdır. Alimlərimizin verdiyi məlumata əsasən bu ərazidə olan Qafqaz Albaniyası dövrü abidələrinin bir çoxu bizim eranın xristianlıqdan əvvəlki dövrünə aiddir.

Bu yerlərin mürəkkəb relyefi, sərt iqlimi bir çox çay keçidlərində, yolların keçilməz hissələrində körpülərin inşasına səbəb olmuşdur. Onlar əsasən bir tağlı və yaxud iki tağlı körpülərdir.

Rayonun ərazisində aşağıda adları çəkilən abidələr rayon ərazisində olan abidələrin yalnız 70%-ə qədərini təşkil edir.

1. Abdallar (Bəylik) kənd ərazisində: Həkəri çayı üzərində körpü XVIII əsr, daş qutu-dəmir dövrü, qəbiristanlıq.

2. Zabux kəndi ərazisində: Sümüklü qəbiristanlığı, XVI əsrə aid Xallanlı qəbiristanlığı.

3. Malıbəy kəndi ərazisində: qədim qəbiristanlıq.

4. Kosalar kəndi ərazisində IX əsrə aid Ağoğlan qəsri, qədim qəbiristanlıq.

5. Soltanlar (Hüsülü) kəndi ərazisində: 1761-ci ilə aid Soltan Əhməd sarayı, XIV əsrə aid qədim qəbiristanlıq.

6. Zeyvə kəndi ərazisində Soltanbaba türbəsi, Şeyx Əhməd türbəsi, Türbə, qədim qəbiristanlıq.

7. Qaraqışlaq kəndi ərazisində XI əsrə aid məscid, Dəmirovlu Pir-Məbəd.

8. Sadınlar kəndinin mərkəzində XVII əsrə aid məbəd.

9. Hacılar kəndi ərazisində: qədim qəbiristanlıq, bulaq (abidə).

10. Vağazin kəndi ərazisində məbəd.

11. Quşçu kəndi ərazisində XV əsrə aid Uşaq qalası, böyük Bulaq, Korca bulaq, Sadınlar qalacığı.

12. Mirik kəndi ərazisində XV əsə aid qala, məbəd.

13. Bozlu kəndi ərazisində qəbiristanlıq, Xaçın yalı ərazsində XV əsrə aid Xaçın daşı.

14. Əhmədli kəndi ərazisində XVII əsrə aid məbəd "Vəng" qəbiristanlığı.

15. Minkənd kəndi ərazisində XV əsrə aid Minkənd çayı üzərində ikitağlı, Abaxeyir ərazisində bir tağlı körpü. Məbəd.

16. Şeytanlı kəndi ərazisində Birtağlı körpü.

17. Qaragöl ərazisində məscid, qəbiristanlıq.

18. Hoçaz kəndi ərazisində mağara, məbəd.

19. Soyuqbulaq kəndi ərazisində Bulaq (abidə), Məbəd.

20. Zabux kəndi ərazisində körpü (1988-ci ildə dağıdılıb).

21. Güləbird kəndi ərazisində XV əsrə aid Qız qəbri abidəsi, dəmir dövrünə aid Kurqan, Qız qəbri (kurqan), orta əsrə aid Qədim qəbiristanlıq, Bayatı ustadı Sarı Aşığın qəbri.

22. Cicimli kəndi ərazisində XVI əsrə aid Məlik Əjdər türbəsi, XVII-XVIII əsrlərə aid türbə, orta əsrlərə aid Çoban daşı və qədim qəbiristanlıq.

23. Malxələf kəndi ərazisində XVII əsrə aid Xəlifə türbəsi, qədim qəbiristanlıq. Sınıq körpü.

24. Aşağı Fərəcan kəndi ərazisində X əsrə aid məbəd, Fərəcan Güləbird yolunda körpü, qədim qəbiristanlıq.

25. Sus kəndi ərazisində XVII əsrə aid bulaq.

26. Seyidlər kəndi ərazisində XVII əsrə aid bulaq, qədim qəbiristanlıq, Pircançay üzərində qədim körpü.

27. Pircahan kəndi ərazisində XVII əsrə aid bulaq, XI əsrə aid Qovur qalası.

28. Korcabulaq kəndi ərazisində məbəd.

29. Ziyrik kəndi ərazisində dəmir dövrünə aid Rizvan meşəsində kurqan.

30. Ərikli kəndi ərazisində XVI əsrə aid Qaraşaqqal türbəsi, araxışda türbə və qədim qəbiristanlıq.

31. Piçəniş kəndi ərazisində məbəd.

32. Şəlvə kəndi ərazisində məbəd.

33. Qorçu kəndi ərazisində məbəd.

34. Laçın şəhərində (1941-1945-ci illər) Böyük Vətən müharibəsində həlak olanların xatirə kompleksi.

1924-cü ildən sonra rayonda inşa olunmuş körpülər, bulaqlar, abidələr və abidə kompleksləri və s.

Qeyd: Ermənistan silahlı qüvvələrinin işğalı zamanı rayonda mövcud olan bu tarixi, mədəni və dini abidələr dağıdılmışdır.

Görkəmli şəxslər haqqında məlumat

Laçın rayonunun təbiəti, coğrafi relyefi, havası, suyu, orada yaşamış insanların bir çoxunun igid, qəhrəman, mərd, mübariz, görkəmli şəxsiyyətlər kimi yetişmələrinə və formalaşmalarına heç şübhəsiz ki, çox böyük təsir göstərmişdir.

Məhz bütün bunun nəticəsidir ki, bir vaxtlar Laçın dağlarında at oynadan Soltan bəy erməni quldurlarının hücumlarının qarşısını qəhrəmanlıqla almış və Zabuxçayda Andranikin qoşununu darmadağın etmişdir.

İsmayıl Mirzəyev, Ocaqqulu Musayev, Abdulla Hüseynov kimi görkəmli inqilabçılar məhz Laçın rayonunda yetişmişlər.

Böyük Vətən Müharibəsində Polşa torpaqlarının azad edilməsi uğrunda gedən döyüşlərdəki şücaətinə görə laçınlı Əvəz Verdiyev Sovet İttifaqı Qəhrəmanı kimi yüksək fəxri ada layiq görülmüşdür.

O vaxtlar yerli camaatda elmə, maarifə, həvəs oyatmaq üçün 70-ci illərdə "Qabaqcıl maarif xadimi" fəxri adına layiq görülmüş, dünyalarını dəyişmiş Ələsgər Məmmədov, İdris Xəlilov, filologiya elmləri doktoru Xasay Cabbarov, fəlsəfə elmləri namizədi Salman Salahov, hazırda professor Şahbaz Muradov, tarix elmləri doktoru, professor Oktay Əhmədov, coğrafiya elmləri namizədi Malik Mirzəyev, riyaziyyat elmləri namizədi Sovet Möhbalıyev, tibb elmləri namizədi Əvəz Zeynalov, aviasiya texnika elmləri namizədi polkovnik Şamil Məmmədov, riyaziyyat elmləri namizədi Mustafa Qarayev, "Şərəf nişanı" ordenli filoloq Tofiq Nəcəfov, Baxışzadə Həsənli, Müseyib Axundov, Qurban İbrahimov, Musa Quluyev və onlarca başqa elm fədailəri gecə-gündüz əhalinin savadlanması üçün əllərindən gələni etmişlər.

Heyvandarlıqda qazanılan nailiyyətlərə görə Laçın rayonunu nəinki respublikada, hətta o vaxtlar bütün keçmiş SSRİ miqyasında tanıdan adamlar az olmamışdır.

Adi kəndli, hes bir savadı olmayan keçmiş Leninkənd sovxozunun baş çobanı Həsən Cümşüdov hələ 1936-cı ildə "Lenin" ordeni ilə, bir neçə il sonra isə onun oğlu Əkbər Cümşüdov Moskvada keçirilən Xalq Təsərrüfatı nəaliyyətləri sərgisində "Şərəf nişanı" ordeni ilə təltif olunmuşdur.

70-ci illərdə Kirov adına sovxozun sağıcısı, Qəhrəman ana Şərqiyyə Vəliyeva Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, 1980-ci illərdə isə Lenin adına sovxozun baş çobanı Cabbar Cabbarov keçmiş "SSRİ Dövlət mükafatı laureatı" adına layiq görülmüşdür.

Laçın şəhəri ilə həmyaşıd olan, ömrünün 55 ilini Laçın rayonunun ictimai-siyasi, sosial-iqtisadi həyatının inkişafına sərf etmiş, "Şərəf nişanı", "Xalqlar dostluğu", "Oktyabr inqilabı", 3 ədəd Qımızı əmək bayrağı və "Azərbaycan bayrağı" ordenləri ilə təltif olunmuş Muradxan Cabbarov bu gün də bütün çətinliklərə sinə gərərək köçkünlük dövründə öz qaynar fəaliyyətini uğurla davam etdirir.

Qarabağ torpaqları uğrunda gedən döyüşlərdə fədakarlıq göstərmiş və ölümlərindən sonra Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı kimi fəxri ada layiq görülmüş həmyerlilərimiz mərhum Kamil Nəsibov, İsrafil Şahverdiyev, Oktay Güləliyev, Fazil Mehdiyev, Qorxmaz Eyvazov və onlarca "Azərbaycan bayrağı" və digər ordenlərə layiq görülmüş mərd, mübariz insanlar məhz Laçın rayonunun yetirmələri olmuşdur.

Səhifəni hazırladı: ***Pərviz Pənahoğlu***

526:1.QXD 18.04.2023 4:33 Page 6

Əvvəli ötən sayımızda

Amma təəssüflər olsun ki, mən sizin Qalaya tamaşa edə bilmədim. Yazıq xan safürəkliliyindən rus sərdarının bu hiyləsini anlamayıb buyurdu ki, nə eybi var, Gəncəyə bir neçə gün gec gedərsiniz. Buyurun, gedək bir-iki gün bizə qonaq olun. Qalaya tamaşa edin. Sərdar bir az fikirləşdikdən sonra dedi ki, bir gecə-gündüz hüzurunuzda qonaq olmaq asandır. Bu söhbətdən sonra onlar qoşunla Qalaya tərəf üz qoydular. Xan bağı deyilən yerə çatarkən sərdar qoşuna əmr etdi ki, bu qədər adamın şəhərə girməyinə ehtiyac yoxdur. Bir neçə yüz nəfər mənimlə Qalaya gəlsin, qalan qoşun biz geri qayıdanacan burda gözləsin. Rus sərdarı neçə yüz əsgər götürüb, Qalaya xanın hüzuruna gəldi. Qalaya daxil olan kimi sərdar dönüb rusca öz əsgərlərinə əmr edərək sıraya düzdü. Xan soruşdu ki, nə üçün əsgərləri sıraya düzdünüz. Sərdar buyurdu ki, əsgərləri sizin şərəfinizə sıraya düzdüm. Bundan sonra sərdar rusca əsgərlərə nə dedisə, onlar tələsik yüyürüb bürc və barı

ki, mənə kömək əlinizi uzadasınız. Bundan sonra cənabınıza tabe oluram. Xan həmin ərizəni bir Qur'ani-Şərifin arasına qoyub, onu da möhürləyib, şaha göndərdi. Bunun da mənası o idi ki, and olsun bu Qur'ani- Şərifə ki, cənabınıza tabe olacağam.

Şahənşah ərizəni alan kimi dərhal 12 minlik qoşun toplayıb, topxanası ilə birlikdə İbrahimxəlil xanın oğlu Əbülfət ağanın sərkərdəliyi ilə xanın köməyinə göndərdi. Bu tərəfdən rus sərdarını bu əhvalatdan xəbərdar etdilər. Sərdarın əmri ilə həmin saat gecə vaxtı bir neçə yüz əsgər toplanıb, xəbər gətirən adamın sərəncamına verildi.

Qoşun aşağı bürcün altında yerləşən lağımdan keçərək Şuşakəndə gəldi. Qoşunun başçısı Şuşakənddən bir neçə erməni bələdçisi götürüb dağların ətəkləri ilə gizlincə İbrahimxəlil xanın məskən saldığı yerə tərəf hərəkət etdilər. Qoşun xanın səngərlərinə çatarkən İbrahimxəlil xan çadırında öz dövlət əyanlarının əhatəsində əyləşib, söhbət edə-edə qızıl qəlyan çəkirdi. Bu məclisdə mənim, yeni,

ildə «Tarixi-Qacariyyə»də və «Qarabağ tarixi»ndə şərh edilir. Oxumaq istəyənlər həmin tarix kitablarına müraciət edə bilərlər. Bizim məqsədimiz isə bu illərdə erməni tayfası ilə müsəlmanlar arasında baş vermiş əhvalatları (iğtişaş və qırğınları) bəyan etməkdir. Elə ki rus dövləti Qafqaz məmləkətinə hakim oldu, hər yerdə sakitlik yarandı. Heç bir millətin bir-biri ilə işi yox idi. Hər kəs öz işi ilə məşğul idi və hər millət öz qanunu ilə məbədlərində ibadət edirdilər. Heç bir millət bir-birinə hücum etmirdi. Xüsusən, ermənilərlə müsəlmanlar arasında çox vaxt məhəbbət və dostluq olub, bir-biri ilə alış-veriş edirdilər. Xanlıqlar zamanında ermənilər və müsəlmanlar arasında belə mehribançılıq var idi. Hətta İbrahim xan erməni məliklərindən Məlik Şahnəzərin qızı Hurizad xanımı özünə kəbinli arvad etmişdi. Həmin Hurizad xanımın Böyük məscidin həyətində hal-hazırda vaqviyyatı var. Əfsuslar olsun ki, erməni tayfasının indi təbiəti dəyişib. Zahirləri batinləri ilə bir deyil. Zahirən özləri dost kimi göstərsələr də, batinləri ədavətlidir. Özləri də görürlər ki,

qundaqsaz İsaballı adlı bir erməni başqa ermənilərlə birlikdə müsəlmanların şəbeh gətirməyini təqlid edərək istehza edərlərmiş. Müsəlmanlar hadisədən xəbərdar olan saat dükan-bazarı bağlayıb Xan bağına getdilər və şəhərin hakimi Cəfərqulu xanı Qalaya gətirdilər. Şəhərdə böyük bir qovğa üz verdi. Böyük-kiçik hamı hakim tərəfə üz qoydular. Bu haldan çox qorxuya düşmüş hakim nə qədər istədi ki, müsəlmanları sakitləşdirsin, mümkün olmadı. Axır, bir bəhanə ilə aradan çıxıb evinə getdi. İğtişaş get-gedə şiddətlənirdi. Onun qarşısını almaq üçün Şuşakənddə olan digər şəhər hakimi Ala bəyi gətirdilər. Ala bəy atlı meydana daxil olan kimi xalq onu araya aldı. Mirhadi adlı bir seyid irəli gəlib Ala bəyi çəkib atdan yerə saldı və vurub baş-gözünü yardı. Xalq üz qoydu ermənilərin üstünə. Ermənilər tamam dükandan çıxıb qaçdılar. Kimisi dükanı bağladı, kimisi bir qapısını örtdü, kimisi də buna fürsət tapmayıb ayaqyalın üz qoydular qaçmağa. Bir para uzaqgörən müsəlmanlar qaçan ermənilərin bir parasını evlərinə

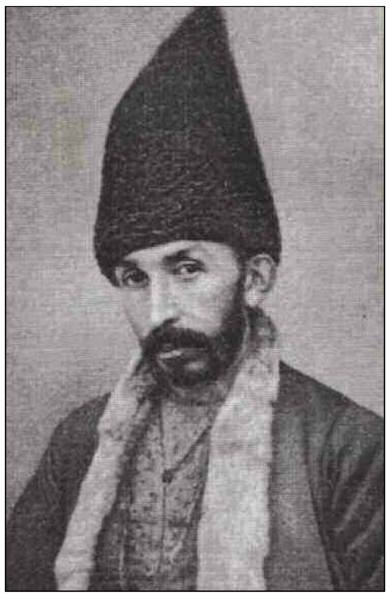

sonra əyləşdilər. Hava soyuq olduğuna görə bir az quyunun kənarında oturub qızındıqdan sonra xurcunlarında

* * *

Hicri 1321-ci (miladi 1903) il tarixində müsəlman kəndindən olan Məhəmməd və Salman adlı iki qardaş öz yüzbaşılarına etiraz əlaməti olaraq qaçıb meşənin içində kömür yandıran Aleksan adlı dağlı bir ermənin yanına

1905-06-cı illərdə erməni-müsəlman davasında Kürd Xalqının rolu

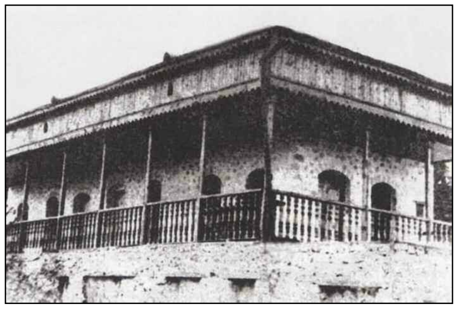

üstünə çıxaraq şeypur çalmağa başladılar. Həmin saat Xan bağı tərəfdən Kəhrab deyilən yerdən də şeypur çalındı. Xanı təəccüb götürdü. Çox keçmədi arxada qalan əsgərlər də gəlib Qalaya daxil oldular. Sərdar xanın qabağına gəlib dedi ki, biz artıq bu Qalanı zəbt etdik. Əgər sən rus padşahına bu qala və bütün dövlətinlə tabe olursansa, hakimiyyət sənin əlində olacaq. Yox əgər tabe olmaq fikrində deyilsənsə, sənə üç saat möhlət veririk, imarətindən nə ehtiyac duyursan, götürüb istədiyin yerə gedə bilərsən. Xan bu xəyanətdən çox təsirlənib rus sərdarına təhqiramiz sözlər dedi. Rus sərdarı buyurdu ki, artıq danışmaq lazım deyil. Bu şəhəri biz tutmuşuq və sənə üç saat möhlət vermişik. İstədiyini edə bilərsən.

Yazıq xan əlacsız qalıb öz imarətinə gəldi. Bacardığı qədər lazım olan əşyaları, övrət-uşağı götürüb bütün atlı-piyada nökər və qoşunları ilə Qaladan çıxdılar. Qalanın yaxınlığında üstü hamar olan qayalıq yerdə çadırlar qurub məskən saldılar. Çadırlarda və alaçıqlarda yaşayan xanın və onun adamlarının əmin-amanlığını təmin etmək üçün ətrafda səngərlər qazdılar. Dərhal xanın əmrilə münşilər İran şahı Fətəli şaha bir ərizə yazdılar. Ərizədə xan yazırdı ki, rus sərdarı hiylə ilə mənim başıma belə işlər gətirdi. Mən indi bütün adamlarımla çıxıb Qaladan kənar bir dağın üstündə məskən salmışam. Sədaqətlə bu ərizəni hüzurunuza göndərirəm

bəndeyi-həqir Nəvvab Mir Möhsünün ana babası mərhum Əmiraslan bəy də iştirak edirdi. Birdən xana xəbər verdilər ki, rus qoşunu sənin üstünə gəlir, Xan qalxıb neçə dəfə təkrarən dedi:

— Ey kafir, ey kafir!..

Dərhal əmirli atlılarından birisi bir güllə atıb əsgərin birini öldürdü. Bu zaman rus əsgərləri dərhal birlikdə onların üzərinə atəş açdılar. Güllələrin bir neçəsi İbrahim xana dəydi və kürsüdən yıxıldı. Xanın övrət-uşağı tökülüb onun bədənini qucaqlayıb ağlaşmağa başladılar. Atılan güllələrdən neçəsi onlara, əyanlara və nökərlərə dəydi. Qalanlar isə hərə bir şey götürüb, müxtəlif tərəflərə qaçdılar. Əmiraslan bəy dərhal mərhumə Gövhər ağanı və qızıl qəlyanı götürüb qaçdı. Məzlum xanın ev əhli və uşaqlarından salamat qalanlarını onun adamları götürüb qırğından xilas etdilər. Əmiraslan bəy isə Gövhər ağanı möhkəm və təhlükəsiz bir yerdə gizlədi. Sonra isə gəlib bir az yemək əldə edib, Gövhər ağaya gətirdi. Gövhər ağa gözü yaşlı istər-istəməz bir neçə loxma yedi. Əmiraslan bəy Gövhər ağanı birtəhər sakitləşdirib, sonra öz evinə gətirdi.

Digər tərəfdən İbrahim xan öldürüldükdən sonra onun atlı dəstələri də dağılıb hərəsi bir tərəfə getdi. Hadisə yerindən uzaqlaşan xan atlıları Nabatxan deyilən yerdə Əbülfət ağanın qoşununa rast gəldilər. Əbülfət ağa gördü ki, bir neçə atlı sürətlə hərəkət edirlər. O, nökərlərinə buyurdu ki, o atlıları qaytarıb, onun hüzuruna gətirsinlər. Atlılar İbrahim xanın başına gələn əhvalatı eşitcək hönkür- hönkür ağladıqdan sonra qoşunla ordan geri, İrana qayıtdı ki, şahdan yeni fərman sadir ola.

Xülasə, bu əhvalat ətraflı şək-

təbiətlərinin bu cür ədavətli olmasından həmişə zərər çəkirlər.

BAĞIRQAN DAĞI

Bu halda bir neçə gəlmə erməni tayfasının törətdiyi əhvalatlardan yazmaq lazımdır. Əvvəla, mərhum İbrahim xanın hökmranlığı zamanında Pənahabad, yəni Şuşa qalasının şərq tərəfində Bağırqan dağı deyilən yerdə bir uca qaya vardı. Həmin dağda öz təbəələri ilə Avan Koxa adlı bir erməni yaşayırdı. Avan Koxa öz təbəələrinə buyurmuşdu ki, harda əllərinə müsəlman düşsə, tutub onun hüzuruna gətirsinlər. Avan Koxanın əmrilə tutulmuş müsəlmanı çılpaqlayıb üzü üstə yerə yıxardılar. Sonra onun arxasının dərisindən dörd barmaq enində bıçaqla boynundan qom ətinəcən iki tərəfdən xətt çəkdirər və dərinin ucunu aşağı əydirilmiş ağacın qüvvətli bir budağına bənd edib budağı buraxırdılar. Ağacın budağı qüvvətlə yuxarı qalxanda o yazıq müsəlmanın dərisi boynuna qədər soyulardı və onun bağırtısı o dağa düşərdi. Bu əhvalatı görənin və eşidənin də bağrı qan olardı. Buna görə də həmin qayaya «Bağırqan dağı» adı verilmişdir.

QƏDİMDƏ ERMƏNİ-MÜSƏLMAN DAVASI

1260-ci (miladi 1844) il tarixdə

gətirib, mühafizə edib sakitləşdirdilər. Cahil müsəlmanlar isə ermənilərin vurub baş-gözlərini yardılar. Xülasə, şəhərin hakimi birtəhər müsəlmanları sakit edib erməniləri böyük fəlakətdən qurtardı.

* * *

Hicri 1294-cü (miladi 1877) ildə rus-osmanlı müharibəsində rus dövlətinin ordu başçılarından bir neçəsi erməni tayfasından idi. Həmin ermənilər Qars şəhərini tutarkən düşmənçiliklə nə qədər müsəlman kitabları və Qur'anı-Şərif əllərinə keçirdisə, yandırırdılar.

* * *

Həmin tarixdə ermənilərin böyük sənətkarları İrəvan şəhərində Üçkilsədə (Eçmiədzin) maşın tərtib edib, 9 milyon qəlp eskinas pul kəsdilər. Dövlət xəbərdar olub, qəflətən tökülüb həmin pulu və maşını müsadirə edib, pulkəsənləri və kəsdirənləri tutub cəzalandırdı.

* * *

Hicri 1321-ci (miladi 1903) il tarixində müsəlman kəndindən olan Məhəmməd və Salman adlı iki qardaş öz yüzbaşılarına etiraz əlaməti olaraq qaçıb meşənin içində kömür yandıran Aleksan adlı dağlı bir ermənin yanına gəldilər. Həmin iki qardaş erməni ilə hal-əhval etdikdən

gəldilər. Həmin iki qardaş erməni ilə hal-əhval etdikdən sonra əyləşdilər. Hava soyuq olduğuna görə bir az quyunun kənarında oturub qızındıqdan sonra xurcunlarında olan yeməyin hamısını çıxarıb, yarısını erməniyə verdilər, qalanını isə özləri yedilər.

Əhvalatdan xəbər tutan bu iki cavanın ata-anası hər gün yemək və çörək gətirib həmin kömürxanada onlara verirdilər. Bu əhvalat bir neçə gün belə davam etdi. Yenə bir gün onlara dadlı yeməklər gətirdilər. Cavanlar yeməyi yarıya bölüb, yarısını erməniyə verib, yarısını özləri yeyib, isti vura-vura yuxuya getdilər. O məlun erməni özündən savayı, qabaqcadan daha iki erməni gətirib orda gizlətmişdi. Elə ki cavanlar yatdı, ermənilərin hər üçü durub əllərində balta yavaş- yavaş gəlib, o biçarələrin başlarını iki parə etdilər. Cavanlar bircə dəfə çığırıb canlarını tapşırdılar. Sonra o məlun ermənilər o biçarələri üryan edib, paltarlarını və ciblərini soyub, bədənlərini kömür quyusuna atıb yandırdılar.

Yenə bu günlərdə Əfətli kəndinin müsəlmanlarından iki nəfər şəxsi Ballıca kəndinin erməniləri hiylə ilə tutub öldürmüş və meyidlərini yandırmışlar.

* * *

Hicri 1321-ci il (miladi 1903) tarixdə rus-yapon müharibəsi zamanı bir qarabağlı erməni yapon dövlətinə dəyəri bir milyon yarım manat olan bir gəmi peşkəş elədi. Bu zaman rus dövlətinin başı müharibəyə qarışdığına görə ermənilərdən çağırılmış əsgərlər dövlətə xəyanət edərək dəstə-dəstə silahları ilə bərabər, Osmanlı və İran dövlətlərinə qaçdılar. Qərəz, öz məzhəblərinin qaydası ilə andlarına yalan çıxıb müxtəlif xəyanətlər edirdilər.

Ardı var

Səhifəni hazırladı: Tahir Süleyman

526:1.QXD 18.04.2023 4:33 Page 7

KÜRDLƏR VƏ KÜRDÜSTAN

Kürdlərin coğrafiyası və yerləşməsi

(Əvvəli 525-ci sayımızda)

Onun erməni dili ilə oxşarlığı haqqında əfsanənin heç bir əsası yoxdur.

Ərzrum vilayətinin Şərq hissəsində kürdlər başqa millətlərə nisbətən əhəmiyyətli dərəcədə çoxdurlar 1.

Suriyada ayrıca koloniyaları olan kürdlər Dəməşqdə bütöv məhlədə yerləşdirilmişdir. (M.Hartman). Bağdadda kürdlərin sayı beş mindir. Ancaq Bağdad vilayətində kürdlər ümumərəb kütləsinə qarışıblar. Zəngən, Delo və b. qəbilələr əsasən Bağdaddan İrana gedən yolun Şərqində yaşayırlar. (baş konsul Orlov).

Türkiyə kürdlərinin ümumi sayı, güman edildiyinə görə, bir milyon 7 yüz minə (Averyanov) çatır. Əgər İranda onların sayı bir miylona yaxındırsa, ümumi şəkildə bütün kürdlər (rus təbəələri də daxil olmaqla)2,5 və üç milyon ola bilər.

Bu vaxtacan kürdlərin yerləşməsinin ümumi etnoqrafik mənzərəsini vermiş və Qərbdə demək olar ki, naməlum qalmış 2 yeganə təşəbbüs polkovnik Kartsevin xəritəsindən ibarətdir. Texniki səbəblər üzündən onun surətini çıxarmaq mümkün olmadığı üçün biz kürd etnoqrafiaysının ən yaxşı praktik bilicisi – madam ki, söhbət Türkiyədən gedir – ingilis parlamentinin üzvü Mark Sayksın3 işinə əlavə olaraq Türkiyədə kürdlərin yerləşməsinin şəklini verəcəyik.

Ermənilərn, kürdlərin və nisbi sayları haqqında mümkün statistik materialların böyük hissəsi Xarici İşlər Nazirliyinin «Ermənistanda reforma» (1915) rəsmi nəşrində yığcam şəkildə qruplaşdırılmışdır.

1) Baş konsul Adamov kürdlər üç yüz min, ermənilər iki yüz min, türklər iki yüz on min. Bayazid sancağında kürdlər başqa millətlərdən beş dəfə çoxdurlar. (linç) Müəllifi, Məşəddə baş konsul işləmiş T.M. Sukeslə qarışdırmamalı.

2) «Kürdlər haqqında qeydlər» (Zapiski Kavk. Ot İ.R.Qeoqr. Obh.1897 q 339-368) çap olunmuşdur. Orada kürdlər haqqında ədəbiyyat da var. Xəritədə ermənilərin üstünlüyünün göstərilməsi dəqiq deyil,kürdlərin qərb koloniyası göstərilməyib. İran əliallahilərinin rayonları düz göstərilməyib. Bəzən transkripsiyalar pozulur. Qəbilələrin adları yerə uyğun gəlmir. Ancaq öz-özlüyündə xəritə böyükdür və öz əhəmiyyətini itirməmişdir.

3) The Kurdisle tribes of the Ottoman Empire, Y.R.Anthor, S., XXXVI-II, 1908 q., (451-486). Bu iş, şübhəsiz, kürdlər haqqında bütün mövcud ədəbiyyatı cəlb etməklə təkmilləşdirilib yenidən çap olunmağa layiqdir. Xəritənin öz sistemi olduqca praktikdir. Qəbilələr sırf coğrafi cəhətdən 5 rayona bölünüb. Hər birinin sərhəddində rəqəmlə ayrı-ayrı qəbilələrin yeri göstərilib, onların yarımfəsilləri kiçik hərflərlə qeyd olunub. Xəritədən istifadə üçün qəbilələrin müfəssəl kataloqu əlavə olunub. Bizim əlavədə xəritə ancaq kürdlərin yerini tapmağın göstəricisi ola bilər. Nestorianlar xaçlarla göstərilib, ancaq ermənilərin yerləşməsi qətiyyən göstərilməyib. Və elə bu mənada polkovnik Kartsevin xəritəsi böyük üstünlüyə malikdir. S.M.Saykı eyni familiyalı «Teri thousand miies in Persia» kitabının arxa maraqlandıran bu xalq yeni eradan bir neçə əsr əvvəl Kürdüstan dağlarında oturmuşdu.

1) Kürdlərin adının mixi xətli abidələrdə çəkilməsi məsələsi, görünür, həll olunmayıb. Qabaqkı Kur-ti-i adını indi Kir-xi-i oxuyurlar (Bax. Hartman Bohtan, 11,92)

2) Akademik Marr belə hesab edir ki, «Karduxi» adı öz formasına görə bu xalqın urartulara yaxın olduğunu göstərir. (Özünü xalda adlandırımış). Ancaq karduxların qədim dili sonralar köklü surətdə yeni hind-Avropa dili ilə əvəz olundu. Bax «Bir daha Çələbi sözü haqqında», Z.B.O.XX, səh. 139. N.Ə.Marr Kürtilərin karduxlara münasibəti haqqında fikir söyləməyə çətinlik çəkir.

В. Ф. Минорскiй

КУРДЫ.

ЗАМѢТКИ и ВПЕЧАТЛѢНIЯ.

(Съ приложенiемъ карты).

Персидскiе курды ...

ПЕТРОГРАДЪ.

Типографiя В. Ө. Киршбаума, Дворц. пл., д. М-ва Финансовъ.

1915.

II K Ü K D L Ə R İ N T A R İ X İ

Kürdlərin mənşəi, daha doğrusu, onların Kürdüstanda ilk dəfə görünməsi çox mübahisəli məsələdir. Klassik yazıçılar1 müasir Kürdüstanın ərazisi ilə əlaqədar kürd adına çox oxşayan bir sıra adlar xatırladırlar. Son vaxta qədər belə demək qəbul olunmuşdu ki, yeni eradan əvvəl 401-ci ildə Ksenofontun başçılığı ilə 10 min yunan karduxların nəslindən olan kürdlərin (qarşısında) geri çəkilmişlər. Bu görüş son zamanlar dəyişib. Göstərilən oxşar adlı xalqlar bəzi alimlər tərəfindən iki qrupa ayrılırlar. Onlar birinin (məhz karduxilərin) ari mənşəini 2 inkar edirlər. Ancaq belə hesab edirlər ki, karduxilərdən şərqdə yaşamış korcios kürdlərin əcdadı olublar. Hər necə olsa da bizi

Biz bilirik ki, kürdlər heç olmasa dilinə görə nəinki aridirlər, tamamilə müəyyən İran qrupuna məxsusdurlar. Deməli, onların (ya da onların dillərinin) vətəni böyük ehtimala görə, Şələqdədir.1 Ariyalıların ilk yüksəlişi təxminən yeni eradan əvvəl VII əsrə aiddur. Məhz bu dövrdə midiyalılar öz müttəfiqləri ilə Assuriyanı darmadağın edəndə (yeni e.ə.607) kürdlərin böyük dəstəsi Qərbə doğru hərəkət etdi. Bununla bərabər yada salmaq lazımdır ki, kürdlərin ən yaxın və çoxəsrlik qonşusu olan ermənilər eləbu zaman frakiyadjan gəlib, Urartu2 çarlığını tutdular. (Tamam bərabər mənşəli xalq) və Van gölü3 ətrafında məskən saldılar. Beləliklə, əgər ermənilərin kökü şimali-qərbdədirsə, onda kürdlərin kökü Şərqdədir. Bu, elə bil ki, Tavrın dağ qalasını iki yerə parçalayan bir-birinə zidd iki dalğadır.

Qədim fars monarxiyasında kürdlər ayrıca yad olunmurlar. Görünür 2 onlar Ermənistan əyalətinə daxil imişlər.

Bizim eradan qabaq yaşamış yunan coğrafiyaşünasları (Strabon, Ptolomey və b) indi Pinakanın Dəclə4 çayı üzərində kiçik yer olan Finiklə eyniləşdirdiyi şəhərlərdən biri olan Korduen (Qordien) vilayətini yaxşı tanıyırdılar.

1) Arilərin İranda yerləşməsi, ehtimal ki, Şərqdən Qərbə baş vermişdi. B.B.Bartold 6, İstor. Qeoqr. Ob. obzorIrana, 1903, str.3,59.

2) Urartuları, ya da indi deyildiyi kimi xaldeyləri xüsusi alarodik xalqlar qrupuna aid edirlər (xetlər, mitannilər, nairlər) sr. B.A.Turaev, İst. drev. vost., II (1914), 46 i cld

3) Bununla belə, başqa bir nəzəriyyəyə görə, ermənilər xetlər və kimierilər yalarla müqayisə olunmuşlar. Bax.Xalatyans, Oçerk İstoriu Armenii, 1910, 10-20.

4) Ancaq əgər karduxlar və Kürtilərin fərqləri haqqındakı nəzəriyyə ilə razılaşsaq, onda onun dövründə mövcud olan Qoqdozios qədim zamanlarda karduxi adlanırmış, - deyən Strabonun (16, 747) göstərişini nəzərə almaq lazımdı.

Bu korduenlə yuxarıda adı çəkilən Salmasdan cənubi Həkari ilə qərbə doğru Bohtana uzanan erməni arşakidlərinin Kortçeyası qismən üst-üstə düşə bilər.

Bu yerlərin taleyinin necə müxtəlif olduğunu mənim Şarmuadan aldığım quru bir icmal göstərəcəkdir. Mərkəzi Kürdüstanın cənub-şərq hissəsi ardıcıl surətdə əhəmənilərdən asılı olan erməni Haykan sülaləsinə, Böyük İsgəndərə, erməni arşakidlərinə, Mark Antonio və Kleopatranın oğlu Aleksandra, gah Parfiyanın, gah Romanın vassalı olan, arşakidlərə sasani Ərdəşir və Şapura, Qaleriyadan İovianayacan Roma imperatorlarına, yenə sasanilərə, Bizans imperatoru Feodosiyaya, sasanilərdən asılı olan erməni arşakidlərinə, yenə də bizanslara nəhayət, ilk ərəb işğalçılarına, keçmiş ərəb vassalları olmuş Arsruninin erməni knyazlarına və 990-1096-cı illərdə çarlıq etmiş ilk müstəqil kürd sülaləsi Mərvanilərə tabe olmuşlar.

Bunun ardınca yenə Şərq işğalçılarının bütöv sırası gəlir. XI əsrdə Səlcuqlar gəldilər. Sonra kürdlər monqollara qarşı əvvəlcə XIII əsrdə Hülakü xana, sonra təxminən1400-cü ildə bir dəfə Kürdüstanda – Amadey altında çox pis vəziyyətə düşmüş Tamerlana qarşı vuruşmalı oldular.

1) sr. Adonüğ, Armenie pri Östinianğ, 418

2) Charmoy, cheref-nameh, 1,341-2

Nəhayət, XVI əsrdə Qərbdən yeni işğalçılar, Osmanlı türkləri gəldilər və 1514-cü ildən Kürdüstanın taleyi türkiyə ilə bağlı oldu.

Kürdüstanı fəth etmiş Sultan Səlim onun qurulmasını yaxın adamı, əsli Bitlis kürdü1 olan tarixçi hakim İdrisə tapşırdı. Güman edirdilər ki, İdris siyasi məqsədlərə görə,kürdlərin ermənilər yaşayan rayonlarda yerləşdirilməsinə kömək edib. Ancaq düşünmək daha doğru olardı ki, kürdlər Şimaldan qismən köçəri, qismən də xristianlığı sıxışdıran hakim islamın tərəfdarı kimi xeyli qabaq yayılmışlar. Məsələn, məlumdur ki, məşhur Səlahəddinin Ravəndi qəbiləsindən olan ulu babaları hələ X əsrdə İrəvan quberniyası 2 dairəsində, Dvin ətrafında köçərilik edirdilər.

Kürd salnaməsində deyilir ki, Ruzeki qəbiləsi bitlis və Xazonu hansısa gürcü knyazı Daviddən alıb, elə orda da kürd sülaləsinin Bitlisdə yerləşməsinin 837-ci ilə ail olduğu göstərilir. Bəlkə bu tarixi bir qədər böyütmək lazımdı. Ancaq ola bilsin ki, göstərilən hadisə X-XI əsrlərdən gec baş verməmişdir3.

Şübhə yoxdur ki, kürdlər daima erməni çarlığının hissələrini tədricən zəbt etmişlər. Və bu, XI əsrdə sona çatmışdı. Onlar bir çox yerlərdə öz qədim ərazilərində oturmayıblar. Ancaq nəzərə almaq lazımdır ki, bu məsələ yeni deyil, çoxəsrlik tarixə malikdi. Qədim Ermənistanın bizim günlərin kürd-erməni etnoqarfiyasına çevrilməsi bununla izah olunur.

1) Onun haqqında müqayisə et Şeref-nameh, III, 208,531

2) Şeref-nameh, II (t.e. tom 1, çast 2), str. 76.

3) Şeref-nameh (tərcümə) III, 34, 224, 239. Bu əfsanə kürd xalqı arasında bu günə qədər yaşayır (Mş və Kabilos arasında) Sayüksın məqaləsinə bax. Charmoy (IV.213) belə hesab edirdi ki, adı çəkilən David 1027-ci ildə taxta çıxmış, erməni Arsruni xanədanından olan Sepexerimin oğludu. Digər tərəfdən isə, əfsanənin gürcü knyazının adı ilə adlanması xarakterikdir. Mənə verilən məlumata görə, 1001-ci ildə vəfat etmiş David Kuropalat şəraitə daha uyğun gələ bilərdi. Salnamə gürcü və ermənini tamamilə ayırır. Məsələn, Bitlisdə qədim erməni kilsəsinin məscidə çevrilməisni xatırladır (III, 25)

Sultan Səlimin vassal vəziyyətinə saldığı kürd knyazlıqlarının əlvan təsvirini vermiş məşhur kürd salnaməsi «Şərəfnamə» XVI əsrin sonuna aiddir. Qərbi Fəratın sol sahibi və demək olar ki, şərqi Fəratın bütün axını boyunca (Murad-Su) islamın yayılmasından sonra öz qəbilələrini yaratmış hakim kürd knyazları tərəfindən tutulmuşdu. Demək olar ki, başçısı «Şərəfnamə» salnaməsinin müəllifi Şərəfəddin xan olan Bitlis ən böyük knyazlıq idi. O, təfsilatı ilə öz mülkünün diqqətəlayiq yerləri, məscid və bazarları, elm adamları və s. təsvir etmişdi. Salnamədə xalis kürd soy məğrurluğu ilə uzun nəsil tarixi, müharibə səhnələri, qəbilələrin köçürülməsi, Türkiyə və İran arasında bu günə qədər davam edən mübarizə də həmişə qeyri-müəyyən vəziyyətdə qalması sadalanır.

«Şərəfnamə» kürdlərin sərbəst yaşamaları barədə belə yazır «Ən böyük sultanlar və yüksək potentatlar heç vaxt onların ölkələrinə, torpaqlarına qəsd etmirlər. Onlardan lazım olduğu qədər köməkçi qoşun kimi istifadə etmək üçün hədiyyələr almaqla məhdudlaşır, onların sədaqət və itaətindən razı qalırdılar». Yalnız XIX əsrdə bunun sonu çatdı. Böyük türk islahatçısı II Sultan Mahmud Sultan Səlimin işini sona çatdırmaq, demək caizsə, Kürdüstanı yenidən istila etmək qərarına gəldi və bu, 1834-cü ildə Məhəmməd Rəşid paşa tərəfindən yerinə yetirildi. Bu vaxtdan etibarən kürdlər qismən türk təbəəsi oldular. Lakin elə burada, 1843-46-cı illərdə

1) cheref – nameh, II, 34

Bədir xanın başçılığı altında ilk kürd üsyanı şəklində reaksiya verdi. Ancaq bu ermənilərlə yox, içində ingilis missionerləri olan nestorianlarla qırğın və soyğunçuluq şəklində baş verdi. Bədir xana qarşı qoşun göndərildi, o, məğlub olub Kritə sürgün olundu.

Krım müharibəsi zamanı bədir xanın qardaşı oğlu və rəqibi Yezdanşirin başçılığı ilə artıq əsl xalq hərəkatı baş verdi. Türk ordusu şimala gedəndə.

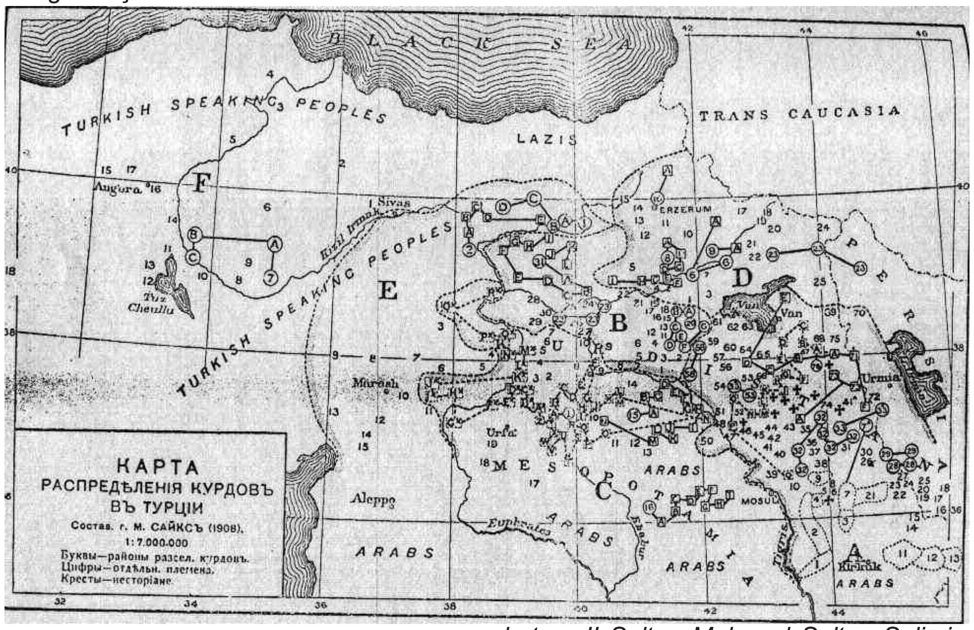

(Ardı gələn sayımızda)

526:1.QXD 18.04.2023 4:33 Page 8

Kurdistan yek ji dergûşên herî kevin a şaristaniyê ye

Li cîhanê gelek ciyên kevin yên şaristaniyê hene. Ji wan hinek ev in: Filistîn, Misir, Yûnanîstan û Mezopotamya.

Mezopotamya axa navbera çemên Dîcle û Feratê ye (mezo: navber, potam: çem).

Þaristaniya vê herêmê digihîje 8-9 hezar salên berî zayinê (b.z.).

Hin cîranên kurdan yên dîrokî asûrî, faris, ermenî û romayî bûne.

Bi qasî ku tê zanîn cara pêşî sumeriyan qala kurdan kiriye. Wan ji welatê kurdan re gotiye:

KAR-DA-KA (*)

Ev gotin 2000 sal b.z. li ser kevirekî hatiye nivîsîn. Ev kevir li Mezopotamyayê li kavilekî sumeriyan hatiye dîtin.

Welatê Kardakan diket navbera Bedlîs û Wanê.

Asûriyan jî ji kurdan re gotiye kardox û ji welatê wan re jî gotiye Kurtiye.

Piştre navê kurdan di belgeyên dîrokî de wek kurtî, kirtî, kardox, kardoç, gutî, med, kardo û kardukhatiye nivîsîn.

Li gor dîroknasan kurd arî ne û neviyên medan in.

Gotina arî ji sanskrîtî (**) tê, maneya wê jî binijad, esilzade, yên xweşik, yên baş û rind e. Navê zimanê ariyan aryavaşa bû. Navê welatê wan Aryavarta (Welatê Arya/Warê Arya) bû. Welatê wan başûr û rojhilatê Derya Qezwînê (Xezar) bû.

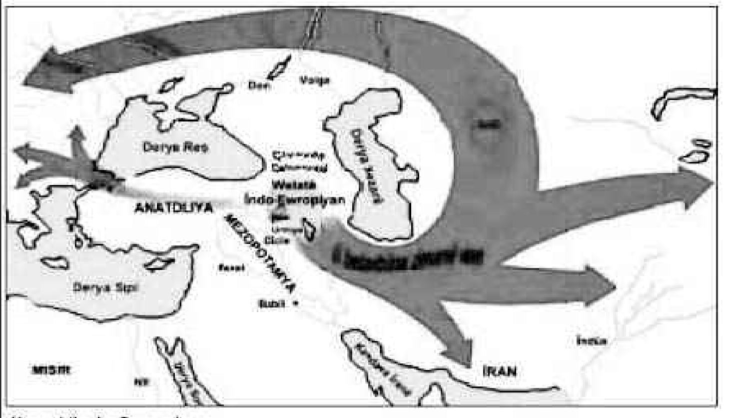

Koça Hindo Ewropiyan

(*) Navê KARDAKA li ser kevir bi awayê KRDK hatiye nivîsîn. Zimannas gava ku nivîseke ku tenê bi tîpên dengdar hatibe nivîsîn, A-yekê (dengekî di navbera A û E'yê de ye) dixin navbera hemû tîpan. Loma KRDK dikare KURDIK, KARDOK, KURDOK û hwd. be.

(**)Sanskrîtî zimanê kevn ê hindî ye.

Ş e d d a d î
Beş: DEWLETÊN KURDÎ, SEDSALA 11'AN, ÎMPARATORIYÊN KURDÎ

hukumeta Merwaniyan, li rojhilat hukumeta Hesnevî hebûye. Ev devlet ji aliye cardeh hukumdaren Şedadi ve hatiye idarekirin. le belê bi erişa Melîkşah

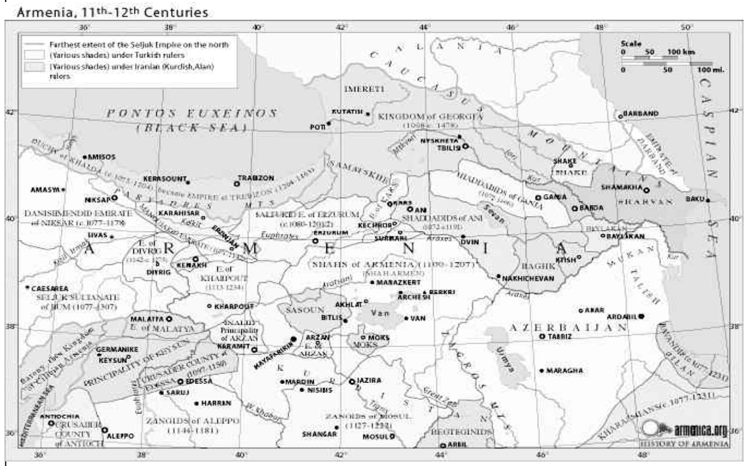

Şeddadî navê dewleteke kurdan e ku di sala 951'ê (340´ê hicrî) de ji aliyê Şeddadiyan ve li herêma Erana bakurê Azerbeycanê (Başûrê Qafqasyayê) hatiye damezrandin. Vê dewleta Kurdan heta sala 1164'an xwe ser piyan girt. Bajarê Anî (li Qersê/Tirkiye), Tiflîs (Gurcistan), Demirqapî, Qerebax, Nexcîvan, Gence (li Azerbeycanê ye), Duwîn (li Ermenistanê ye)

Dewleta Şeddadiyan, di sala 951´ê miladî da bi deste Muhemmedê kurê Şedadê li (Başurê Qafkasya) hatiya sazkirin. Ev dewlet, yek ji wan dewlaten Kurda yên ku di dema islamiyete da hatine sazkirin. Bi rasti ev dewleta kurdî, gelek xurt û temen (umir) direj buyê. Sinoren wê pir fireh bûye, hemu bi vê dewletê ve girêdayi bûne. Di wê demeda li başur ji, hukumdare Selçuqi li ser wê herême di sala 1075´an da dawî lê hatiye.

Piştî dîlketina Salar Marzûban Mihemedê keyayê Musafirogullari di sala 948'an de Mihemed Şeddad Qartû (Mihemedê Kurê Şeddad jî tê gotin) cîhe wî girt. Mihemed Şeddad Qartû pêşî tenê keyayê Debîlê bû, lê di 951'ê de li tevahiya Azerbeycanê bû desthilat. Herçend tê gotin ku dewleta Şeddadiyan di sala 1164'an de hilweşiyaye jî em ji kîtabeyeke ku Key-Siltanê Şeddadî li Aniyê daye nivîsandin dizanin ku wî heta 1198'an desthilatdariya xwe meşandiye. Li gor hin çavkaniyan Şeddadî bi êrîşa xundekarê Selçûqiyan Melîkşah bi ser vê herêmê de di sala 1075'an de hilweşiyane, lê xwiyaye ew bi vê êrîşê qels bûne û heta sala 1198'an jî xwe girtine.

G u t î (Q u r t î, G u t i u m)
Beş: BERIYA ZAYÎNÎ, DEWLETÊN KURDÎ, ÎMPARATORIYÊN KURDÎ

Gutî di dirokê de yek ji pêşiyê Kurdan e li çiyayê Zagros û li kêlêka çemê zapê jiyan e, 2700 sal berya mîladê, dewletek xurt û serbixwe sazdikin û tênê heta mezrabota, lewre axa wir gelek xwes û bijun bu.

Di sala 2649 pêşiya mîlade êrîş dibin ser Sumer û Akadiyan welatê Akadiyan ji zevt dikin du qerna wan îdare dikin, peşe di sala 2400 berya mîlade da bi biraye xwe gele

Lolora yekbunê cedikin dewlata wan bi vî rengî gelek xurt û peşve diçe. Lê piştre li hember Akadayi dîsa mexlûb dibin û diçin warê xwe yê kevn çiyaye

Zagrose. Piştre di sala 2270 B.Z. di dema padişahê Asûriyan Salmanasarê yekemin de bi wan re şereki giran datinin.

Navê padişahê dawiya Gutiyan Tîrîgan bû.

Dewleta Merwanî (P.Z. 990 -1085)
Beş: DEWLETÊN KURDÎ, SEDSALA 12'AN, ÎMPARATORIYÊN KURDÎ

Sedsala 12 'anda, ji pirtûka destnivîsa gerîdokekî Roavada wêneya Seroke Dewleta Dostkî Emîr Ebu Nasr Dewleta Dostikî (Merwanî) di sala (982 an, BZ) de hatiye damezirandin Damezrênerê vê dewletê Badê Dostikî bû (1). Bad jî, di wexta xwe de, bi mêranî û cegerdarî û bi bîrtûjî û şarezayiyê hatibû naskirin.

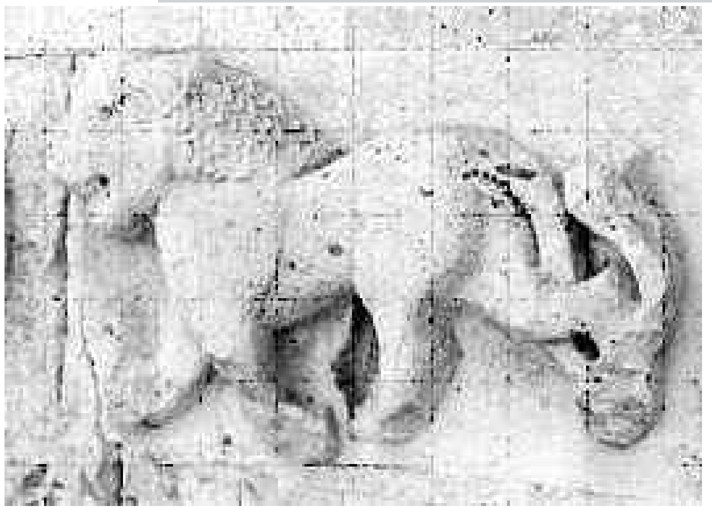

Ibin Elesîr di pirtûka xwe de ya bi navê (Elkamil Fî Eltarî) de dibêje ko xelîfeyê Ebasiyan (Udid Eldewle) wexta bi Badê Dostikî re civiya, bi dizî ji wezîrê xwe re gotiye ko ev zilam mirovan ditirsîne. Wa dixuye ko Bad bi xwe jî di çavên xelîfê de hin tişt xwendibûn , lewra şiya ligel siwar û leşkerên xwe ji qesrê bireve û xwe ji tora xelîfe û leşkerên wî rizgar bike. Piştî wê dest bi avakirina dewleta xwe ya di çeşnê stiraneke kurdî de, dike. Di destpêkê de êrîşa xwe dibe ser Ardîş (2) û yeko yeko piştî hinartina nameyan, keleh û bajarên kurdan dergehên xwe bê xwîn rijandin li ber wî vedikin. Bi vî awayî navûdengê Bad belav dibe û dewletên cîran ji tirsa xwe re, bi taybetî dewleta Biweyhî û xîlafeta Ebasî dest bi amadekirina hêz û betalyonên xwe dikin da ko li bermberî destkeftin û berfirehkirina dewlata wî rawestin. Gelek caran hewl dane ko wî bikujin. Di êrîşa xwe ya li ser Mûsilê de, Bad vê carê bi rastî têt kuştin. Rawestana li ser şexsiyeta Bad pêdiviyî lêkolîneke taybetî ye digel ko jiyana wî tarî û di çavkaniyên dîrokî de ne ewqasî zelal e. Navê wî Husênê Ebdulahê Dostikî ye, ji kurdên Harbexî ye ji mîrên Botan e. Piştî Mirina Bad, Ebasiyan û Biweyhiyan û romê wa texmîn kirin ko êdî ji tirsnakiya dewleta dostikiyan xelas bûn, lê belê berevajî gumana wan, cîgir û mîratgirên Badî, bi taybetî Ebû Elî kurê Merwanî, di demeke kurt de şiya bajarên xwe ji nû ve asê bike û hêza xwe jî careke dî berhev û tundtir bike. Ibnû Kesîrê Dîmeşqî vê yekê bêtir zelal dike:" xelîfeyê Fatimiyan şandeyeke giranbuha digel diyarî û entîkeyan hinartibû cem Mîr Ebû Elî û hebûna dewletê pejirandibû, herwilo xelîfeyê Ebasiyan û Imperatorê pîzantiyan jî her yekî ji milê xwe ve daxwaza hevalbendî û sînorbendiyeke hêja jê dixwestin"

Firehbûna Dewleta Dostikî

Destnîşankirina firehî û zemîna ko dewlet li ser ava bûbû, hinekî aloz e. Lê eger em navçe û herêmên di bin destê dewletê de bi sînor bikin renge em bikaribin di vî warî de wêneyekê di hişê xwe de ji berfirehiya wê dewletê re dirust bikin (3): Miyafarqîn (Paytext), Diyarbekir, Ardîş, Nisêbîn, Mêrdîn, Reha (Urfa), Mûş, Wan, Hesen kêf, Xerbût, Botan, Qamişlo, Amûdê, Serêkaniyê û Dêrikê. Diyare ko hemî xaka kurdan neketibû bin destê Dostikiyan. Lewra ji bo ko em wêneya giştî ya vê dewletê bizanibin gerek nexşeya siyasî ya wê serdemê li ber dest be, gerek em bişên nakokiyên siyasî û hêzên leşkerî û rengên pevçnê, binasin, û em bikaribin çawatiya danûstendina Dostikiyan bi xwe bi wan rûdan û bûyeran re, têbigihêjin. Dewleta Biweyhî û xîlafeta Ebasî wê wextê li Bexdayê bûn, û xîlafeta Fatimî jî li Misrê bû, di navbera wan de her û her li ser serkêşiya Misulmanan pevçûn ranediwestiya. Li milê dî, Imperatotiya Pîzantî jî fileh diparastin û di navbera van hersê dewlatan de, berî hatina Selcûkiyan (4), pevçûna ji bo daqurtandina dewletên biçûk li dar bû. Digel ko Mîrên Dostikiyan carcaran diyarî ji pîzantayê re, lê ne wek Hemedaniyên Helebê di şûna bacê de, dişndin. Herweha peywendiyên wan ên siyasî û aborî wek ko çawan ligel Ebasiyan hebûn wisa jî ligel Fatimiyan berdewam bûn. Vê siyaseta bê alîgirî hiştiye ko dewleta Dostikî, hem cihekî taybetî di herêmê de ji xwe re qezenc bike û hem jî dewleta xwe ji şer û pevçûna bi cîranan re biparêze. Lewra wextekî pir hêja ji bo avakirin û pêşvebirina dewletê bi destxistibûn, bûbû penageha hemî perîşan û renckêşên navçeyê. Di qûmistana dorhêlê de dewleta Dostikiyan ji ber geşbûn û lêewlebûnê bûbû bazargeha bikaranînîna sermiyanên bazirganên herêmê, tenê li wê dewletê dikarîbûn bê rêbirr û pêxwas û bêyî tawankariyan bazirganiya xwe berdewam bikirana. Ibnû Kesîr Eldîmeşqî di vî warî de wisa dibêje: " Kurê Nebhan ê bazirgan di rojekê de 500 Dînarên pîzantî qezenc dikir " . Ibnulfariqî jî dibêje ko, Dewleta Dostikî li rada desthilata xwe sermiyanê tu kesî ji wan nedistend, ji bilî mirovekî Ereb ko çek di mala wî de dîtibûn, wek nokerekî ji bo welatekî dî hatibû nav wan dixebitî. Dîroknasên ko li ser qonaxa dîrokî ya navçeyê radiwestin didin xuyanîkirin ko (Nesir Eldewle) Mîrê Dostikiyan, mirovekî siyasî, şareza û hişmendekî bê hempa bû. Di têgihiştina hunera desthilatdariya dewletê de dûrbîn bû, lewra şiya gelê xwe di aşîtî û xweşiyê de bihêle. Li seranserî 53 ê salan bi hiştûjî danûstendin ligel dewlet û imperetorên herêmê dikir bêyî ko welatê xwe hogirî asteng û nakokiyên siyasî bike. Herweha beşdarî çareserkirina pirsgirêkên di navbera dewletên navçeyê de, dibû.

Dewleta Dostikî û hunera avahiyê

Jibermayî û kavil û şûnşopên hunera avahiyê yên dewleta Dostikiyan mirovan mit û mat dikin. Di wê wextê de, û di wê navçeya ko bi şer û pevçûnan mijûl bû, Dostikiyan berê xwe dabûn avakirina pêdiviyên jiyaneke xweş, hewl didan ko xwe ji ber pevçûnan bidin alî da ko xwe ji avakirina şaristaniya mirovane re û xwe ji avakirina welatekî bajarvanî û xweşkirina jiyana xelkên wî welatî re, vala bikin. Ji nû ve tekûzkirina Keleha Amedê û ji nû ve tebûtkirina sûra wê û keleha Batmanê û sûrên Miyafarqîn û pirên asê li ser çemê Batmanê û kelehên Botan, tev, çend nimûne ne ji hunera avhiya Dostikiyên ko navên xwe û navên avahîkar û hostayên kurd li ser wan kavilan kolandine . Herwisa, Dostikiya bi awakî pir balkêş guh dabûn avakirina bazaran û kolanan û hewl dabûn ko ava paqij li hemî mal û taxan belav bikin. Bêguman hemî avahî û eywanên ko di wexta Dostikiyan de avadibûn, wek pîşe û hunereke spehî; bi taybetmendiya giyanê kurdan ve girêdayî bûn. Lewra ji yên herêmê û ji hunera avahiya Romanî pir cihê bûn.

Səhifəni hazırladı: Pərviz Pənahoğlu

526:1.QXD 18.04.2023 4:33 Page 9

Dewleta Eyyubiyan (1175-1348) Beş: DEWLETÊN KURDÎ, SEDSALA 12'AN, ÎMPARATORIYÊN KURDÎ

Malbata Eyûbiyan li hawîrdorî Aranê (rojava û bakûrê Îrana îro) dima. Ew malbateke kurd bû, ji êla Rewadiya bû. Ji vê êlê Şadî bi herdû kurên xwe re Şêrko (Esededîn) û Eyûb (Nicmedîn) ji gundê Acdanqanê çûne Bexdayê û ji wir jî piþtre çûn li Tekrîtê bicihbûn.

Şadî li Tekrîtê mir û herdû kurên wî çûn ketine xizmeta Micahededînê Gîtanî de. Gîtanî dît, ko Eyûb jîr û zane ye, rabû ew kire destkarê Tekrîtê. Sala 1136 li Tekrîtê Selahedîn bû. Bav û apê Selahedîn çûne cem Îmadedînê Zengî xwediyê Mûsilê. Wî gelekî guh da wan û Eyûb kire waliyê Balebekê.

Piştî mirina Îmadedîn Eyûb bi maltaba xwe ve çû Şamê û xwe gehande Nûredîn kurê Îmadedînê Zengî xwediyê Helebê. Nûredînê Zengî Hims û Rehba dane Eyûb û ew kire mîrekî mazin, Şêrko jî rêkire Misrê, da þerê melek Mensûr bike, yê destdirêjî Þawîrê kiribû. Şêrko biraziyê xwe Selahedîn jî bixwe re bir. Şêrko ji ber mêranî û rastiya xwe bûbû destê siltan Nûredîn, yê rastê. Şêrko piştî demekê vegera welatê Şamê, ji hingî ve êdî rola Selahedinî siyasî destpêkir û berz bû.

Ji ber ko Francan çavên xwe berdane Misre, Şêrko dîse vegerayê û Selahedîn jî rêkire bajarê Skenderiyê. Şêrko wezîrê Misrê bû û dest li ser danî. Ta mirina wî sala 1168 her Şêrko karûbarê Misrê gerand. Piştre li wir Selahedîn bû wezîrê pêşî, lê ji ber rastî û dadeweriya xwe êdî ew bûbû þahê dilê misriyan. Selahedîn Franc di þerê li Dimyatê de þkand. Bavê wî jî hate Misrê, gehayê. Piştî mirina xelîfê fatimî Aladdid êdî Selahedîn bû serdestê Misrê yê bêhempa. Û piþtî ko Nûredînê Zengî mir êdî Selahedîn xwe kire siltanê Misrê. Bi vê hikmê Maltaba Eyûbiyan sazkir.

Bi şer Yemen, Sûdan û Felestîn vekirin û sala 1174 dest danî ser Şam, Mûsil û Helebê. Sala 1187 di þerê Hitînê de zora xaçperestan bir û Quds vekir. Şahê Inglîstanê Richard (bixwêne rîtçard!), yê bi Dilê şêr navkirî careke din êrîşî Eyûbiyan kir, da Qudsê vegerêne, lê biser neket. Di sala 1192 levhantinek di nav herdû aliyan de çêbû, û şer rewasta. Li gor vê levhatinê ji erda ber lêva deryayê pê ve, ya di nav Sûr û Yafa de titîşt di destê xaçperestan de nema.

Selehaddîn Eyûbî

Silhedînê Eyûbî (Selahedîn, Selaheddîn, Selahedîn Eyûbî, Simko) serleşkerê misilmanan bû li dijî xaçperestan (mesîhiyên ku çûbûn xakên pîroz li Filîstînê ji bo ola xwe biparêzin) û di bidestxistina bajarê Qudsê (Orşelîm) de û qewirandina xaçperestên Ewropî ji Rojhilata Navîn serketî bû.

Piştî ku Selahadînê Eyûbî di 4 adara sala 1193an de li Şamê wefat kir, Maldara(Dynastie) Eyûbî ya Kurd di heman salê de hilweşiya. Împaratoriya Eyûbî, ji aliyê Selehadînê Eyûbî ve di gulana sala 1175an de hate damezirandin.

Sultan Selahaddîn, sala 1138 li Tikrîtê hatîye dinê. Navê bavê wî Necmeddin el-Eyyubî bîn Şadî bin Mervanî ye. Malbata wî ji eşîreta Revadî ye û Revadî jî digihîjin Hîzbanîya. Derheqê piçuktîya wî da zêde tişt nayê zanîn. Gorî lêkolîna Dr.Ahmet el-Bilî, bavê Selahaddin Necmeddîn Eyyubî û Esededdîn Şerko ji Tikrîtê diçin Musilê. Li wir tekilî ordîya Imadeddîn el-Zengî dibin û ji wî ra gelek xizmetê dikin. Sala 1140'î da wexta ku Imadeddin el-Zengi Baalbekê zeft dike, bavê Selahaddin dibe hukumdarê Baalbekê. Piştî mirina El-Zengî, dibe qumandarê ordîya Şamê. Wê demê birê wî, Şerko jî qumandarê ordîya Sultan Mahmut Nureddîn bin Imadeddin el-Zengî ye.

Zarokatîya Sultan Selahaddîn li Baalbekê derbas dibe. Xwendina xwe li wir diqedîne. Piştra bi bavê xwe ra diçe Şamê, li wir warê çekdarîyê da perwerde dibe. Piştî xwendina xwe gorî lîyaqata xwe dibe xwedî maqam û di demek kurt da jî dibe walîyê Şamê. Sala 1164'an da bi apê xwe Şerko ra diçe Misrê. Li wir têkilî şerê Bilbîsê dibe. Sala 1168'â da li dijî hukumdarê Filistîn Amorî ra şer dike û bajarê Iskenderîyê digre. Dijî êrişên ordîya Frenkan berxwe dide. Piştî lihevhatînê, bi apê xwe Şerko ra vedigere Şamê.

Piştî vegera wîya Şamê, ordîya Filistînê dikeve Misrê. Li ser ricaya Xelîfe El-Adid el-Fatimî û Wezîrê wî Savar Sultan Nureddin, carek din Serko û Sultan Selahaddîn berê xwe didin Filistînê. Serko ordîya Frenk teslim digre, Savar dikuje û dibe wezîrê Adidi el-Fatim. Duh meh şunda piştî mirina Serko, Sultan Selahaddin 22 salîya xwe da cîyê apê xwe digre û dibe wezîrê El Fatimî. 25'ê Adarê sala 1169'an da Xelîfe El-Fatimî navê El Melîk el-Nasir Ebu el-Muzaffer Selah el-Dunya û El-Dîn lê dike û ordîya Surîyê dikê bin qumqndarîya wî. Sultan Selahaddîn berê êrîşa Sudanî ya ku li ser welatê wi da hatibu, berteref dike. Bi alîkarîya birayê xwe Turanşah bajarê el-Nobe digre û berê xwe dide bajarê El-Quddus'î Şerîf û Filistînê.

Qumandar û Emirê Sultan Nureddîn gelek caran jê ra gilîyê Sultan Selahhadin dikin. Lê tucarî nikarin navbera wî û Sultan Nureddîn xirabikin. Sultan Selahaddîn bi zanayîya xwe û bi cesareta xwe tim li ba Sultan Nureddîn cîyekî girîng digre.

Sultan Selahaddîn, piştî mirina El Xelîfe el-Adid, sala 1172'an de dibe hukumdarê Misrê. Du sal şunda, sala 1174 da Sultan Nureddîn wefat dike. Rêya hukumdarîyê ji Sultan Selahaddîn re ve dibe, lê ew xwe grêdayî hukumdar El-Melik el-Salih Ismaîl bîn Nuerddîn dihesibîne.

Sultan Nureddin li ser erişên birê xwe yê bi navê El-Emîr Seyfeddîn el-Melik el-Salih alîkarî ji Sultan Selahaddîn dixwaze. Sala 1175'an da Sultan Selahaddîn bi ordîya xwe êrişî Şamê dike, Şam, Humus û Hamayê digre û davê ser Halebê. Ser vê yekê El_Emîr Seyfeddîn bi Frenkîya ra itifakê çêdike û Sultan Selahaddîn tehdît dike. Lê Sultan Selahaddîn li nêzikî Hamayê berî ordîya wan dide. Hemû bajarê ku di destê El Emîr Seyfeddîn da hene, digre û vedigere Şamê. El Xelîfe el-Bagdadî, sala 1175'an da liyaqata Sultanîye li Selahaddîn dike. Bi navê wî pere derdikeve û li ser navê wî wek El_Melîk el-Nasir Yusuf ibn Eyub, xutbe dide xwendin.

Bi alîkarîya birê wî Turanşah Yemen û Aden jî dikeve bin hukumdarîya Sultan Selahaddîn. Sala 1178'an da bi Frenkîyan ra dikeve şerekî giran û bi zaîyatek mezin şer winda dike. Lê di zemanekî kurt da ji bo heyfa xwe carek din berê xwe dide Filistînê. Li Mecr el-Uyunê berî Frenkîya dide û gelek prensê wan êsîr digre. Piştî wî şerî sunda berê xwe dide Ermenîstanê û wê derê jî li hukumdarîya xwe girêdide. Vedigere Misrê û ji bo îmara welatê xwe dixebite. Lê tu car Filistîn ji bîra wî dernakeve. Carek din dîsa berê xwe dide Filistînê û Berûdê digre. Cara yekemîn davê ser Musulê, Sîncar û Diyarbekrê bi welatê xwe va girêdide. Digihîje Enteb û Halebê. Sala 1185'an da cara duduya êrîşî Musulê dike. Piranîya Mezopotamyayê û Kudistanê dike bin hukumdarîya xwe. Nav hukumdarê misilman da dibe xwedî cîyê herî bilind. Lê dilê wî da daxwazek wîyê girîng dimîne, ew jî girtina hemû axa Filistînê ye.

Sultan Selahaddin li Filistîn e

Hukumdarê El-Kerk, peymana ku navbera wî û Sultan ve çêbibu, dide alikî û sala 1186 da erişê hecîya dike. Ser vê yekê Sultan jî bi hazirîyek mezin, carek din berê xwe dide Filistînê. Salek şunda, sala 1187 da li Hutînê ordîya Frenk ji hev bela dike û Kralê Qudus û Prensê El-Kerk êsîr digre. Ala xwe xêncî Qudus û Surê li hemû Filistînê dardixe. Meha Recebê sala 1187 Qudusê jî bi hukumdarîya xwe girê dide û digihîjê miradê xwe.

Di bin hukumdariya wî da cihuyên ku di Filistînê da dijîyan, bê tade û bê ezîyet jîyana xwe didomînin. Ji bo wê yekê hemû dirokvanên Frenkan jî, derheqê Sultan Selahaddîn da gelek tiştên baş dinivîsînin.

Ser girtina Qudusê Imparatorê Alman, Kralê Ingilîz û yê Fransayê bi kîn û nefretek mezin ordîyek mezin amade dikin û berê wî didin Filistînê. Ordîya wan wexta ku êrişî Filistînê dike, ne Xelîfe ne jî sultanek misilman ji bo alîkarîya Sultan Selahaddîn tu tiştek nakin.

Ordîya Frenk, serîda tê Akkayê û wir işgal dike. Ordîya Sultan jî, alîkîda dijî wan berwe dide, aliyê din jî hêdî hêdî şunda dikişe. Dawîya şer da Akka dikeve destê Frenkan. Frenkan li wir bi tade û zilma xwe gelek mirovên sivîl qetildikin. Ser vê yekê hemu dinê da ferqa Sultan û ya Frenka jî eşkere tê xuyakirin.

Şerê nevbera Ordîya Sultan û Frenkan da derdikeve, pênc sal berdewamdike. Sultan, bi planek mezin wan ji Qudusê durdixe. 2 Ilonê sala 1192 an da navbera wan da peyman çêbdibe, gorî wê peymanê Sultan Selahaddîn ji şer muzzafer derdikeve û vedigere Şamê. Ser hatina Hacac ya Şamê, Sultan diçe pêşîya wî, lê di rê da nexweş dikeve. 4 Adarê sala 1195 an de, di 57 salîya xwe da wefat dike. Sultan Selahaddîn li Camîya Ummeyê de tê definkirin.

Sultan Selahaddîn, bavê 18 zarokan bu, ji van 17ê wan kur yek jî qîz bû.

Kirinên wî

Şerê dijî ordîya Frenk qezenckir û yekitîya emirên misilmanan çêkir.

Suriyê û Misirê kir bin hukumdarîya xwe. (Her du dewlet alî meshebê da bi hev ra dijminatî dikirin.)

Sînorê hukumdarîya xwe ji Kudistanê heta Tunusê, ji Sudanê heya Yemen û Adenê freh kir. Hukumdarîya xwe bi rewşek baş domand. Ew, sultanek adîl bu, ji zulumkaran heznedikir. Qimetek mezin dida fikrê mirovên derdora xwe. Tu ferq nedikir navbera gelê xwe. Zengîn û feqîr, esnaf û arîstokrat wek mina hev didît. Derê wî ji hemû kesan ra vekirî bu. Di hemû jîyana xwe da tu qîmetek ne dida dewlemendîyê. Wexta ku walîyê Şamê jê ra qonaxek çêdike û Sultan qonaxê dibîne, weha dibêje; „Ez nikarim di vê qonaxê da bijîm. Ev qonax layiqî mirovê ku mirina wî nêzik buye, nine. Alîyê din gere armanca me ji bo xizmeta Xwedê be, ne ji bo jîyana koşk û sera be." Wî ji mal û milkê dinê heznedikir. Tim wiha digot; „mal, milk û xwelî wek mîna hev in." Prens Muhammed Ali dibêje; „Piştî mirina wî, di berîka wî da 47 Dirhemê wî tenê hebû. Ev ji, ji serweta ku mirovek feqîr dihêle, gelek kêmtir e."

Mirovên di bin hukumdarîya wî da dijîyan, wî wek mirovek bi şewqet, kiralek bi merhamet û sultanek adîl dizanibun. Ew ji bo refah û emnîyeta gelê xwe xebitî. Pistî mirina wî hemû kesên di bin hukumdarîya wî da, şînek mezin kirin.

Jiyana wî di şer da derbas bu. Di saxî û nexweşîya xwe da tim li ser pişta hespê xwe bû. Wexta ku jê ra digotin hinek peya be û bîhna xwe bide, wî bersiva wan wuha dida; „Wexta ku pîyê min dighêjin erdê, ez xwe nexweş dihesibînim."

Wesîyetê wî

Sultan Selahaddîn ji kurê xwe Melik el-Zahir re wesîyetê xwe dike û jê ra weha dibêje; „Ji rêça Xwedê dernekeve. Ez serfîrazîya xwe deyndarê Xwedê me, ji bo vê yekê ez emrê Xwedayê alemîn ji te ra emir dikim. Xwînê nerijîne û xwin rijandinê ji xwe ra neke edet. Xwîn rijandin, xwîn rijandinê bi xwe re tîne. Zilma xelqê xwe neke, ji bo emnîyeta mal û milkê wan bixebite. Nebe kîndarê kesî. Dilê mezina neşkîne, dilê mirovên ku dibin destê te da ji bo îdarekirina dewletê dixebitin, qezençke. Em hemu mahkumê mirinê ne. Tu hata ku riza gel qezenç nekî, ya Xwedê nikarî qezenç bikî. Ser vê yekê têkilîya xwe bi gelê xwe re baş çêbike. Tobedarê Xwedê be, lewra Ew Kerim û Qadir e"

Berî cîhata xwe ji derdora xwe ra digot; „Min bi şûrê min ve defin bikin ku bila roja mahşerê tevî min rabe û li hizura Xwedê ji min re şahidîyê bike."

Gotinên ji bo wî

Imparatorê Alman, piştî hatina xwe ya Surîyê diçe qebra wî zîyaret dike û wuha dibê je; „Ez ji bo hatina xweya vir gelek kêfxweşim, ku Sultan Selahaddîn li vir jîyana xwe domandîye. Ew Sultanek bê hempa û kahramanek mezin bû."

Berî şerê navbera wî û Xaçlîya, Qumandarê ordîya Xaç Perest Richard (Richardê dil Şêr), ji eskerê xwe ra dibêje; „Di cîyê xwe da bisekinin. Dilê vî şêrî ji dilê şêrê we mezintir e." Dîrokvan Dr. Stanley; „Hinek kes wesfê wî zatê mezin nizanin. Bê şuphe ew, mirovek xwedî şeref û bê tirs bu. Dilê wî tijî merhamet bû. Ew mirovek misilman û di bin emrê Xwedê da bû." Tarîh el Muherrîrîn de gelek wesfê wîyê baş tên rêzkirin.

Dîrokvan Stivatsîn derheqê Sultan de wuha dibêje; „Sultan Selahaddîn quweta dijminên xwe baş texmîn dikir û gorî wan planên şer çêdikir. Bi sebrek mezin hareket dikir û şixulê kû dest pê kiriba, heya dawîyê dikudand. Serfîrazîya wi girêdayîya sebr û temûla wî bû".

Jiyana Selahaddîn Eyubî di şer da debas bu. Lê wî gelek eserên dîrokî jî dane avakirinê.

El Medrese el-Nasir: Li Kahîrê, li mihla El Firafe kêleka tirba Imam Şafii hatîye avakirin.

El Medrese el-Kamhîye û El Medrese el-Hanefi

Hanaka el-Salahîyye: Li Taxa Said el- Suade ji bo perwerdekirina dînî hatîye avakirin.

Dîvan el-Istul: Temelê wî teref Sultan Selahaddîn hatîye avêtin.

Sur a Iskenderîye: Ev Sur jî li Kahîrê bi emrê wî hatîye inşakirin.

Kasr-i Yusuf: Ev Sur jî li başurê Kahîrê li ser bilindayîyek mezin wî daye çêkirin.

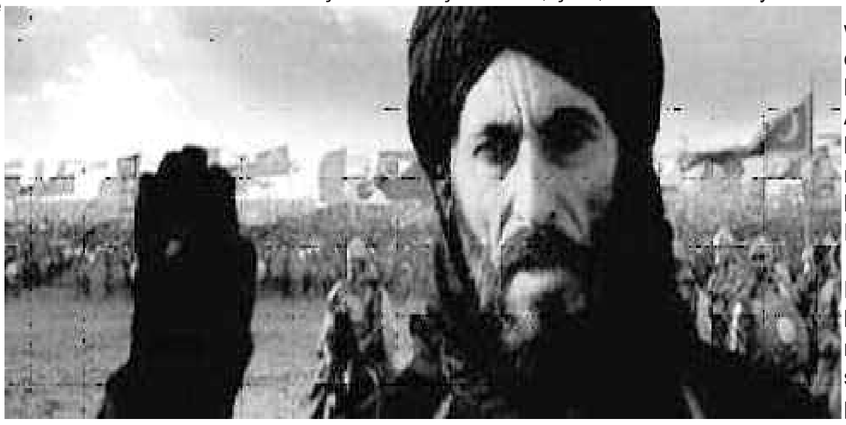

Komara Agiriyê yan Komara Araratê Beş: GOTAR, SEDALA 20'AN

Komara Agiriyê yan Komara Araratê (1927-1931) yek ji dewletên Kurd ên dîrokî ye. Di pêvajoya Serhildana Agiriyê de ji aliyê tevgera Kurd ve hatiye îlankirin.

Gelê Kurd piştî têkçûyîna Osmanî wekî gelên din li azadiya xwe digere. Gorî peymana Sevrê mafê Kurd û Ermeniyan ên dewletbûnê ji aliyê Osmaniyan ve hatibû pejirandin. Lê di praktîkê de Tirkan nedixwastin Kurd bibin xwedî dewlet û ji bo wê jî çi ji destê wan bihata dikirin.

Bi şikestina tevgera di bin pêşengiya Şêx Seîd re, navenda doza azadiya Kurdistanê bû Agirî. Serokê Kurd Îhsan Nûrî Paşa tevger û şereke nûjen dida û roj bi roj Kurd berî bi serkeftinê dibûn. Tê zanîn rêxistina Xoybûnê serhildan birêvedibir. Xoybûn îlankirina Komara Agiriyê (li Ewropa Komara Araratê dihate binavkirin û pirranî wisa tê zanîn) bi fermî kir. Komar dê sazûmaniyeke demokratîk avabikira û Kurd û Ermenî di nava

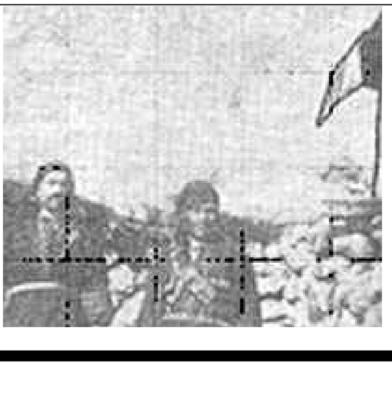

dostanî û têkildariyê de bijiyan.

Bro Heskî Têlî (Îbrahîm Heskî) bû serokê birêvebiriya avakirina hikûmetê û karên sîvîl. Herwekî Temir Axa wekî serokê artêşê û berpirsiyarê birêvebiriya avakirina karên leşkerî hate peywirdarkirin.

Bi alîkariya YKSS, Brîtanya û Îranê hêza Kurdan hate şikestin û serhildan têkçû. Lê heya sala 1931'î ala Komara Agiriyê her dihate pêldan

526:1.QXD 18.04.2023 4:33 Page 10

Vidadi Qurbanov

AGLA, TELLI SAZIM, AGLA

Geri dönməz bu karvanın,yolu hardan haradı?
Karvanbaşı başın əyib;- Nigarandı, nalandı.
Vətənimiz əsir düşdü, sərvətimiz talandı,
Harda qaldın, ağlamırsan, telli sazım, ağla sən.

Ağbirçəkli anaların sinəsində yara var,
Gülçöhrəli körpələrin taleyində qara var.
Yetim qalmış bu millətim hara getsin... hara var?
Harda qaldın, ağlamırsan, telli sazım, ağla sən.

Ruhlarımız girov qaldı, töhmətini götürdük,
Puça döndü həyatımız, mənasını itirdik.
Qaçqın-köçgün damğasıyla ömrümüzü bitirdik,
Harda qaldın, ağlamırsan, telli sazım, ağla sən.

Köhlən atlar yəhərlənib, boş yəhərdə qəm yeyir,
El-obamız diyar-diyar, pərən düşüb, qəm yeyir.
Naxələflər yurdu satdı, kefin çəkir, dəm yeyir,
Harda qaldın, ağlamırsan, telli sazım, ağla sən.

Nə ölməyə üzümüz yox, yaşamağa haqqımız,
Viran olub yurd yerimiz, talan olub taxtımız.
Gülə bilmir üzümüzə qara gəlmiş baxtımız,
Harda qaldın, ağlamırsan, telli sazım, ağla sən.

Qorqud ruhu yurd yerində qopyz calıb aglayır,
Ələskərin nur qəbrini ah-nalələr dağlayır.
Qaçaq Nəbi məzarından Boz atını haylayır,
Harda qaldın, ağlamırsan, telli sazım, ağla sən.

Bakı - 2006

Rəfayıl Cəlil oğlu Mayılov 1971-ci ildə Laçın rayonunun Şeylanlı kəndində kürd ailəsində dünyaya göz açmışdı. Ailəlidir, bir övladı var, ali təhsilə malikdir. Gözəl şeirlər yazır, bir kitabın müəllifidir.

Qarabağ döyüşlərində həmişə ön cərgələrdə olan Rəfayıl, tağım komandiri vəzifəsinə qədər yüksəlmişdi.Onun bir arzusu var, oda tapdaq altında olan vətən torpaqlarını mənfur düşmənlərin tapdağından azad etmək və doğma yurd yuvasına qayıtmaqdır.

Rəfayılın şeirlərində vətən həsrəti, vətənə məhəbbət, yurd yanğısı, özünü daha qabarıq göstərir. O, həm də kürd dilində şeirlər yazır. Şairin bir neçə şeirini oxuculara təqdim edirik və ona uğurlar diləyərək deyirik ki, gün o gün olsun, vətəndə qalibiyyət şeirləri yazasan.

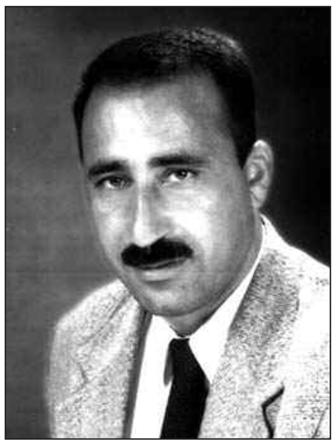

RABE, RABE!

Laçîn maye li bin destan,
Birînên dil wek goncale.
Pir girane va qul, va jan,
Bûye revoke, gel bê hale.

Rabe, rabe Azerbaycan!
Hilgir waran, ji dest maran.
Li ber neyar, bibe beran,
Bavpîre me Ristem Zale.

Rafayil bê Laçîn maye,
Va belaye, ax û vaye.
Va çi bager, va çi baye,
Gel bê ware, gel bê male.

LAÇÎNÊ MIN TU LI KUYE?

Warê eylo, dîyarê baz,
Laçînê min tu li kuye?
Kane govend,kane “Qaz-qaz”,
Laçînê min tu li kuye?

Li dîrok me dît pir-pir gesp,
Te firotin, dijmin kir qesp.
Dillerzîne li ser te hesp,
Laçînê min tu li kuye?

Li te gundan çima revî?
Tu şemal bû, niha şevi.
Mertalê kurd bi çar devî,
Laçînê min tu li kuye?

Bila yekbe Azerbaycan,
Yekdî dibe bi dijmin jan.
Refayil jî bi te qûrban,
Laçînê min tu li kuye?

LAÇIN

Elə qovrulmuşam çıxıb cızdığım,
Həsrətinə dözmək olmur, ay Laçın.
Göynəyir sinəmdə hər bir an dağım,
Min-min zəhmətimiz olub zay, Laçın.

Xəyanətə qurban etdilər səni,
Düşmənə verdilər cənnət vətəni.
Qəlbimdə el dərdi, yurdun şivəni,
Olub qəm dəryası, olub vay, Laçın.

Sənsiz didələrim qan ağlayır, qan,
İnan, xilasına hazıram hər an.
Yaralı ürəyim ayrılığından,
Olub qəmlə dolu bir saray, Laçın.

Vətəndə-vətənsiz olmaq bəladı,
Başlara töhmətdir qaçqınlıq adı.
Böyük tanrı olsun xalqın imdadı,
Dərd qəlbimdə olub laybalay, Laçın.

Bircə çiçəyini üzüb-dərməyə,
Şeylanlı kəndimə salam verməyə,
Bir dəfə üzünü gəlib görməyə,
Olaydım bir uçan torağay, Laçın.

Rəfayılam, sənsiz qalmışam yetim,
Torpağına gəlib mən necə yetim?
Gecə də, gündüz də, budur niyyətim,
Şirin canım olsun sənə pay, Laçın.

LAÇIN DƏRDİ, LAÇIN HƏSRƏTİ...

Təbiətin ən füsünkar gözəlliyini özündə cəmləşdirib, xüsusi bir ecazkar cazibəyə malik olan, kiçik Qafqaz dağlarının qartallar oylağı olan İşıqlı dağının ətəklərində, Laçın rayonunun Kamallı adlı bir kürd kəndi yerləşirdi. Ərazisi 1900 ha çatan bu kəndin təsərrüfatı 180-ə, əhalisinin sayı isə 2000 nəfəri ötüb keçmişdi. Əhalinin əsas məşğuliyyəti heyvandarlıq və əkinçilik idi. Kəndin o dövrdə 800-900 baş iribuynuzlu malqarası, 6-7 min baş xırda buynuzlu davarı, meyvə və bostan məhsulları yetişdirmək üçün böyük bağ sahəsi var idı. Kolxoz təsərrüfatında isə 400 baş iribuynuzlu mal-qara, o cümlədən 150 baş sağmal inək, 4000 baş xırda buynuzlu davarı var idi. Əhalinin maddi və mənəvi vəziyyəti olduqca yaxşılaşmışdı. Camaatın istifadəsində 2 ədəd su artezian quyusu,müasir tipli böyük mağaza, çörək bişirmə müəssisəsi, rabitə şöbəsi, 170 nəfərlik komutator, mərkəzi kitabxana, həkim məntəqəsi, on illik orta məktəb binası, tele ötürücü stansiya və s.var idi. Kənd gənclərinin təşəbbüsü ilə şəhər tipli mədəniyyət evi inşa edilmişdi.

Kolxozun iqtisadiyyatı çox güclü şəkildə inkişaf edir,əhalinin maddi və mədəni rifahı yüksəlirdi. Təsərrüfatın 2 ədəd kombayını, 3 ədəd tırtıllı traktoru, 3 ədəd təkərli traktoru, 1 ədəd ekskavatoru, 8 ədəd yük avtomobili, yem dəyirmanı və digər kənd təsərrüfatı texnikası var idi.

Sabiq kolxoz sədri Cəfərov Ələddinin təşəbbüsü ilə bu zonada ilk olaraq kənddə elektrik dəyirmanı tikilərək son tamamlama işləri görülürdü. Lakin bədnam və mənfur qonşularımızın (onlara qonşu demək mümkünsə) məkrli və iyrənc siyasəti güllü-çiçəkli, axar-baxarlı ərazilərimizi, münbit torpaqlarımızı zəbt eləmək, mənimsəmək niyyətləri çox-çox qabaqcadan hazırlanmış bir plan idi.

Demək olar ki, erməni faşistlərinə 1988-ci ildən doğma Azərbaycanımızı parçalamaq, torpaqlarını işğal etmək, xalqlarımızın başına olmazın müsibətlərini gətirmək üçün fürsət düşmüşdü.

1992-ci il mayın 8-də alınmaz qala olan Şuşa şəhərimizi zəbt etdikdən sonra, Ermənistan və Rus orduları Dağlıq Qarabağ və Ermənistan tərəfdən Laçın rayonunu mühasirəyə aldılar. Tanklarla, toplarla və vertolyotlarla silahlanmış güclü hərbi birləşmələrə qarşı əliyalın camaat nə edə bilərdi?

O zamankı hakimiyyətin səriştəsizliyi nəticəsində orduda özbaşınalıq, fərarilik baş alıb gedirdi. Laçın beş-on nəfər özünü müdafiə könüllü dəstələrinin ümidinə qalmışdı.

Dövlət tərəfindən heç bir kömək göstərilmədiyinə görə "Laçın dəhlizi" adı ilə məhşur olan Laçın-Şuşa, Laçın-Zabux yolu və bütövlükdə Laçın rayonu 18-i may 1992-ci ildə süquta uğradı.

Rus ordusu ilə birləşən Ermənistan ordusu əliyalın xalqımıza divan tutdu, kəndləri yandırdı, qız-gəlini, qoca-cavanı, uşaq-körpəni əsir tutdu, başlarını kəsdi, xalqımızı soyqırıma məruz qoydu.

Laçın şəhəri və 130-a yaxın yaşayış məntəqəsi, 60 min nəfərə yaxın olan əhalisi amansız bir faciə ilə üz-üzə qaldı. Rayon əhalisi respublikamızın əllidən çox rayon və kəndlərinə səpələndi.

Hal-hazırda, təkcə Kamallı kənd əhalisi, on iki müxtəlif bölgədə məskunlaşmış, məşəqqətli və amansız məcburi köçkün həyatı sürürlər. Düz 14 ildir ki,vətən həsrəti onların qəlbini, ürəklərini parçalayıb üzür. Qocalarımız və orta yaşlı əhalimiz,demək olar ki, yurd həsrətinə dözməyib qürbət diyarlarda vətən həsrətiylə dünyalarını dəyişiblər.

Dövlətimizin məcburi köçgün və qaçqınlara göstərdiyi qayğı hamımız tərəfindən razılıqla qarşılanır. Lakin nə qədər firavan və qayğısız yaşasaq da bizə öz doğulub boya-başa çatdığımız elimizobamız gərəkdir.

Əzizim,vətən yaxşı,
Geyməyə kətan yaxşı.
Qürbət cənnət olsa da,
Ölməyə vətən yaxşı.

-xalq bayatımız bizim dərdimizi çox dolğun bir tərzdə ifadə edir.

Bu gün hüzn günüdür!..
Bu gün əzm günüdür!..

Bu gün biz birləşib torpaqlarımızı qanımız bahasına olsa belə almalıyıq!

Alçalmış, təhqir olunmuş, şərəf və ləyaqətimizi geri qaytarmalıyıq! Artıq vaxtdır, birləşib erməni cəlladlarını, torpaqlarımızdan qovub çıxarmalı, el-obamızı öz doğma yurd-yuvalarına qaytarmalıyıq.

Xalq səbrsizliklə o günü gözləyir!

Vidadi Qurbanov

526:1.QXD 18.04.2023 4:33 Page 11

Jîyana kurdên koçber

Her teyr bi refê xwe da xwaşe!

Ûsivê Teyfûr

Pey hilweşandina (ruxandina) dewleta Sovêtê li cîhanêda di çarenûsa gelanda gelek guharandin û bûyer pêşda hatin.

Sînor û xerîta (nexş) dewletan,rewşa gel û mirovan,nêrînên wan,jîyan hate guharandin. Komarên ku di yekitîya Sovêtêda li ser projeyên sosîalîzmê de: her kes ji bo hemûyan, hemû ji bo her kesî,ku weha hevdu girtibûn (15 komar) û ji navendekê dihate rêvebirin ji hevdu veqetîyan, dewletên serxwebûnê ji wanra pêjda hat û herek bû dewleteke serbixwe.Lê van pêşketin û guharandina di kurdên sovêtêra tu berjewendî neanîn. Rewşa kurda xirabbû. Di hêla aborî, sosîal, civakî, ramyarî, û netewi da alozî çêbûn. Berî her tiştî di komarên sovêta berêda netewperestî û nijadperestîyê xwe da xuya kirin.Evê yekê bandorî li ser menevîyat û jîyana kurdan dikir. Kurda nikaribûn jîyanek normal û steqirî bidomînin. Di hin komaran da şer çêbûn. Di navbera Azerbaycan û Ermenîstanêda şerekî neheq dest pê kir. Ermenîstanê 20 % aqara Azerbaycanê dagir kir. Şer tu wexta rewşa gela û mirova baş nake timê kûştin, mirin, koçberî, belengazî û dijwarîyên herî giran tîne.

Vî şerîda derba herî mezin li kurda ket.Kurd li cî û warê xwe kal û bava hatin şehidandin.Belê dewleta şêwrê ji despêkê rojeke qenc boy gelê kurd nekir xêncî xirabîyê, ji dema sovêtê kurdara tu tiştê qenc nema. Kurd careke din koçberîya bê rûmetra rû bi rû man (kurdê sovêtê çar cara hatine nefîkirin)

Kurdê Ermenîstanê belayê deverên cîhanê bûn; dewletên Awropa, Avstralîya, Amêrîkayê,Kanadayê, yê zêdetir berê xwe dane Rûsîyayê, Azerbaycanê, Kazakîstanê Girqizistanê. Paş wexta boy şerê Qerebaxê kurd nekevine nav şêr boy zarokên xwe biparêzin, dubare ji Azerbaycanê barkirine Rûsia Fêdêral usaji gele koçberên kurda ji Ermenîstanê bar kirin çune Krasnodarê. Piranîya wan di gundan da cî war bûne,êwirîne. Bi malhebûn û heywanetîyêra mijûl dibin.

Di gorî hejmara binelîyên Rûsyayê îro RF heya 50 hezar kurd dijî. Di herêma Korênovskê lî gundê Platnîrovskêda heya 200 malbetê kurd cî war bûye. Pey hilweşandina tifaqa sovêtê li Azerbaycanê, Ermenîstanê li Kazaxistanê, ji Kirxizistanê û ji hin deverên din kurda koçî li vir kirine.Hemû derfetên ku li vî gundî da hene kurd li jê pêk tînin.Kurdê Platnîrovskê bi ruh û ramanên xweva bi welatê xwera ê dîrokî bi Kurdistanêra girêdayîne. Pirrê wan welatparêzin.Li vî gundî çend şervanê kurd tevî mîlîtanê niştimanê bûne. Hêvî û bawerîya li ber welat hemû kurdên vê herêmê kirîye yek,xwe parçeke Kurdistanê dihesibînin.

Li vî gundîda mirovên têgêhiştî û welatparêz pirin; Sebrîyê Kemêl rûsipî, kurdê Qirkizistanê,Teyfûrê Evdille mele,zanyarê olî, pispor kurdê Ermenîstanê, Ismaîlê Ûsiv rewşenbîr înjînêr Ermenîstan, Letîfê Memmed rojnemavan,dîroknas ji Ermenîstanê, Taharê Newroz rewşenbîr, Rafîkê Mehmed wellatparêz,ev mirovana ji bo gelê xwe xerîb hertim dibin teyaxa menewî. Kurdên gundê Platnîrovskê ji wek hemû kurdên cîhanê hîvîdarê serxwebûna niştimana pir Pîrozin. Zûtirekê ev bextewerî wê bibe nesîbê hemû kurdên bi şeref ên ku gelê xwera û welatê xwerane. Ev kurdên koçber bûyerên ku welatê kal bavên meda li dijî gelê me ê torin û maqûl diqewime ji bo vê dewleta dagirker bi hîdet şermezar dikin. Lê îro hine mrovê dexes, mixenet,duru cîye neheq xravîyê dikine nava gel. Ew nabînin wekî Kurdistan îdî rîzgar buye, gelê kurd wê wana derxe ru û şermezarke. Bila bimirin fîtnekar,qerezkar yên ku hemberî gelê meyî evraye.Belê kurdên koçber pêşeroja xwe Kurdistanêra girêdane.

Her teyr bi refê xweva difire.Kurd li xerîbistanê tu kesîra ne pêwîstin.

Ûsivê Teyfûr

KÜRD XALQININ TARİXİNDƏN SƏHİFƏLƏR

ŞƏDDADİLƏR

Əsası 951-ci ildə Məhəmmməd Şəddad ben Kürdü tərəfindən qoyulmuş Şəddadilər sülaləsi 971-ci ildə Salarilər dövlətini süquta uğradıb Gəncədə hakimiyyəti ələ aldılar və Zaqafqaziyanın böyük bir hissəsində Şəddadi kürd dövlətini yaratdılar. 117 il hakimiyyətdə qalan Şəddadilər Arranı, Naxçıvanı, Sünniki, Qafanı və başqa əraziləri idarə etmiş, Dvini tutmuş, Ermənistana üç min dinar vergi qoymuşdular.

Mütərəqqi fikirli Şəddadi hökmdarları böyük quruculuq işləri aparır, mədəniyyətin inkişafına qayğı göstərirdilər. I Fəzl 1027-ci ildə Araz üzərində möhtəşəm Xudafərin körpüsünü tikdirmişdi. Əbdülfəttah Musanın dövründə Gəncəyə gələn Qətran Təbrizi yazmışdır: "Gəncə cənnət bağcasına dönmüşdür". "Qobusnamə"nin müəllifi Keykavus 18 il hakim olmuş Şəddadi hökmdarı Əbuləsvar Şavuru belə mədh edirdi: "Əbuləsvar böyük şah idi, dediyini eləyən, müdrik,ədalətli,ləyaqətli, şücaətli, fərasəti, dini sevən, uzaqgörən idi". Şavur saraylar, mədrəsələr, karvansaralar, hamamlar tikdirdi, məşhur Gəncə qapılarını düzəltdirdi.

1088-ci ildə Səlcuq yürüşü Şəddadilər dövlətini süquta uğratdı. Gəncəli kürdlər, necə deyərlər, qeybə çəkildilər (Bax: K. E. Bosvort. "Musulmanskie dinastii", M. 1971)

SƏLAHƏDDİN ƏYYUBİ

Kürd maarifçi şe'ri ondan böyük sima tanımır. Bə'zi klassiklər Səlahəddini öz xalqına xidmət etməməkdə, imkanı ola-ola birləşmiş Kürdüstan dövləti yaratmamaqda günahlandırır, bə'ziləri isə kürdlərin və Kürdüstanın tənəzzülünün onun həyatdan getməsindən sonra başladığını bildirirlər.

Kürd şairlərinin münasibəti öz yerində, Səlahəddin Əyyubi dövründə şərqin ən qüdrətli sərkərdəsi və "mübahisəsiz ən böyük hökmdarı"kimi vəsf olunmuş, "müsəlman dünyasının xilaskarı" titulunu əbədi olaraq mənimsəmişdir.

Xidməti budur ki, Misir hakimi olarkən müsəlmanların böyük hissəsini bir bayraq altında birləşdirib "şir ürəkli Riçardı geri oturdaraq II xaç yürüşünün qarşısını almışdır. Bir sözlə, xaçpərəstlərin özlərinin yazdığı kimi İslamı xilas etmiş, müsəlman dünyasını səlibçilərin tapdağından qorumuşdur.

Bir sıra tədqiqatçıların qənaətinə görə Səlahəddinin babası Şadi o zaman Ermənistan Dvini (Zəngəzur-Ş.h.) ətrafında məskunlaşmış Rəvvadi kürd tayfasından çıxmışdır.

Səlahəddin Əyyubi tarixdə möhtəşəm iz qoyan Əyyubilər sülaləsinin yaradıcısıdır.

(Bax: L. A. Semyonova. "Salax addin i mamluki v Eqipte ". Moskva,1966.

ZEYNALABDİN MARAĞAYİ

Akademik İ. A. Orbeli yazır: "Kürd xalqı tarixən öz oğullarını iranlı, türk, ərəb, erməni adı altında itirmişdir ki, onlar məşhur şair, müğənni və sərkərdə kimi başqa xalqların tarixini zinətləndirmişlər". İranlı adı altında itirilmiş kürd oğullarından biri də məşhur "İbrahim bəyin səyahətnaməsi" adlı romanın müəllifi, ötən əsrdə yaşamış Zeynalabdin Marağayidir.

Əsər fars dilində yazılmışdır. İran ədəbiyyatşünaslarının fars nəsrinin görkəmli nümunəsi hesab etdiyi romanı Azərbaycan alimləri Azərbaycan bədii nəsr tarixində roman janrının ilk nümunəsi sayırlar.

Zeynalabdin Marağayi 1837-ci ildə Marağada varlı-hallı tacir ailəsində doğulmuşdur. "Səyahətnamə"nin üçüncü cildinin başlanğıcında özü haqqında yazır: "Əlqərəz, başdan ayağa günahkar olan bu müəllif Zeynalabdin ibn Məşədi Əli ibn-Hacı Rəsul ibn-Hacı Abdulla, ibn-Həmzə xan Savucbulaq (İran Kürdüstanında şəhər. Hazırkı adı Mahabaddır -Ş.h.) kürdlərindən və hənim mahalın xanlarından idi. Dinləri sünni olub, şafei məzhəbindən idilər".

"Səyahətnamə" kürd təfəkkürünün fars dilində meydana çıxmış məhsuludur.

HEYRAN XANIM DÜNBÜLÜ

Əsasən Azərbaycan dilində yazıb yaratmış Heran xanım özü haqqında deyir:

Soruşsan nəsəbini bu yazıq Heyranın,
Bir Əli xadimidir, cümlə-cahanə bildir.
Naxçıvan şəhərinin ətrafına çatsa nəsəbi,
Əslinə varsan əgər, tayfası dünbülüdür.

1574-cü ildə qələmə alınmış "Şərəfnamə" əsərinin müəllifi Şərəf xan Bidlisinin və bir sıra başqa müəlliflərin yazdığı kimi dünbülülər kürd tayfası olub Cənubi Azərbaycanda Xoy və Səkmənabad tərəflərdə yaşamışdır. Səfəvilər zamanında, habelə Nadir şahdan sonra Dübülü tayfasına mənsub olan adamlar Xoy və onun ətrafında hakimlik etmişlər. Təbrizin bəylərbəyi Kərim xan Zənd də bu tayfadan olmuşdur. O, vəfat etdikdən sonra, Qacarların hakimiyyətinin ilk dövründə Azərbaycanda dünbülülərdən bir neçə xan hakim idi.

Heyran xanımın özünün yazdığına görə o, Naxçıvanda, kübar ailəsində doğulmuş və orada da tərbiyə almışdır. İran-rus müharibələrinin ilk illərində ailəsi ilə birlikdə Cənubi Azərbaycana köçürülmüşdür.

Heyran xanım 80 il yaşayıb.

Fətəli xan Xoyki də Dünbülü tayfasındandır.

(bax: heyran xanım. Seçilmiş əsərləri. Az. Döv. nəşriyyatı, 1961)

"QAFQAZIN HOMERİ"

Aşıq Alının babası Haqverdi Dərələyəz mahalının Milli dərəsindəki Gilan kəndindən qohum- əqrabası ilə birlikdə Göyçə mahalının Qızılvəng kəndinə köçmüşdür. Haqverdinin əmisi uşaqlarından Kəlbəcərin indiki Milli kəndinə gəlib, oranı özünə məskən seçənlər də olmuşdur.

Aşıq Alı 1801-ci ildə Göyçə mahalının Qızılvəng kəndində Mirzə kişinin yoxsul ailəsində dünyaya göz açıb, 1911-ci ildə həmin kənddə vəfat edib.

Qüdrətli sənətkarın aşağıdakı təcnisi birinci və sonuncu dəfə 1977-ci ildə dərc edilib.

Dövrün səməndini ruzi əlindən,
Əbədi nə fateh, nə danə mindi.
Arif əhsən aldı aqil əlindən,
Hər anda tənə söz nadana mindi.

Əbçər həmdəm oldu kürd marama,
Əlacı cəng idi, kürd, dəm arama.
İbtida irsimdən kürdəm, arama
Danmadım bu irsi, nə danam indi.

Mahaldan feyziyab dolanan Alı,
Elin xəzinəsinə dola nan, Alı,
Ara bu mənanı dolan, an, Alı.
Nadan xəyalında nadanam indi.

Ustad Alı, Şıx Adı, Təbib Alı, Dədə Alı, Təcnis Alı titullarını qazanan, ömrünün son illərində dünya işığına həsrət qalan aşığı səyyahlar "Qafqazın homeri"adlandırmışdılar.

SOLTAN BƏY

Soltan bəy çar imperatorluğu tərəfindən bəylik verilmiş məşhur bir nəslin nümayəndəsidir. Laçının Kürdhacı kəndində doğulub. XVI əsrdə İran şahının əmri ilə İrandan Qarabağ yaylasına köçürülmüş 24 kürd tayfasından biri olan Hacısamlı tayfasındandır. Təsadüfi deyildir ki, ona Hacısamlı Soltan bəy deyiblər.

Atası Paşa bəy qabaqcıl fikirli adam olduğundan övladlarının təlim-tərbiyəsinə xüsusi fikir vermişdir. Oğullarından Aslan bəy Qori gimnaziyasını, Xosrov bəy Odessa İmperiya Universitetini bitirmişdir. Xosrov bəy ADR zamanı Qarabağın general-qubernatoru olmuşdur. Soltan bəy isə beş dil bilmişdir.

Soltan bəy 1918-ci ildə Andranik Uzunyanın Laçından Şuşaya adlamaq istəyən böyük silahlı dəstəsini məhv etməklə adını tarixdə əbədiləşdirmişdir.

İVANE VƏ ZƏKƏRİYƏ (ZAXARE) QARDAŞLARI

İvane və Zəkəriyə qardaşları çariça Tamaranın baş sərkərdələri, vuran əli olmuşdur. Onların bacısı Xorişah 1215-1261-ci illərdə Arsax-Xaçın Alban knyazlığına başçılıq edən knyazlar knyazı Həsən Cəlalın anasıdır. **("Elm və həyat" j. N 9. 1989-cu il)**

XII əsrin sonu, XIII əsrin əvvəllərində İvane və Zəkəriyənin mənsub olduğu Mxarqrdzeli nəsli Gürcüstan dövlətinə müstəsna xidmət göstərib. Akademik Şota Ambakoviç Mesxiya "XII əsrdə gürcüstanda daxili siyasi vəziyyət və dövlət quruculuğu" kitabında yazır ki, Mxarqrdzeli xalis gürcü familiyası olsa da onlar kürd tayfalarının birindən ayrılıb, XI əsrdə Zaqafqaziyaya köçmüşlər. Akademik daha sonra yazır: "Böyük gürcü tarixçisi İvane Cavaxişvili deyir ki, Mxarqrdzelilər mənşəcə kürddür və bu barədə mübahisə etmək mənasızdır".

Səhifəni hazırladı: İsmayıl Tahir

MAHMUD BƏY SƏFİKÜRDSKİ

Mahmud bəy Bala bəy oğlu Səfikürdski

Doğum tarixi 1898-ci il

Doğum yeri Səfikürd kəndi

Vəfatı 1977-ci il

Həyatı

Bala bəyin üçüncü oğlu Mahmud bəy 1898-ci ildə Səfikürd kəndində dünyaya boy göstərmişdi. 1909-cu ildə Gəncə gimnaziyasına daxil olmuşdu. Gimnaziyanı bitirmədən orduya çağırılmışdı. Rus qoşunlarının tərkibində rumın cəbhəsində döyüşlərdə iştirak etmişdi. Hərbi xidmətdən sonra Gəncəyə dönmüşdü. Gəncənin müsəlman-türk əhalisinin rusların himayəsi ilə ermənilər tərəfindən kütləvi şəkildə qırılmasının qarşısının alınmasında yeni yaradılmış «Yaşıl qvardiya» adlı özünmüdafiə dəstəsinin tərkibində çıxış etmişdi. «Yaşıl qvardiya» əsasən gənclərdən, tələbələrdən ibarət idi. Mahmud bəy Səfikürdskinin döyüş təcrübəsini nəzərə alaraq, onu qvardiyanının sədr müavini təyin etmişdilər. Gimnaziyanı 1919-cu ildə başa vurduqdan sonra bir müddət Gəncə Dairə məhkəməsində müstəntiqliyə namizəd kimi hüquq elminin incəliklərini öyrənməyə çalışmışdı. Elə həmin il o, Bakıda BDU-nin tibb fakültəsinə daxil olmuşdu. Ailə vəziyyəti və maliyyə çətinlikləri ilə əlaqədar olaraq işləmək fikrinə düşmüş və ƏMT-nın rəisi Nağı bəy Şeyxzamanlı Gəncə hadisələrindən Mahmud bəyi tanıyırdı. Və şübhəsiz ki, onun ƏMT rəisinin müavini kimi mürəkkəb və məsuliyyətli vəzifəyə təyin edilməsi həm də onların bir-birilərini yaxşı tanımalarından irəli gəlirdi. Arxiv materiallarından məlum olur ki, Mahmud bəy Səfikürdski ƏMT-da rəis müavini kimi 1919-cu ildə noyabr ayının 15-dən martın 6-dək ƏMT-nın (əksinqilabla mübarizə təşkilatının) rəis müavini vəzifəsində çalışmışdı. O da bu vəzifədə hümmətçiləri təmsil edirdi. Çünki razılığa əsasən, ƏMT rəhbərliyi iki partiyadan təmsil olunmalı idi. ƏMT-nın rəis müavini vəzifəsi də hümmətçilərin payına düşürdü. Ancaq bütün bunlara baxmayaraq, arxiv sənədlərinin də təsdiq etdiyi kimi Mahmud bəy bu vəzifədə özünu layiqincə apardı, gənc respublikanın təhlükəsizliyinin təmin edilməsində öz bacarığını əsirgəmədi. Xüsusən də erməni casuslarına və denikinçilərə qarşı mübarizədə Mahmud bəy Səfikürdski bütün imkanlarını səfərbər etmişdi. Onu da deyək ki, əldə edilmiş materialların (MTN-nin arxivi, PR-1752 saylı istintaq işi) bir qismində onun bolşeviklərə qarşı da çıxışı qeyd edilir. Buna əlavə olaraq onu da demək olar ki, Nağı bəylə Mahmud bəyin barəsində söylənilən fikrə bir söykənəkdir. 28 aprel işğalından sonra bir qrup hümmətçi Azərbaycan Fövqəladə Komissiyasında işə qəbul edildi. Onlardan biri də Mahmud bəy idi. Bu elə çox uzun çəkmədi. 22 noyabr 1920-ci ildə onun həbs edilməsi barədə 1906 saylı order imzalandı. Bir gün sonra onu Quba şəhərində həbs edib Bakıya göndərdilər. Onu kommunistlərə qarşı çıxış etməkdə günahlandırırdılar. Ziddiyyətli ifadələrin nəticəsində Mahmud bəy Səfikürdski haqqında 21 yanvar 1921-ci ildə qərar çıxırıldı: o, tutduğu vəzifəsində qala bilməz. Ancaq onun «cinayət»ləri sübuta yetmədiyindən həbsdən azad etmişdi. Təqiblər davam edirdi. Belə bir vəziyyətdə Mahmud bəy Səfikürdski Azərbaycanı tərk etmək məcburiyyətində qaldı. Öncə Yuqoslaviyada yaşayıb ticarətlə məşğul oldu. Sonra Türkiyədə yerləşdi. Mahmud bəy 1977-ci ildə vəfat edib.

Mahmud bəyin Əli bəy adlı oğlu, Mələk xanım, Bilqeys xanım və Leyla xanım adlı qızları var.

Goranboyun Səfikürd kəndi ərazisində 5 min il yaşı olan yeni yaşayış məskəni aşkar edilib

Yaşayış yerindən çoxlu qədim əşyaları tapılıb

Goranboyun Səfikürd kəndi ərazisində 5 min il yaşı olan yeni yaşayış məskəni aşkar edilib. «Göl yeri» ərazisində aparılan qazıntı nəticələrinin qədim dövr tarixinin öyrənilməsinə töhvə olduğu bildirilir. Yaşayış yerindən çiy kərpij , qazma şəklində evlər, təsərrüfat quyuları, ojaq yerləri, 3 insan skeleti, saxsı qablar və çoxlu sayda bəzək əşyaları tapılıb. Ərazidə tədqiqat aparan mütəxəsislərin fikrincə qazıntı işlərinin nəticəsi Azərbayjan arxeologiyasında az öyrənilən və mübahisələrə səbəb olan məsələlərə aydınlıq gətirəcək. Yeniliklər əsasən ilk Tunj dövrünə qədərki mərhələni əhatə edir.

Tapılan kiçik öküz fiquru isə bu dövrdə insanların «toxa» əkinçiliyindən «xış»a keçdiyinə dəlalət edir. Bundan başqa metaldan dəmir ujluqlu kəsiji alətlərin hazırlanmasında istifadə olunan «bitum» məhlulu da aşkarlanıb, bu əvvəlki arxeoloci qazıntılar zamanı az miqdarda olduğundan indiyədək onun tərkibi öyrənilməmiş qalıb. Dövrlərə şahidlik edən bu daş natiqlərin hər parçası tarixin qaranlıq səhifələrini nurlandıran məşəl kimidir. O işıqda isə ədədalarımızın getdiyi yollara yolçuluq etmək insana mənəvi rahatlıq verir.

Goranboyda 4500 il tarixi olan yaşayış məskəni aşkar edilib

Goranboyda 4500 il tarixi olan yaşayış məskəni aşkar edilib. Müzəffər Hüseynov: "Hazırda ərazinin hələ ki, 100 kvadratmetri araşdırılır". Goranboyda 4500 il tarixi olan yaşayış məskəni aşkar edilib. Tarixi abidə rayonun Səfikürd kəndi ərazisində tapılıb. Ekspedisiya qrupunun üzvü, arxeoloq Müzəffər Hüseynovun sözlərinə görə 2 il əvvəl aparılan tədqiqatlar zamanı bu ərazidə içərisində 10-dan çox insanın dəfn olunduğu kurqan aşkar edilmişdi.

“Sonradan aparılan araşdırmalar nəticəsində isə müəyyənləşib ki, qara arxac adlanan bu sahədə yaşayış məskəni də mövcud olub və yaşayış yeri təqribən 2 hektar ərazini əhatə edib. Qazıntılar nəticəsində tapılan maddi mədəniyyət nümunələri hələlik bu ərazidə yaşayan insanların toxuculuq və dulusçuluqla məşğul olduğuna dəlalət edir”, - deyə o bildirib.

Bundan başqa arxeoloqların ehtimallarına görə tapılan heyvan sümükləri vasitəsilə o dövrün heyvanat aləmi barədə də informasiya əldə etmək mümkün olacaq.

Müzəffər Hüseynov əlavə edib ki, 2 ha ərazidə yaşayan insanların həm yaşayış yerləri, həm də təsərrüfat sahələri var. “Yəni burada onlar həm çörəklər bişirib, həm də, qab-qacaq hazırlayıblar. Hazırda biz onun hələlik 100 kvadratmetrini araşdırırıq”, -deyə o vurğulayıb.

Analoqu olmayan kurqan

Abidə tunc dövrünə, b.e.ə. III minilliyə aid edilir

Son zamanlar Goranboy rayonunun Səfikürd kəndi ətrafında geniş çöl-tədqiqat işləri aparılıb. Bu işlərin nəticəsində isə rayon üçün ilkdəfə olaraq eneolit dövrünə aid yaşayış məskəni aşkar edilib. Həmin yaşayış məskənində aparılan kəşfiyyat xarakterli qazıntı nəticəsindəabidənin e.ə. V minilliyə aid olduğu müəyyən edilib.

AMEA-nın Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutunun arxeoloqu Müzəffər Hüseynovunsözlərinə görə, burada eyni zamanda çoxlu saxsı məmulatlar da aşkar olunub. Bundan əlavə, kənd ətrafında son tunc-əhəng daşlarından tikilib. Kurqanaltı kamera isəsərdabə tiplidir. Sərdabənin divarlarının hündürlüyü 145 sm-dir. Bu hündürlüyü həm də sərdabənin hündürlüyü kimi vermək olar.

Sərdabənin divarları isə çox yaxşı qalıb. Enli inşa edilmiş divarların şimal tərəfdə eni 1 metr 10 sm, cənub və qərb tərəfdə isə 1 metr 60sm-dir. Sərdabənin içəridən ölçüsü şərq-qərb istiqamətində 3 metr 70 sm, şimal-cənub istiqamətində 3 metr 40 sm-dir. Sərdabəyə giriş isəşərqdəndir. Girişin eni 1 metr 40 sm, giriş dəhlizinin uzunluğu isə 4 metr 30 sm-dir. Giriş dəhlizinin kənarındakı divarlar da ağ muncuq, 10 ədəd iy başlığı aşkar edilib. İy başlığının 9-ü sümükdən, biriisə daşdan hazırlanıb. Daşdan hazırlanan iy başlığı çox ustalıqla hazırlanıb, üzəri üçbucaq formalı naxışlarla bəzədilib. 10 ədəd iy başlığının birqəbirdə aşkar edilməsi faktı ilk tunc dövrü üçün nadir hadisə hesab edilə bilər. Sərdabədən aşkar olunan skeletlər sağ və sol yanı üstə,yarıbükülü, baş tərəfi divara söykənmiş vəziyyətdə qoyulub.

Torpaq qəbirlər aşkar edilib

Goranboyun Səfikürd kəndində tədqiqatlar aparan Müzəffər Hüseynov sonda onu da bildirdi ki, tədqiqatlar zamanı ilk tunc dövrünə aidkurqanlar-ilk dəmir dövrünə aid ikitorpaq qəbir tapılıb və qazıntı nəticəsində qəbirlərdən gil qablar, müxtəlif materiallardan, tuncdan bəzək əşyaları - muncuqlar, qolbaq yə sırğalaraşkar edilib. Ekspedisiyanın əsas uğurlarından biri Səfikurd kəndi yaxınlığında onun cənub-şərq tərəfindən ilk tunc dövrünə, b.e.ə. III minilliyəaid kurqan abidəsinin aşkar edilərək qazılması olub.

Arxeoloq Müzəffər Hüseynov onu da bildirdi ki, kurqanın diametri 16 metr, hündürlüyü 2,8 metrdir. Kurqan hündürlüyü 18-20 metrolan uzunsov-oval formalı təpənin üzərində qurulub. Qazıntı zamanı kurqan örtüyündə son tunc dövrünə aid bir qəbir abidəsi də aşkar edilərəkqazılıb. Kurqan örtüyündən aşkar olmuş sallama qəbir 2x1 metr ölçüdə olub, 110 sm dərinlikdə dəfn edilib.

Qəbirdə müxtəlif forma yə ölçüdə 5 ədəd saxsı qab, əqiqdən hazırlanan 72 ədəd muncuq, 1ədəd tunc iynə, 3 ədəd kəsici alət aşkaredilib. Əsas kurqanaltı oəbir çox maraqlıdır.

Arxeoloq M.Hüseynov onu da bildirdi kı, bu qəbir kamerasının divarları iri ölçülü əhəng daşındantikilib. Girişdə 1 metr 70 sm plan sərdabənin ağzı 60-65 sm ölçüdə, qalınlığı 8 sm olan ağ əhəng daşı ilə örtülüb. Divarların ətrafi isə iki cərgəçay daşları ilə bərkidilib.

Sərdabədə 19 insan skeleti aşkar olunub

Sərdabənin içərisində onun 4 küncündə diametrləri 25x27 sm, dərinlikləri 45-50 sm olan dirək yerləri də aşkar edilib. Dirək yerləriniiçərisindən aşkar olunan kiçik və orta ölçülü çaydaşlarına əsasən gənc arxeoloq Müzəffər Hüseynov onu da ehtimal edir ki, bu dirəklərin ətrafıçay daşları ilə möhkəmləndirilib. Kameranın üst hissəsi ağac tirlərlə örtülüb. Bunu qazıntı zamanı sərdabənin içərisində yanıb kömür olan ağacqalıqları da sübut edir. Bəzi agac qalıqlarının diametri 30 sm-ə, uzunlugu isə 1 metrə qədər qalıb.

Sərdabənin üstü ağacla döşəndikdən sonra kameranın üzəri iri qaya daşları ilə təpə formasında qurulub. Sərdabənin döşəməsi ağ gilləsuyandıqdan sonra içərisi tamamilə münasib qaya daşları ilə döşənib. Skelet və bütün arxeploji materiallar bundan sonra səliqə ilə sərdabəyəqoyulub. Sərdabə tipli bu qəbirdə 19 insan skeleti, 23 saxsı qab, 213 dan 150-200 metr şimal-şərqdə. son tunc-ilk dəmir dövrünə aid torpaq qəbir də aşkar edilib. Qəbir 80 sm dərinlikdə yerləşməkləşərq-qərb iştiqamətində uzunluğu 2 metr, eni 1 metr yarımdır. Qəbirdən sol yanı üstə qoyulmuş skeletin ətrafında isə 3 saxsı qab, 48 ədəd əqiqmuncuq, 1 ədəd tunc muncuq, 1 ədəd tunq qolbaq, 1 ədəd tunc sırğa, 2 ədəd dəvəgözü kəsici alət askar edilib.

Digər torpaq qəbir Səfikürdün şimal-şərq_tərəfindən aşkar edilib. 2 metr 5 sm dərinlikdə aşkar edilən torpaq qəbir kamerası 160x90sm ölçüdədk. Qəbirdən yarımbükülü vəziyyətdə sağ yanı üstə qoyulan skeletın ətrafından 3 ədəd saxsı qab, 12 ədəd muncuq, 2 ədəd kəsici alətaşkar edilib. Goranboy rayonu ərazisində, xüsusən Səfikürd kəndi ətrafında aparılan apxeoloji qazıntılar zamanı eneolit, ilk tunc, son tunc- ilkdəmir dövrü mədəniyyətlərinin öyrənilməsi baxımından xeyli nailiyyətlər əldə edilib. Tezliklə nəzərdə tutulan tədqiqatlara vəsait ayrılan kimiSəfikürd kəndində yə rayonun digər istiqamətlərində yeni kəşfiyyat işləri başlanacaq.

Neçirvan Barzani'den Irak'a kınama mesajı

Neçirvan Barzani, eski Irak rejiminin kimyasal silahlarla

saldırı düzenlediği Balisan, Şeyh Wesanan ve Xoşnawetî Vadisi bölgelerinde şehit düşenleri andı.

Kürdistan Bölgesi Başkanı Neçirvan Barzani, yayımladığı mesajda, "Bugün, 16 Nisan günü, eski Irak rejiminin Kürdistan'da sivil halka yönelik dehşet verici kimyasal saldırıların başlangıcı olan bir suçunun 36'ncı yıldönümü. O gün Balisan, Şeyh Wesanan ve Xoşnawetî Vadisi halkı ve güzel doğası kimyasal saldırıya uğradı" dedi.

Saldırıda şehit düşenleri anan Neçirvan Barzani, "O felaketin, eski rejimin tedavilerine dahi izin vermediği, aile ve yakınlarıyla birlikte büyük acılara maruz kalan kurbanlarını da selamlıyoruz" ifadesini kullandı.

Neçirvan Barzani, mesajının devamında şu ifadeleri kullandı:

"Balisan, Şeyh Wesanan ve Xoşnawetî Vadisi her zaman emeğin, mücadelenin, rejimin zulüm ve baskılarına direnişin merkezi, Peşmerge ve Kürdistan devrimlerinin sığınağı, destekçisi olmuştur. Bu yüzden ilk kez 1987 baharında bir kez daha rejimin saldırı ve kimyasal saldırılarına maruz kaldılar. Bu acı anmada, o bölgeye ve vatansever halkına daha iyi şekilde hizmet edilip önem verilmesi gerektiğini vurguluyoruz. Şehitlerin aziz ruhlarına selam olsun, her zaman hayırla anılsınlar."

PeyamaKurd

Başkan Barzani: Kürdistan halkına karşı işlenen suçlar...

Başkan Mesud Barzani, Balisan, Şeyh Wesanan ve Xoşnaweti Vadisi bölgelerinin eski Irak rejimi tarafından

kimyasal saldırıya uğramasının 36'ncı yıldönümü dolayısıyla bir mesaj yayımladı.

Sosyal medya hesabından paylaşımda bulunan Başkan Barzani, "Balisan, Şeyh Wesanan ve Xoşnaweti Vadisi'ne yönelik kimyasal saldırı suçu ile Kürdistan halkına karşı işlenen tüm suçlar, milletimizin bedeninde birer derin yaradır ve asla unutulmayacaktır" dedi. 6 Nisan 1987'de Baas rejimi tarafından Balisan, Şeyh Wesanan ve Xoşnaweti bölgelerine kimyasal silahlarla ağır saldırı altına alınmış ve çok sayıda sivil katledilmişti.

PeyamaKurd

Mesrur Barzani'den Süleymaniye açıklaması!

Başbakan Mesrur Barzani, Süleymaniye'deki güvenlik durumuna ilişkin endişesini dile getirdi.

Başbakanlıktan yapılan açıklamaya göre, Süleymaniye Valisi Heval Ebubekir ile bir telefon görüşmesi yapan Başbakan Barzani, dün akşam saatlerinde Süleymaniye'de SİHA'larla gerçekleştirilen saldırı ve Süleymaniye'deki güvenlik durumu ile ilgili bilgi aldı.

Süleymaniye'deki olumsuz güvenlik durumuna değinen Başbakan, bölgede daha fazla güvenlik ve istikrar sağlanması için hükümetin destek olacağını ifade etti.

Başbakanlık açıklamasında, Başbakan Mesrur Barzani'nin "bu olayların son bulmasını ve hangi bir can kaybının yaşanmamasını" temenni ettiği aktarıldı.

Süleymaniye Valiliğinde yapılan açıklamada ise Başbakan Barzani'nin Heval Ebubekir ile Pencwên ilçesindeki Wiryawa, Kanî Mîranî, Baba Elî ve Salyawa bölgelerini hedef alan SİHA saldırılarını ele aldığı belirtilerek Süleymaniye ve Pencwên'a olan desteklerini dile getirdiği belirtildi.

PeyamaKurd

Mazlum Abdi: Suriye ordusuna katılmayı umuyoruz

DSG Genel Komutanı Mazlum Abdi DSG'nin Türkiye ile "Suriye topraklarındaki işgalini sona erdirme" müzakeresine bağlı olarak gelecekte Suriye ordusuna katılmasını umduğunu ifade etti. Abdi, Al-Sharq'a "DSG'nin Suriye rejimi ile ilişkileri olduğunu ve bunları geliştirmek istediğini" söyledi, ancak "Suriye rejiminin bu konuda uzlaşmaya yakın olmadığını belirten Abdi, "Şam'ın diğer ülkelerle ilişkilerinin normalleşmesine de karşı olmadığını" kaydetti.

DSG Komutanı Abdi ayrıca "DSG'nin Suriye güçleri ve Suriye topraklarının savunma sisteminin bir parçası ve hesaba katılması gereken bir güç olduğunu, savaşçılarının sayısının 100 bini aştığını" söyledi. 2019'da Suriye ordusu daha önce Demokratik Suriye Güçleri üyelerini kendi saflarına katılmaya çağırmıştı, ancak DSG, Fransız haber ajansı AFP'a

göre "Satüsünü koruyan siyasi bir çözüme" varılması gerektiğini vurgulayarak daveti reddetmişti. Abdi, "Suriye çözümüyle ilgili herhangi bir tartışma DSG'yi dikkate almalı ve biz bunu Suriye devletine ve uluslararası koalisyona bildirdik. Demokratik Suriye Demokratik Güçleri, IŞİD'e karşı mücadelesini sürdürüyor ve sürdürecek. Aksi takdirde hiçbir çözümü ve uzlaşmayı kabul etmeyeceğiz." Abdi, Türkiye ile Şam ile ilişkilerin normalleşmesine yönelik adımlarla ilgili olarakda işgal sürdüğü müddetçe, "Kürt halkı kanları pahasına normalleşmeye karşıdır" dedi.

Abdi ayrıca, Erdoğan'ın "Suriye devleti, Suriye halklarının çıkarlarına uygun olması gereken bir çözüme şu anda hazır değil" dedi.

Türkiye ile ilişkiler sorulduğunda Abdi, "Ankara'nın Suriye'de elini serbest bırakan ve Suriye Demokratik Güçlerinin kanını döken herhangi bir anlaşmaya" karşı çıktı, ancak "Suriye topraklarını işgaline son vermesi şartıyla Türkiye ile müzakere etmeye istekli olduğunu" ifade etti. "

Abdi, ''Türkiye topraklarımızı işgal etti ve insanlarımızı Afrin'den, Serekani'den, Tel Abyad'dan sürdü ama işgalin ve demografik değişimin sona erdirilmesi ve halkımıza yönelik saldırılarının durdurulması konusunda bizimle diyaloğa hazırsa o zaman biz de Ankara ile diyaloğa hazırız." Dedi. Rojava'da uluslararası koalisyon güçlerini hedef alan son saldırıların arkasında kimin olduğu sorusuna Abdi, "Koalisyonun bölgeden çekilmesini isteyen birçok güç var ve bunu özellikle dörtlü anlaşma aracılığıyla açıkça söylüyorlar. İran, Türkiye, Rusya ve Suriye'yi içeriyor .

Mazlum Abdi, "Amerikan güçlerine yönelik herhangi bir saldırının bizim güçlerimize de zarar verdiğini, dolayısıyla bu saldırıların Suriye halkının çıkarına olmadığını" vurgulayarak, "bu saldırıların durdurulması" çağrısında bulundu. Geçen hafta DSG, Abdi ve ABD güçlerinin Irak Kürdistanı'ndaki Süleymaniye havaalanında bulunduğunu ve Bağdat'ın Türkiye'ye atfedilen bir saldırıda hedef alındığını, daha önce komutanının havaalanında bulunmadığını reddeden bir açıklama yayınladıktan sonra açıklamıştı. . DSG komutanı bu konu hakkında ise şunları söyledi: "Ortaklarımızla birlikte Süleymaniye şehrinde IŞİD ile mücadele çalışmalarımız vardı ve Süleymaniye'deki Amerikan müttefiklerimiz ve terörle mücadele güçlerimizle çalışmalarımızın sona ermesiyle Türklerin konvoyumuzu hedef alan bir saldırısına uğradık.''

Saldırıdan bir sonuç çıkmadı ve Rojava'ya döndük ve saldırının bizi hedef alacağından emin olana kadar önce kamuoyu ile bilgi paylaşmak istemedik. Bilgiler netleştikten sonra kamuoyu ile paylaştık."

Saldırıların kaynağının sorulması üzerine Abdi, "Bu saldırıyı kimin yaptığını biliyoruz. Türkiye bizi defalarca tehdit etti ve suikast girişiminde bulundu ve bu bizi ilk kez hedef almıyor. Daha önce ve son zamanlarda denedi. Yürüttüğümüz soruşturmaların yanı sıra Irak ve Amerika'nın da yürüttüğü soruşturmaları var.

Nerina Azad

KSDP Lideri: İran, YNK ekibinin hükümete dönmesi için çabalıyor

İran'dan üst düzey iki diplomatik heyet geçtiğimiz hafta Kürdistan Bölgesi'ni ziyaret ederek, siyasi

parti yetkilileri ile bir araya geldi. Kürt siyasetçi Muhammed Hacı Mahmud, İran heyetinin YNK ile KDP arasındaki çelişkiler ile YNK'nin iç sorunlarını görüşmek için bölgede olduklarını söyledi.

Geçtiğimiz hafta İran İstihbarat Bakan Yardımcısı (İtlaat) Ağa Lütfi diğeri İran Cumhubaşkanı Ticaretten Sorumlu Yardımcısı eski Irak ve Suriye Büyükelçisi Hasan Danayifer başkanlığında iki heyet Kürdistan Bölgesini ziyaret etti.

Rûdaw canlı yayınına bağlanan Kürdistan Sosyalist Demokrat Partisi (KSDP) Genel Sekreteri Muhammed Hacı Mahmud, İranlı heyetlerin, partiler ve bazı siyasetçiler ile bir dizi görüşmeler gerçekleştirdiklerini söyledi.

Hacı Mahmud, "Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) ve Kürdistan Yurtseverler Birliği (YNK) arasındaki çelişkilerin çözümünün yanısıra, israil'in İran'a sızmak için kullanıldıklarına inandıkları Doğu Kürdistanlı partiler konusunda Irak ve Kürdistan Bölgesi ile varılan anlaşma İranlı üst düzey heyetlerin ana gündemini oluşturuyordu" dedi.

İran heyetinin Kürdistan Bölgesi'ndeki tüm siyasi partiler ile görüştüğünü belirten Hacı Mahmud, "Ancak bu görüşmeler kamuoyundan gizliyorlar. Eğer ABD ve AB ülkelerinden heyetleri olsaydı medyaya yansıtırlardı. İran'ın bölgede özellikle de Irak üzerindeki rolü ve gücü var. Kürdistan Bölgesi yetkilileri İran'ın rol üstlenmesini ve sorunların çözümüne katlı sunmasını talep etti" ifadelerini kullandı.

Hükümet ortakları KDP ve YNK arasında yaşanan gerginliğin çözümü için İran'ın çabaladığını kaydeden KSDP Genel Sekreteri Mahmud, iki parti arasındaki her türlü sorunun İran'ın güvenliğine yönelik tehdit oluşturduğuna inandıklarını bu nedenle YNK ekibinin hükümet çalışmalarına dönmesi, yine Erbil-Bağdat arasındaki anlaşmanın hayata geçirilmesi konusunda İran'ın çaba sarf ettiğini sözlerine ekledi.

Doğu Kürdistanlı partilerin İsrail ile ilişki içerisinde oldukları suçlamasına ilişkin ise Hacı Mahmud, "İranlı heyet, İsfahan'da yakalanan 8 kişilik bir grubun bunu itiraf ettiğini söylediler" şeklinde değerlendirdi. İran'ın her iki parti arasındaki sorunlarını çözme girişimine ilişkin ise Kürt siyasetçi, "YNK'nin iç sorunlarına ilişkin ayrıntılar gündemimize gelmedi. Ancak sorunlar ne kadar çetrefilli olsa da İran'ın çözecek kabiliyette ve güçte olduğunu düşünüyorum" dedi.

Nerina Azad

526:1.QXD 18.04.2023 4:33 Page 14

Serok Barzanî: Tawanên dijî gelê Kurdistanê hatine kirin nayên jibîrkirin

Serok Mesûd Barzanî, bi boneya salvegera 36emîn a kîmyabarana li ser Balîsan, Şêx Wasenan û Geliyê Xoşnawetî peyamek belav kir.

Di peyama ku îro 16ê Nîsanê Serok Barzanî li ser hesabê xwe yê Twitterê belav kir de, tawana nejibîr a rejîma berê ya Iraqê hat bibîrxistin.

Serok Barzanî got: "Tawana kîmyabarankirina Balîsan, Şêx Wasenan, Geliyê Xoşnawetî û hemû wan tawanên ku di derheqê gelê Kurdistanê de hatine kirin, birînên kûr in li ser bedena gelê me û ti carî nayên jibîrkirin." ***PeyamaKurd***

Kerkûkî: Ji bo rewşa Kerkûkê asayî bibe lihevkirinek hatiye kirin

Kemal Kerkûkî yê PDKê ragihand, ji bo rewşa Kerkûkê asayî bibe lihevkirinek hatiye kirin û PDK jî wê vegere Kerkûkê. Berpirsê Ofîsa Rêxistina Germiyanê ya Partiya Demokrata Kurdistanê (PDK) ya Kerkûkê Kemal Kerkûkî

ragihand, ji bo rewşa Kerkûkê normal bibe û PDK vegere Kerkûkê, rêkeftinek hat kirin.

Bi bûyerên 16ê Cotmeha 2017an, bi destbikarbûna serokwezîrê Iraqê Mihemed Şîa es-Sudanî, hewlên ji bo vegerandina rewşa asayî ya Kerkûkê ku di bin şert û mercên awarte de dihat birêvebirin, zêde bûn.

Berpirsê Ofîsa Rêxistina PDKê ya Kerkûk û Germiyan Kemal Kerkûkî ji K24ê re diyar kiriye, ji bo asayîkirina Kerkûkê û vegerandina PDKê bo nav bajêr rêkeftinek hatiye kirin, lê hinek pirsgirêkên teknîkî hene ku divê bên çareserkirin.

Kerkûkî gotiye: Kurd, Şîe û Sunne li ser asayîkirina Kerkûkê li hev kirine, ev rêkeftin di bernameya hikûmeta nû ya Iraqê Mihemed Şîa Sûdanî de cih girt û di Encûmena Nûneran de deng li ser hat dayîn.

Herwiha Kerkûkî daye zanîn: "Hemû hewlên asayîkirina Kerkûkê bi rêkeftin, belge û îmze hatine encamdan, tenê beşên teknîkî mane. ***PeyamaKurd***

Meral Daniş Beştaş li Qarayaziyê qeza kir

Wekîla serokê grûba HDP ê ya parlementoya Tirkiyê Meral Daniş Beştaş li bajarê Erzeromê li navça Qarayaziyê

bi ereba xwe qeza kir. Bi Beştaş re ajotvanê wê û yek ji rêvebirên HDP ê hebû.

Beştaş, bi bandora qezayê di otomobîlê de asê ma û tîmên îtfaiyê wan ji otomobîlê derxistin. Bi ambûlansê wan birin nexweşxana dewletê ya Erzeromê. Talûkeyekî ji bo jiyana wan tine. ***PeyamaKurd***

Peyamek ji Serokê Herêma Kurdistanê

Serok Nêçîrvan Barzanî bi minasebeta 36 saliya destpêka êrîşa kîmyayî li ser welatiyên sivîlên Kurdistanê peyamek ragihand.

Peyama Serokê Herêma Kurdistanê:

Îro 16ê Nîsanê em 36 saliya tawaneke din ya rejîma berê ya Iraqê bi bîr tînin ku destpêka tawanên hovane yên êrîşa kîmyayî li ser welatiyên sivîl li Kurdistanê ye, ew jî tawana kîmyabarana li ser gel, ax û xwezaya bedew a Balîsan, Şêx Wesanan û Geliyê Xoşnawetî ye.

Em şehîdên nemir yên vê tawanê gelek bi rêz û hurmet bi bîr tînin û bejna xwe li ber giyanê wan yê pak ditewînin. Em silav û hurmetan ji bo berkeftî û qurbaniyên wê karesatê dişînin ku, hingê rejîmê rê da birînên xwe jî derman bikin û bi kesûkar û malbatên xwe ra neçar bûn tehemul bikin û êş û janên mezin bikişînin.

Balîsan, Şêx Wasanan û Geliyê Xoşnawetî bi giştî her tim navendên xebat, tekoşîn û berengarbûna li dijî zilm û sitema rejîmê bûn, cîh û hişarên vehewandin û piştevaniya Pêşmerge yê şoreşên Kurdistanê bûn, ji ber hindê weke gelek carên din, bihara sala 1987ê careka din ketine ber pêla reş ya rejîmê û kîmyabaran kirin.

Bi vê minasebetê em tekezî li ser wê yekê dikin ku zêdetir girîngî pê bê dan û baştir xizmeta wê deverê û xelkê wê yê welatparêz, di hemû waran de, bikin.

Silav li ser giyanê pakê şehîdan be û bîranîna wan her dem bi xêr be.

Nêçîrvan Barzanî
Serokê Herêma Kurdistanê
16.04.2023

Hikûmet û Parlamentoya Iraqê li ser budçeya Kurdistanê biryara xwe didin

Hat ragihandin ku li gorî rêkeftina navbera Hewlêr û Bexdayê, Encûmena Wezîrên Iraqê dê roja Sêşemê dicive û biryarê li ser şandina buduçeya Herêma Kurdistanê dide.

Cîgirê Serokê Parlamentoya Iraqê Şaxewan Ebdullah di civîneke rojnamevanî de ragihand, piştî xwendina duyemîn a projeyasaya bûdçeyê li parlamentoyê, wê pişka Herêma Kurdistanê ya di bûdçeya Iraqê de jî bi derbaskirina bûdçeyê li Parlamentoya Iraqê re bê şandin.

Cîgirê Serokê Parlamentoya Iraqê Şaxewan Ebdullah herwiha da zanîn, li gorî rêkeftina navbera Hewlêr û Bexdayê, Encûmena Wezîrên Iraqê dê roja Sêşemê 18ê Nîsanê bicive û biryarê li ser şandina buduçeya Herêma Kurdistanê bide.

Parlamentoya Iraqê bi amadebûna 235 parlamenteran

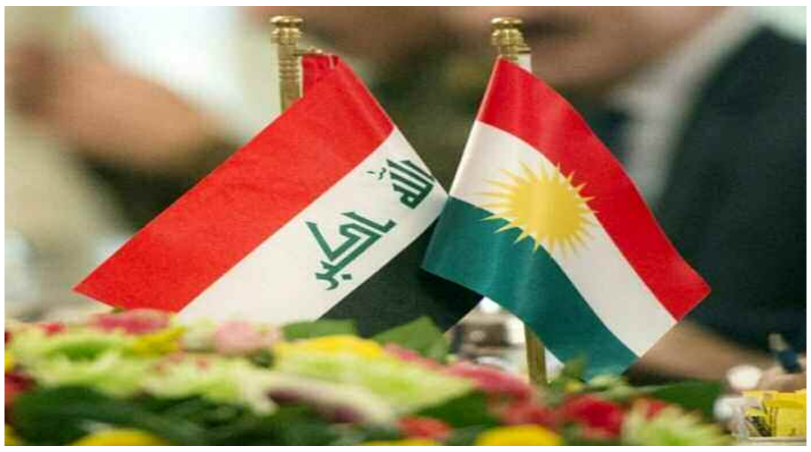

xwendina xwe ya yekem a bûdçeya 2023, 2024 û 2025an pêk anî ku ji nav zêdetirî 198 trîlyon dînaran, pişka Herêma Kurdistanê %12.67 e.

Di 13ê Adara 2023ê de, Encûmena Wezîrên Iraqê projeyasaya bûdçeyê ya zêdetirî 198 trîlyon dînar pesend kir, ku di çarçoveya rêkeftina navbera Hewlêr û Bexdayê de, divê Hikûmeta Herêma Kurdistanê rojane 400 hezar bermîl petrol bifiroşe. ***PeyamaKurd***

Haci Mahmûd: Îranî dixebitin da YNK dagere nav hukumeta Herêma Kurdistanê

Hefteya borî du heyetên dîplomatîk yên Îranê seredana Herêma Kurdistanê kirine û bi partiyên Kurdistanê re hevdîtin kirine. Siyasetmedarê Kurd Haci Mehmûd ragihandiye ku heyet ji bo pirsgirêkên navbera PDK ê û YNK ê çareser bikin û hem dijberiya di nan YNK ê de çareser bikin hatine herêma Kurdistanê. Hevdîtin di rewşeke baş de derbas bûne.

Hefteya borî cîgirê wezîrê îstîxbarata Îranê yê Îtlaatê Ağa Lutfi û yê din cîgirê serokkomar yê ji bazirganiyê berpirs û hem balyozê berê yê Sûriyê û Iraqê Hasan Danayifer bû ku 2 heyet di bin serpereştiya wan de hatibûn Kurdistanê. Ragihandina Haci Mahmûd wehaye:

"Ji bilî çareseriya pirsgirêkên navbera PDK ê û YNK ê, ji ber Îranî di wê baweriyê de ne ku Îsraîl partiyên Rojhilatê Kurdistanê bikartînin, peymana bi Iraqê û bi Herêma Kurdistanê re rewtê

hevdîtinên wan bûn.

Heyet bi temamê partiyên herêma Kurdistanê re hevdîtin kirin. Lê hevdîtinan ji raya giştî vedişêrin. Eger heyet ji Amerîka an ji YA yê bûna yekser digihandin medyayê. Bandor û hêza Îranê li herêmê û bi taybetî li ser Iraqê heye. Rêvebirên herêma Kurdistanê ji Îranê xwestin ku ku rola xwe bileyîzin û pirsgirêkan çareser bikin. Îran dixebite ku pirsgirêkên navbera PDK ê û YNK ê çareser bike, Îran di wê baweriyê de ye ku pirsgirêkên navbera her dû partiyan li ser ewlehiya Îranê tehdîd e. Lewra Îran dixwaze YNK dagere nav hukumetê û peymana navbera Erbîl û Bexdayê bi rêve here.

Li ser têkiliyên navbera partiyên Rojhilat û Îsraîlê, heyeta Îranê gotiye ku li bajarê Esfahanê 8 kes hatine girtin û îtîrafê kirine.

Pirsgirêkên di navbera YNK ê de neket rojeva me. Lê her çendîn pirsgirêk zahmet bin jî, Îran dikare çareser bike û ew şiyana Îranê heye." ***PeyamaKurd***

526:1.QXD 18.04.2023 4:33 Page 15

Nêçîrvan Barzanî: Enfal, qurbanîdana gelê Kurdistanê ye

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî, di salvegera

bibîranîna 35an a komkujiya Enfalê de peyamek arasteyî gelê Kurdistanê kir û diyar kir ku Enfal, kîmyebaran û qurbanîdana gelê Kurdistanê ye.

Nêçîrvan Barzanî, di peyama xwe de bal kişand ser jenosîda Enfalê û wekî tawana dijmirovî pênase kir û peyama xwe ya di derbarê vê tawanbariya dîrokî de wiha got,

“Îro, di bibîranîna 35 saliya tawanên Enfalê de ku rejîma berê ya Iraqê di sala 1988an de li dijî xelk û axa Kurdistanê encam da, em bi rêz û hurmet zêdetir ji 182 hezar şehîdên Enfalê bi bîr tînin û em bejina xwe li hember canên wan ên pak ditewînin û silav li malbat û kes û karên wan ên serbilind bin.

Bi vê helmetê, em dubare dikin ku divê Hikûmeta Iraqê kes û karên enfalkiriyan, di hemû waran de qerebû bike û biryara Dadgeha Bilind a Tawanan a Iraqê ku Enfal wekî jenosîd, tawana dijî mirovatiyê û tawana cengê nas kiriye, cî bi cî bike. Li Herêma Kurdistanê jî divê baştir xizmeta wan bê kirin û zêdetir girîngî pê bê dayîn.

Statuya destûrî ya Herêma Kurdistanê, berhema xebat û têkoşîn û bi sedan hezaran şehîdên tawanên hovane yên wekî; Enfal, kîmyabaran û qurbanîdana gelê Kurdistanê ye. Her di vê bîranînê de bi yekrêzî, biratî û karên hevbeş ji bo parastina destkeftî û mafên xwe hurmetê li can û yada şehîdan bigirîn.

Her wiha divê em hemû hewilên xwe bidin ji bo ku Enfal di qada navneteweyî de zêdetir wekî jenosîd bê naskirin û li tu cihekî cîhanê tawaneke wisa dubare nebe. Silav li ser giyanê şehîdan be.” ***PeyamaKurd***

Mesrûr Barzanî ji bo ewlehî û aramiya Silêmaniyê piştevaniya xwe ragihand

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî, li ser rewşa bajarê bi Parêzgarê Silêmaniyê Heval Ebûbekir re axivî. Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî,

şevê din bi rêya telefonê bi Parêzgarê Silêmaniyê Heval Ebûbekir re rewşa devera Silêmaniyê û parastina ewlehî û aramiya wê deverê gotûbêj kir.

Serokwezîr Mesrûr Barzanî, di pêwendiya telefonê de nîgeraniya xwe li hember rewşa ne li bar a ewlekariya parêzgeha Silêmaniyê nîşan da û piştevaniya hikûmetê ji bo dabînkirina parastina asayîş û aramiya zêdetir li navçeyê ji Parêzgar re ragihand.

Hêjayî gotinê ye, piştî êrîşa Tirkiyeyê ya balafirxaneya Silêmaniyê ya 7ê Nîsanê, şeva borî jî balafireke bêmirov a Tirkiyeyê li navçeya Pencwîn a Silêmaniyê di navbera gundê Wirya Kanî Mîranê li çiyayê Şêx Hesenê otomobîlek kiribû armanc û li gorî agahiyan, 2 kes hatibûn kuştin û kesek jî birîndar bûye. ***PeyamaKurd***

Ji ser Enfala Germiyanê 35 sal derbas bûn

Ji ser Enfala Germiyanê 35 sal derbas bûn. Beriya niha bi 35 salan îro, Rêjîma Bees a rûxandî, bi hezaran jin û zarokên Germiyanê veguhestin û wenda kirin.

Berî 33 salan, rêjîma Bees a Iraqê li pêş çivaka navdewletî di heyama 7 mehan de û di çarçoveya 8 qonaxan de, proseya enfalkirina gelê Kurdistanê bi rê ve bir. Di wê proseya leşkerî ya rêjîma Bees de, ji 4 hezar û 500î zêdetir gund û bi sedan bajarok û zozan wêran kirin û xelkê wê ber bi çarenivîseke nediyar ve birin. Di enfalkirina Germiyanê ya di qonaxa 3emîn de bû, artêşa Iraqê di 6 – 12 Nîsana 1988an de, ji her aliyekî ve êrîşî ser Germiyanê kir. Ji Kelar ta Cebar û Sengaw û ta Aşdax û gundên derdorê ve û bi hemû cure çekên nû û teknolojiya nû ji asman û zemînê ve êrîş kir û bi hezaran malbatên Kurdan enfal kirin. ***PeyamaKurd***

Daxuyaniya HUDA PARê ji Arinç!

Serokê Berê yê Meclisa Tirkiyê Bulent Arinç diyar kir, “Helbet Serokê Giştî yê HUDA PARê û hevalên wî jî hevalên me yên berê ne. Yanî ew hevalên ku em di nava Partiya Refahê de bûn, bi wan re kar dikirin.”

Bulent Arinçê ku di merasima danasîna Namzetên Wekîlên Serdema 28emîn a AK Partiyê ya Manîsayê de axivî, piştî danasîna Serokê Parêzgeha Manîsayê ya HUDA PARê Saît Seyîtoglu ev daxuyanî da.

“Helbet Serokê Giştî yê HUDA PARê û hevalên wî jî hevalên me yên berê ne. Yanî ew hevalên ku em di nav Partiya Refahê de bi wan re xebitîn in. Guh nedin gotegotên di medyayê de. Ew mirovên pak û welatparêz ên vî welatî ne.”

Arinç da zanîn ku "Hilbijartineke dijwar bû" û wiha got: "Ti bijardeyên me ne hêsan bûn. Me bi çi re têkoşîn kir, me çi tabû şikand. Me ji bo welatê xwe, bi taybetî yên di temenê xwe de çi fedakarî kir, şahid in." ***PeyamaKurd***

PAK'ê Xalid Begê Cibrî, Yusuf Zîya Beg û hevalên wan bibîranî

Partîya Azadîya Kurdistanê (PAK), di salvegera qetilkirina Xalid Begê Cibrî, Yusuf Zîya Beg û hevalên wan de peyama şermezariyê belav kir.

Di dîroka Kurdistanê de ji serhîildan û tevgerên neteweyî yên herî girîng yek jê jî tevgera neteweyî ya 1925ê ye ku bi serokatîya Şêx Seîd destpêbûye. Wekî tê zanîn amadekarîya vê serhildanê ji aliyê Teşkîlata Azadîyê ve hatibû destpê kirin.

Teşkîlata Azadîyê di sala 1921ê de hatîye damezrandin. Serokê wê jî Xalid Begê Cibrî bû û Yusuf Zîya Beg jî yek ji rêveberên Teşkîlata Azadîyê bû.

Lê mixabin berîya ku amadehîya serhildanê temam bibe, Dewleta Tirkîyeyê, ji bo rê li ber vê serîhildanê bigire, di cotmeha 1924an de ewilî Yusuf Ziya Beg girt, paşê jî di 20ê çileya pêşîna 1924an de jî Xalid Begê Cibrî girt. Dewleta Tirkîyeyê herdu rêberên Kurdan şandin Hefsa Bedlîsê.

Piştî girtina Xalid Begê Cibrî û Yûsûf Zîya Beg, bi provakasyoneke Dewleta Tirkîyeyê, serîhildan ji dema ku hatibû plan kirin zûtir dest pê bû. Û rêberê neteweyî, olî û civakî yê gelê Kurdistanê Şêx Seîd serokatîya vê serîhildanê kir.

Li gorî biryara Dîwana Herbê ya Bedlîsê ku Dîwaneke Herbê ya ku bi desthilatîyên taybet yên Dewleta Tirkîyeyê ve hatibû wazîfedar kirin, di roja 14ê Nîsana 1925an de, li Bedlîsê Xalid Begê Cibrî û Yusuf Ziya Beg kuştin. Heta nuha jî baş nayê zanîn ka herdu rêberên miletê kurd bi gulebaran kirinê yan bi darve kirinê hatine kuştin.Herdu rêberên gelê Kurdistanê, ji ber amadekarîyên Teşkîlata Azadîyê yên ji bo serîhildaneke neteweyî hatin qetil kirin.Di eynî rojê de bi qerara Dîwana Herbê ya Bedlîsê rêberên miletê Kurd Elî Riza Beg, Bahaddîn Beg, Faîk Beg û Mele Evdirrehmanê Şirnexî jî hatin darve kirin.

Mixabin heta îro jî cîhê mezelên Xalid Begê Cibrî , Yusuf Ziya Beg Elî Riza Beg, Bahaddîn Beg, Faîk Beg û Mele Evdirrehmanê Şirnexî jî wek cîhê mezelên Şêx Seîd, Seyîd Riza û hevalan wan, cîhê mezelê Seîdê Kurdî.heta îro jî ji alîyê Dewleta

Tirkîyeyê ve nehatîne eşkere kirin.

Em bi vê minasebetê careke din bangî Dewleta Tirkîyeyê dikin da ku cîhê mezelên Şêx Seîd, Seyîd Riza û hevalan wan, cîhê mezelên Seîdê Kurdî, Xalid Begê Cibrî,Yusuf Ziya Beg Elî Riza Beg, Bahaddîn Beg, Faîk Beg û Mele Evdirrehmanê Şirnexî eşkere bikin.

Em wek PAK(Partîya Azadîya Kurdistanê) xwe berdewamîya rêbaza Teşkîlata Azadîyê, berdewamîya têkoşîna Xalid Beg û Yûsûf Zîya Beg û hevalan wan dibînin û ji bo armanca wan a Kurdistaneke azad têdikoşin. Di 98emîn salvegera şehadeta wan de, em Xalid Begê Cibrî, Yusuf Zîya Beg, Elî Riza Beg, Bahaddîn Beg, Faîk Beg û Mele Evdırrehman Şirnexî û hemû şehîdên Kurdistanê bi giramî bibîrtînin. ***Nerina Azad***

Mesrûr Barzanî: Em îro bi dilekî tijî xem û kul, şehîd û qurbaniyên Enfala hovane bi bîr tînin

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê di salvegera Enfalê de peyamek belav kir û daxwaz ji hikûmeta Iraqê kir, “Em îro bi dilekî tijî xem û kul, şehîd û qurbaniyên Enfala hovane ku

yek ji hovtirîn şêweyên jenosîda li dijî gelê Kurd û Kurdistanê bû, bi bîr tînin.”

Weke tê zanîn îro ji ser komkujiya Enfalê, 35 sal derbas dibin. Ji 6 Sibata 1986an heta 6ê Îlona 1988an ji aliyê rejîma Beesê bi serokatiya Sedam Husên ve li dijî Kurdan, qirkirina bi navê Enfalê destpê kir û di encama heşt qonaxan de zêdetirî 182 hezar Kurd bi awayekî komkujî hatin kuştin û hatin bêserûşûnkirin. Qonaxa sêyem jî di 14 Nîsana 1988an de destpê kir.

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî di Salvegera Enfalê de peyamek belav kir û da zanîn, “Em îro bi dilekî tijî xem û kul, şehîd û qurbaniyên Enfala hovane ku yek ji hovtirîn şêweyên jenosîda li dijî gelê Kurd û Kurdistanê bû, bi bîr tînin.”

Mesrûr Barzanî da zanîn, îro 35 sal di ser komkujiya Enfalê re derbas dibin û got “Rejîma Besê ya Iraqê bi çend qonaxên cuda cuda bi hezaran xelkê sivîl û bêtawan yên gund û navçeyên curbicur yên Kurdistanê veguhaste çolên Başûr û naverasta Iraq, bi zindî hatin binaxkirin û beşeke gelek zêde ji wan jî heta niha wenda ne û çarenivîsa wan ne diyar e.” Serokwezîr daxwaz ji Iraqê kir ku ziyandîtiyên Enfalê bên qerebûkirin û wiha got “daxwaz ji hikûmeta Iraqê dikin ku erk û berpirsiyartiyên xwe yên exlaqî û destûrî cîhbicîh bike û zirardîtî, malbet û kesûkarên stemlêkiriyên destê rejîma Beesê bi awayekî şayîste qerebû bike û hevkariya Hikûmeta Herêma Kurdistanê jî bike da ku, bi awayekî baştir bikaribe xizmeta kesûkarên serfiraz yên şehîdan bike.” ***PeyamaKurd***

Çekdarên nenas êrîşî baregeha îstixbarata Sûrî kir: Efserek hat kuştin…

Navenda Çavdêriya Mafên Mirovan a Sûriyeyê (SOHR) ragihand ku çekdaran li Quneytrayê êrîş biriye ser baregeha îstixbarata rejîma Sûriyê û di encamê de efserekî artêşa Sûriyê hatiye kuştin.

Li gorî SOHRê çekdarên nenas êrîşî baregeha îstîxbarata leşkerî ya hêzên Şamê li ser rêya Mişêrfê-Resim El Xewalid a gundewarê parêzgeha Quneytrayê kir.

Hat diyarkirin, di encama êrîşa ku çekdarên giran û topên RPG hatin bikaranîn de, efserê baregehê hat kuştin û 4 endamên din jî birîndar bûn.

Herwiha 14ê Nîsanê jî berpirsê beşa lêkolînan a baregeha ewlehiya rejîma Sûriyê li bajarê Newa yê Derayê ji aliyê çekdarên nenas ve hat kuştin. ***PeyamaKurd***

Nêçîrvan Barzanî li Romayê bi Serokwezîra Îtalyayê Giorgia Meloni re civiya

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî li Romayê bi Serokwezîra Îtalyayê Giorgia Meloni re civiya.

Serok Nêçîrvan Barzanî li ser hesabê xwe yê medyaya civakî derbarê hevdîtina do ya bi Serokwezîra Îtalya Giorgia Meloniî de daxuyaniyek da. Nêçîrvan Barzanî di daxuyaniya xwe de ev tişt anî ziman: "Hevdîtina bi Giorgia Meloni re kêfxweşiyeke mezin bû. Me tekezî li ser pêşxistina pêwendiyan kir. Min spasiyên xwe pêşkêşî birêz Meloni kir ku di demên dijwar de Îtalyayê piştgiriya Herêma Kurdistanê û Iraqê kiriye.” Herwiha di hevdîtinê de hate gotin, piştevaniya Îtalya ji bo Iraq û Herêma Kurdistanê wê berdewam be.

Di berdewamiya daxuyaniya nivîskî ya Serokatiya Herêma Kurdistanê de hat gotin, "Di

hevdîtinê de, aliyan tekezî li ser pêşxistina pêwendiyên hevbeş ên navbera Herêma Kurdistanê, Iraq û Îtalyayê kirin." Serokwezîra Îtalyayê Meloni tekez li ser wê yekê kir ku piştevaniya Îtalya bo Iraq û Herêma Kurdistanê wê berdewam be û tekezî li ser giringiya aramiya li Herêma Kurdistanê û Iraqê kir. ***PeyamaKurd***

PAK: 'Em Şehîdên Enfalê Bigiranî Bibîrtînin'

Armanc kuştina hemû mêrên Kurd ên ji 13 salî heta 70 salî bû.

Ji bo ev armanc pêk bê, hemû rê û awa mubah bû; bombekirin, ji bin ve wêrankirina gund û bajaran, qetlîamên gelêrî, bikaranîna çekên kîmyayî û hwd.

Partiya Azadiya Kurdistan (PAK), di 35'emin salvegera Komkujiya Enfalê ku ji alîyê rejîma Beasê de hatibû kirin daxûyaniyek belavkir.

"Di sala 1986an de Dewleta Iraq a Seddam Huseyîn di dema şerê bi Îranê re hêzeke mezin şand ser Başûrê Kurdistanê.

Armanc kuştina hemû mêrên Kurd ên ji 13 salî heta 70 salî bû. Ji bo ev armanc pêk bê, hemû rê û awa mubah bû; bombekirin, ji bin ve wêrankirina gund û bajaran, qetlîamên gelêrî, bikaranîna çekên kîmyayî û hwd.

Ev êrîşên hovane 3 salan berdewam kir, lê êrîşên herî mezin di sala 1988an de rûda, Helebçe yek ji wan êrîşan bû. Ne tenê Kurd her wiha Asûrî û Turkmenan jî ji van êrîşan para xwe girt.

Enfal bi qetil kirina 8000 mêrên Barzanîyan dest pê kir û heta sala 1989an 182.000 Kurdistanî hatin qetil kirin.

Di encamê de 182.000 Kurdistanî hatin kuştin, ji 4665 gundên başûrê Kurdistanê 4000ê wê bi erdê re kirin yek, bajarên wek Qeladiza, Seydsadiq yek mala ku ava nema. 3000 mizgeft, 2000 dibistan, 300 nexweşxane û 27 dêr wêran kirin. Milyonek Kurdistanî cîh û warên xwe berdan bi çol û çîya ketin. Elektrîk, telefon, rê hemû felc bûn, zevî û ziraet beyar man, heywanê wan kedî neman.

Dema leşkerên Seddam trîbuna bendava Dukanê vekir, bi sedan gund bi xanî û mal û zevîyên xwe di binê avê de man.

Seddam û heramîyên wî navê vê jenosîdê ku wan ji Quranê girtibû, danîbû ”Enfal”. Enfal mana xwe ”xenîmeta şer” e. Belê rast e, Seddam ne tenê Kurdistan wêran kir, mêrên ku destê wan çek digre kuşt, bi dehhezaran jinên kurd ber bi çolên Ereban ve mecbûrî koçberîyê kir, wek ”xenîmeta şer” dest danî ser wan, destdirêjî li wan kir û hinekên wan li sûkên dewletên Xelîcê firotin. Hîn îro jî li deverên Ereban, gorên komkujîya Kurdan dertên holê.

Îşaretên qirkirina Kurdan hîn di sala 1983an de, dema bi girtin û kuştina hemû mêrên Barzanîyan ku bi dest xistibûn dîyar bûbû. Baasîyan avêtibû ser herêma Barzan, ji 10ê heta 70 salî, 8000 mêrên Barzanîyan dîl girtibûn û biribûn çolên başûrê Iraqê û hemû bi saxî binerd kiribûn. Jinên wan li Musul û Hewlêrê mecbûrê îqametê kiribûn.

Yek ji qetlîama herî mezin ku tarîxa modern şahid bûye, komkujîya Enfalê ye. Ew sê salên di navbera 1986-1989an de, Seddam ew êrîşên hov, di bin sîya şerê bi Îranê re kir.

Emerîka, Ewropa, Yekitîya Sowyet ,dinya , musilman, cîranên Kurdistanê hemû bêdeng man, çavê xwe girtin û xwe kerr kirin. Kîngê bi sedhezaran Kurd ji bo hewla canê xwe, li sînorên Tirkîyê asê bûn û ew dîmen bi rêya televizyona ketin malên Emerîkî û Ewropîyan, hîn nuh dezgehên navneteweyî dengên xwe bilind kirin. Hîn jî ew sûretên bi sedhezaran Kurd di serma û qesemê de ku xwe li sînorên Tirkîye, Îran û Sûrîyê dabûn di hafizeyan de teze ne.

Lê belê, ne jenosîdên pêştir, ne ya Enfalê, ne jî yên vê paşîyê lidarketine, nekarîye rê li ber doza azadîya Kurdistanê bigire.

Belê, Enfal ne bes jenosîda li dijî gelê Kurdistanê bû, ew herweha jenosîdeke li dijî mirovatîyê jî bû.

Bi hemû wehşet û wêrankarîya xwe Enfalê jî xelkê Kurd teslîm negirt. Gelê kurd ew 4000 gund û bajarên xwe ji nû ve ava kirin, rê û pire ji berê jî çêtir kirin. Zevî ji nû ve şîn bûn, kerîyên pez û garana dewaran li mêrgên Kurdistanê ji nuh ve çêrîyan. Li ser axa xwe, xwe bi xwe îdare kir, azadî û demokrasîyeke ku tu car ew ax nebûye şahid, anî.

Dewleta Federa ya Kurdistana Başûr îro ne tenê ji bo Kurdan, herweha ji bo Asûrî, Turkmen, Ereb, ji hemû etnîsîte, Êzîdî, Suryanî, Kildanî, Şebek, Ehlî Heq, Şiî hemû ol û mezhebî re bûye sitar.

Divê dinya êdî vekirî piştgirîya gelê Kurd bike ku xwe bi xwe îdare bike, mecbûrî jîyana bi dewletên ku ev keraset anîne serê wan, neke. Divê em hemû Kurdên li dinyayê, Dewleta Federe ya Kurdistana Başûr biparêzin

Parlamentoya Kurdistanê roja 14ê Nîsanê, ji bo bibîranîna Enfala reş, îlan kirîye. Kurd ne tenê di roja 14ê Nîsanê de, wê tim û tim vê qirkirinê bîne bîra xwe û ew ê ji bîr neke. Em şehîdên Enfalê û hemû şehîdên Kurdistanê bigiramî bibîrtînin û yên ku ev jenosîda pêk anîne, bi tûndî rûreş dikin." ***Nerina Azad***

Serokê Kurdistanê Xalid Begê Cibrî...

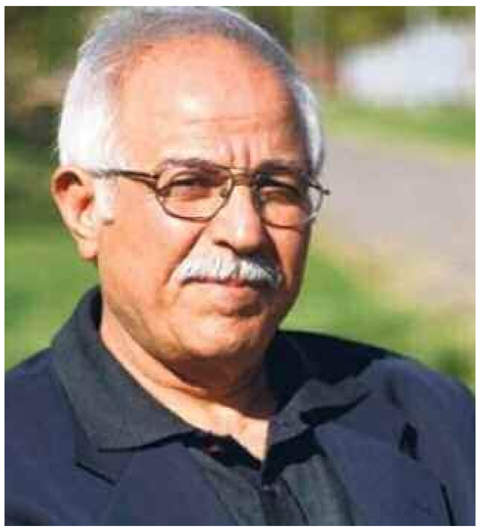

İbrahîm GUÇLU
(ibrahimguclu21@gmail.com)

Di Dîroka Kurdistanê de deme ku ji serhildana milî ya Kurdistanê ya 1925an bê qal kirin du navên dîrokî û hêja derdikevin pêş. Yek ji wan Xalid Beg e. Yê din jî, Şêx Seîd Efendî ye. Xalid Beg serokê Rêxistina Azadiyê (Komîteya Îstîklalê ya Kurdistanê) ye. Şêx Seîd Efendî, serokê Tevgera 1925an e.

Seroké Rexistina Azadi Xalid Beg û hevalê wi Yisûf Ziya Beg di 14 Nîsana 1925an de hatin darve kirin. Ew û hevalê wî Yisuf Ziya Beg bi awayekî nehiqûqî hatin darizandin.

Jiyana Xalid Beg a malbatî û leşkerî û siyasî û rêxistinî...

Xalid Beg, di sala 1882an de li Gimgimê (Wartoyê) tê dinyayê. Bavê wî Mehmûd Beg e. Mehmûd Beg him serokeşîra Cibran e û him jî li Wanê qeymeqamî kiriye. Diya wî Xaltiya Şêx Seîd Efendî ye. Xalid Beg, di heman dem de bi Şêx Seîd Efendî û Şêx Abdûllahê Melekan re kûrmet û kûrxaltiyê hev in.

Xalid Beg, dibistana Eşîretî ya li Kabataşê û Dibistana Leşkerî ya Bilind xelas dike. Ew yek ji yaverên leşkerî yê jîr e. Wezîfeya wî ya yekem Filîstîn e. Erebî û Farisî jî baş dizane. Ew kesekî çand û edebîyadhezê kurdî bûye jî. Loma li ser çand û edebiyata kurdî û li ser zimanê kurdî jî xebat kiriye.

Mirovê doza miletê kurd bûye. Kemalıstan xwestine ku dema ew dest ji doza kurd berde, dê îmkanên mezin ji wî re pêk bînin. Ew wan yekan red dike.

Di dema Şerê Osmanî û Rûsyayê de di bin serokatiya Xalid Beg de çend hêz ava dibin. Ew hêzan di şer de gelek serkeftî dibin.

Dema ku leşkerên Rûsyayê tên Xinûs û Wartoyê, wê demê Alaya Xalid Beg tê Elazixê û zivistana xwe li Palûyê derbas dike (1915). Di sala 1916-an de hikûmet wezîfaya avakirina Qonaxa Ovacık a Dersîmê dide Xalit Beg. Wê demê ji Apê kevneparlamenterê SHPê Mehmed Elî Eren Xidir Beg re dibe mêvan. Leşkerên xwe li ser erdê wî bi cîh dike.

Xalid Beg li Ovacıxê ji pêwendiya dewlet û gel eciz dibe. Loma jî li hemberî siyaseta dewletê helwestekî rexnegirî bi awayekê nîşan dide. Loma jî dewlet ji ew helwesta Xalid Beg eciz dibin û loma jî alaya wî paşve digrin.

Di sala 1918an de Eşîretên elewiyan êriş tînin ser Eşîreta Cibraniyan. Mehmet Şerîf Firatê ku nivîskarê "Dîroka Wartoyê", giliyê Xalid Begê ji dewletê re dike. Dibêje ku: "Halid Begê Mîralay yê Cibrî û Halid Begê Mîralaya yê Eşîra Hesenan eşîretan çekdar dikine. Bi cilûmergên kurdî li gûnda digerine. Propagandaya kurdewarî dikine. Li gûndan pitûkên xwe yên bi kurdî nivîsandine û pirtuka Ehmedê Xanî Mem û Zînê li gûndan bela dikine."

Xalid Beg piştî re li Erziromê dibe Şerleşker.

Nûrî Dersîmî,, endamê Cemîyeta Tealî ya Kurd bû. Ew yek ji serokatiya Koçgiriyê bû û di serpêhatiyê de dibêje ku Xalid Beg li Kurdistanê li gelek bajaran rêxistinên Cemîyeta Tealî ya Kurdistanê ava kiriye.

Ew agahdarî jî derdixin holê ku Cemîyeta Tealî ya Kurdistanê li gelek herêmên Kurdistanê di bin serokatiya Xalid Beg de rêxistin bûye.

Ev rastiya bi nêrînên M. Şerîf Firatê ku Dîroka Wartoyê nivîsandiyê û li dijî kurditî bûye jî derdikeve holê.

Xalid Beg, piştî Şerê Cîhanî yê Yekemîn dest bi xebata rêxistinkirina kurdan dike

Piştî ku Cemiyeta Tealî ya Kurd belav dibe, Xalid Beg ji bona ku rêxistinek nû ava bike, bi mîr, axa, şêx, serokeşîr, mele û munewerên Kurdistanê re danûstandin dike. Encama van danûstandinan jî di sala 1921-an de

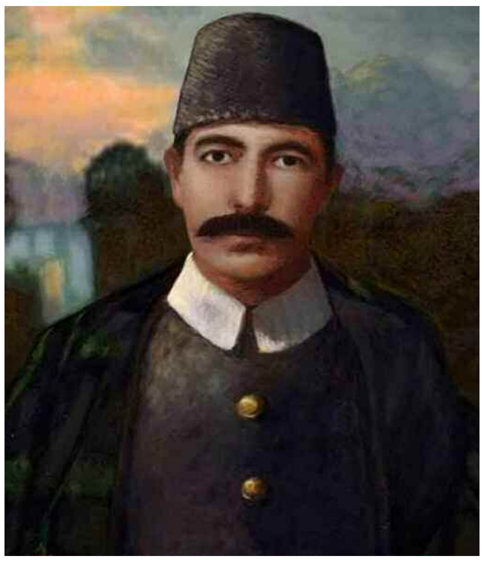

Rêxistina Azadiyê ava dikin. Wek tê zanîn piştî Şerê Cîhanê yê Yekemîn, di 10 Tebaxa 1920an de Peymana Sevrê pêk hat. Vê peymana şer qedand.

Peymana Sevrê, peymanek naverok dagirtî bû. Ji sê sed xalî zêdetir bû. Di Peymanê de ji bona kurdan jî mafê dewletbûnê hatibû pejirandin. Ew xalên Peymana Sevrê, xalên 62-65an bûn. Di Peymana Sevrê de hatibû tespıt kirin ku: Komîsyonek dê ji îngilîzan, fransızan, îtalyayiyan ava bibe. Ev Komîsyona dê li beşek Kurdistanê li Rojavayê Firatê sîstema rêvebiriyek herêmî çê bikin.

Piştî salekê dema Kurdan xwestin dê serî li Cemiyeta Miletan bidin dê bibin serbixwe û dewleteké.

Xalid Beg her çiqas ev peymana ji bona miletê kurd û Kurdistanê peymanek têr û tijî nedidît jî, piştgiriya Peymana Sevrê dike. Ji bona ku xalên Peymana Sevrê yên di derbarê miletê kurd û Kurdistanê bikevin jiyanê xebat dike. Hezar mixabin Xalid Beg, di ev hewildana xwe de bi sernakeve. Lewra Kemalîst li dijî vê xebatê derdikevin. Kurdan berdidin hevûdu.

Wê demê Xalid Beg ji bona doza Kurdistanê vekirî û profesyonelî xebat bike, dixwaze ji wezîfeyaxwe dest berde û îstîfa bike. Lê îzin naye dayîn. Encama vê rewşê Xalid Beg, tê sirgûn kirin.

Xalid Beg dişînin Dersîmê. Dema ku Xalid Beg diçe Dersîmê Ovacikê, ji bona ku kurdên elewî û sûnî di armanca milî û Kurdistanî de bibin yek xebat dike.

Ev yeka Kemalîstan û dewleta wan eciz dike, Alayîya Xalid Beg li Dersîmê xeter tê dîtin, loma jî emir tê dayin ku ew paşve vegere. Ew vedigere Wartoyê (Gimgimé) li wir xebata xwe didomîne.

Di wê demê de Kongreya Erziromê tê li darxistin. Ji bona kongreyê Xalid Beg jî tê vexwendin. Lê Xalid Beg vê vexwendinê red dike û beşdarî kongreyê nabe. Ev helwesta Xalid Beg zêdetir Kemalîstan eciz dike. Loma jî biryar tê girtin ku Xalid Beg ji serokatiya eşîrê were dûrxistin bête şandina Erziromê. Ev di sala 1920-an de sirgunî Erziromê dibe.

Şerîf Firatê Wartoyî ew hewildana Xalid Beg ya di derbarê Peymana Sevrê de di pirtuka xwe ya "Doğu İlleri ve Varto Tarihi" de qal dike. Wusa dibêje:"... Di vê navberê de Mîralay Xalid Begê Cibrî, li herêma Gimgimê, Kopê, Melezgirtê, Kela Xinûsê, Kanîreş, Boglan û Çewligê ji serokeşîr û şex û mela û keyayên gûndan mezbetayên morkirî berhev dikir û bo Cemîyeta Tealî ya Kurd dişand. Ji wira jî, qaşo ji bo vî karî bo Mistefa Nemrûdî û Şerîfê Kurd ku li Yekîtiya Netewan dixebitin, dihatine şandin." (s. 156-157)

Piştî ku Xalid Beg sirgunî Erziromê dibe, êdî navenda xebata wî ya milî Erzirom dibe. Ew bi hevalên xwe re dest bi rêxistineke nû dikin. Di ev xebatê de leşkerên payebilind yên kurd di vê xebatê de cîh digrin. Di xebatê de rola Mıralaybûna Xalid Beg gelek mezin e.

Ew rêxistinekê ava dikin. Ev rêxistina "Komîteya îstîklalê ya Kurdistanê (Azadî)" ye. Rêxistin di sala 1921-an de ava dibe. Rêxistina Azadî, ji mîran, axayan, serokeşîran, şêxan, munewerran, meleyan, esferên kurd ava dibe.

Di derbarê Rêxistina Azadî de agahdariyên zêde di belgeyên îngilîzande hene.

Beşek damezrênêrên Azadiyê ew in: Xalidê Begê Cibrî, Dr.Fuat, Ekrem Cemîlpaşa, Hecî Mûsa, Husên Paşayê (kor) Heyderanî, İhsan Nuri Paşa, Şêx Tahir, Seyid Ebdilqadir, Hecî Axdî (Bavê Tûjo), Hecî Mûsa Beg, Wusif Ziya, Xalidê Hesenan.

Dilketin û îdama Xalid Beg û Dadgeha Dîwanê Herb ya Bedlîsê...

Pêşketina xebata Rêxistina Azadiyê bala dewletê bi xurtî dikşine. Agahdarî ber bi Enqereyê di derbarê Rêxistina Azadiyê de û xebata Xalid Beg de diherike.

Mistefa Kemal, piştî van agahdariya di dawîya sala 1924 de diçe Erziromê. Di şîvekê de Mistefa Kemal û Xalid Beg hevûdu dibînin. Xalid Beg, ji Mistefa Kemal re dibêje ku "ez dixwazim ji wezîfeya xwe ya leşkerî îstîfa bikim. Ez nizanim ku çima hûn nahêlin yekî ku bi were îxanetîyê dike ji kar veqete?" Axevtin germ dibe. Xalid Beg derdikeve devre.

Mistefa Kemal û hevalên wî, baş fahm dikin ku Xalid Beg ji wan dûr e û ew xwediyê armancek din e û dixwaze ku ji bona Kurdistanek serbixwe xebat bike.

Dema ku birayê wî Ehmed Beg (Ahmet Sever) vê yekê tespît dike ew diçe Erziromê Xalid Beg re hevbûdîtin çê dike.

Ehmed Beg dibêje "Dema ku min ji Xalid Beg re got, jiyana te di xetereyê de ye, divêt tu ji Erziromê derkevî".

Wê demê wî ji min re got: "Ez hay jê heme ku li dora min xetere heye lê çi dema ku ez vê serê zivistanê ji Erziromê derkevim ev dê ji bo kurdan bibe felaket, teqez divêt em li benda biharê bimînin."

"Piştî van gotinan, lê zêde dike û dibêje "Herin, xwe amade bikin lê bisekinin heta ku bihar têye."

Xalid Beg, wê demê gelek aşkere biryar dide ku biharê dest ji wezîfeya xwe berde, bi profesyonelî karên rêxistinê bike û amadekariya serhildanê bike.

Hezar mixabin beriya wê, serîhildana Beytuşebabê dest pê dike. Wê demê di derbarê Rêxistina Azadiyê de operasyon dest pê dike.

Xalid Beg, di roja 20 kanûn 1924 de li Erziromê tê girtin û wî dibin zindana Bidlîsê. Wê demê Yisûf Zîya Beg jî dîl dikeve.

Xalid Beg û Yisûf Zîya Beg di Dîwana Herbê ya Bedlîsê de bi awayekî ne hûqûqî û bi lezûbez tên darizandin.

Rêxistina Azadiyê, heta sala 1923an xebata xwe îllegal (veşartî) û di qadeke teng de dimeşîne.

Lê piştî ku Peymana Lozanê teyê îmza kirin, Rêxistina Azadiyê dest bi rêxistinek giştî li Kurdistanê dike. Di demek kurt de 23 bajar û bajarokan şaxên wê tên ava kirin. Ji hemû çîn û tebeqeyan gel dibe endam û piştgirê Rêxistina Azadiyê. Xebata xwe gurr dikin ku di rewşek musaît de dest bi serhildanê bikin.

Xalid Beg û Yisuf Ziya Beg di dadgehe de parêznameyek gelek cidî û naverok dagirtî pêşkêş dikin. Di parêznameyê de Rêxistina Azadiyê, armancên wê, mafên miletê kurd, mafê çarenivîsiya miletê kurd diparêzin.

Di derbarê Xalid Beg û Yisûf Ziya Beg de biryara îdamê hat dayin.

Ew di 14ê Nîsan a 1925-an de bi gulebaraniyê hatin kûştin. Piştî Serhildana 1925an demekî kurt şûnda hatin îdam kirin.

526:1.QXD 18.04.2023 4:33 Page 18

Багдад и ПРООН подписали меморандум о борьбе с коррупцией

Федеральное правительство Ирака 12 апреля подписало

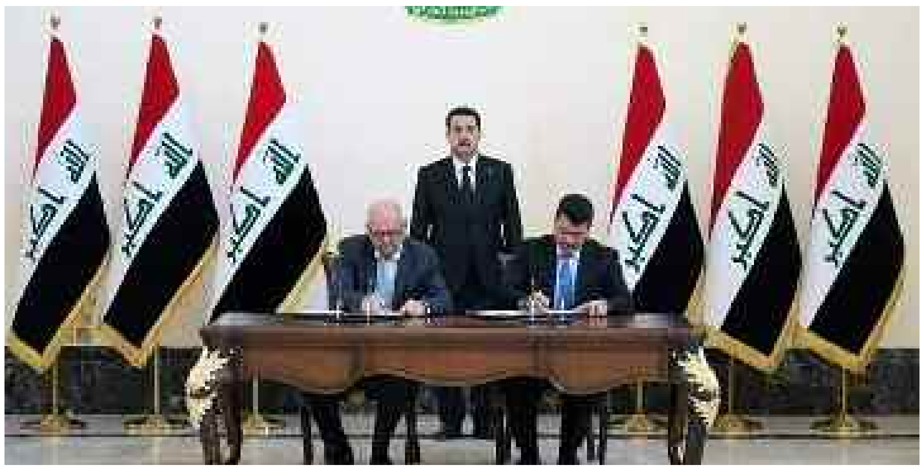

меморандум о взаимопонимании с Программой развития Организации Объединенных Наций о сотрудничестве в борьбе с коррупцией для повышения прозрачности и подотчетности в государственном и частном секторах страны.

Меморандум был подписан в Багдаде под эгидой премьер-министра Мухаммеда Шиа ас-Судани, который выразил благодарность ПРООН за постоянную помощь в борьбе с коррупцией в стране.

"Правительство продолжает преследовать коррупционеров и тех, кто причастен к краже государственных денег, и будет стремиться вернуть украденные средства", — говорится в заявлении, опубликованном сегодня пресс-службой Судани.

Судани заявил о "решимости своего правительства сотрудничать с международными институтами и организациями, чтобы разработать механизмы по борьбе с коррупцией и устранить ее угрозу планам устойчивого развития, не допустить препятствия развитию экономики и реализовать подход правительства к реформам".

Коррупция в Ираке остается важнейшей проблемой на фоне бедности и безработицы. Ирак занимает 157-е место в списке Индекса восприятия коррупции "Transparency International" из 180 стран мира. Страна продолжает бороться с повальной административной и финансовой коррупцией, которая многими рассматривается как основная причина неэффективности и отсутствия прогресса. ***kurdistan.ru***

Глава КРГ принял делегацию ВОЗ

17 апреля премьер-министр Иракского Курдистана Масрур Барзани принял делегацию Всемирной организации здравоохранения (ВОЗ) во главе с начальником ее отде-

ления в Ираке Ахмедом Зуйтеном, чтобы обсудить пути укрепления двустороннего сотрудничества.

Как сообщил курдский премьер-министр в Facebook, "мы обсудили работу и проекты Всемирной организации здравоохранения в Курдистане и Ираке и подчеркнули важность развития сотрудничества между Министерством здравоохранения КРГ [Регионального правительства Курдистана] и Всемирной организацией здравоохранения".

КРГ сотрудничает с ВОЗ для улучшения медицинских услуг и сдерживания вспышек и новых заболеваний, включая недавнюю пандемию "COVID-19". ***kurdistan.ru***

Ирак попросил суд США взыскать с Турции $1,5 млрд за экспорт нефти из Курдистана

Министерство нефти Ирака обратилось в федеральный суд в Вашингтоне (округ Колумбия) с просьбой привести в исполнение

взыскание $1,5 млрд с Турции в рамках выигранного спора о поставках нефти из Курдистана, сообщило юридическое издание Law360. В конце марта международный арбитражный суд постановил, что Турция нарушила двустороннее соглашение, содействуя независимым трубопроводным потокам регионального правительства Курдистана (КРГ). В результате экспорт с севера Ирака через турецкую территорию по нефтепроводу Киркук-Джейхан был приостановлен 25 марта. Нефтяные компании, работающие в иракском Курдистане, транспортировали через Турцию около 400 тысяч баррелей нефти в сутки. Помимо этого, приостановка транспортировки затронула и объемы, контролируемые федеральным правительством, в 75 тыс. б/с. Несмотря на то, что иракские и курдские власти 4 апреля договорились о возобновлении экспорта нефти, постановки так и не начались, а большинство месторождений Курдистана прекратили добычу.

Ирак обвинял Турцию в нарушении положений соглашения 1973 года, согласно которому "турецкое правительство должно выполнять инструкции иракской стороны относительно перемещения нефти, экспортируемой из Ирака, ко всем центрам хранения, перевалки и конечным потребителям". В 2017 году в Курдистане состоялся референдум, где подавляющее большинство респондентов поддержали независимость региона. Несмотря на то, что Багдад не разрешил Эрбилю отделиться, автономия самостоятельно экспортировала нефть через Турцию и получала вырученные за нее средства без координации с федеральным правительством.

Экспорт нефти из Ирака в марте сократился до 3,534 млн б/с на фоне приостановки поставок в Турцию с севера страны, сообщает Iraq Oil Report. По итогам февраля иракские поставки за рубеж составили в среднем 3,738 млн б/с. Таким образом, за месяц экспорт снизился на 204 тысячи б/с. ***kurdistan.ru***

Ученые Курдистана проведут конференцию по геноциду файли

В Курдистане пройдет конференция, на которой будут представят доклады, посвя-

щенные многочисленным актам геноцида против курдов-файли, совершенных режимом Саддама Хусейна. Конференция призвана продемонстрировать миру доказательства геноцида против этого этнического меньшинства.

Трехдневная конференция должна начаться в городе Эрбиль 2 мая под эгидой президента "Демократической партии Курдистана" (ДПК) Масуда Барзани. Об этом в интервью "BasNews" сегодня сообщил глава отдела по делам файли в штаб-квартире Барзани Али Файли.

Мероприятие организуют университеты Салахаддина, Дохука и Сорана.

Предыдущие иракские режимы переместили и сослали в Иран около 600 000 курдов-файли и конфисковали их имущество в 1970-х и 1980-х годах. За этот период пропало без вести почти 22 000 представителей сообщества файли. Тысячи файли были лишены гражданства. ***kurdistan.ru***

Ирак подпишет техническое соглашение о возобновлении добычи нефти в Курдистане

Министр строительства Ирака Бангин Рекани объявил в воскресенье, 16 апреля, что технические проблемы, препятствующие экспорту нефти из Курдистана, решены, подтвердив отсутствие юридических или технических препятствий для возобновления экспорта нефти из курдского региона.

После подписания в Турцию будет направлено письмо о возобновлении экспорта нефти из Курдистана. Ожидается, что этот шаг поднимет экономику региона и увеличит доходы иракского правительства, сказал Рекани в интервью "Kurdistan24". Совет министров Ирака обсудит финансовые права Курдистана во вторник, добавил иракский министр.

Багдад не выделял бюджет Курдистану в течение четырех месяцев в этом году. Однако федеральное правительство Ирака намерено выделить Эрбилю часть средств из бюджета, пусть даже в виде займов. Прежде чем средства могут быть переведены,

должен быть одобрен законопроект о бюджете, учитывающий и бюджет Курдистана. Ранее в этом месяце премьер-министр Курдистана Масрур Барзани и его иракский коллега Мухаммед Шиа ас-Судани приняли участие в подписании совместного соглашения между Эрбилем и Багдадом, которое позволит Региональному правительству Курдистана (КРГ) возобновить экспорт сырой нефти, остановленного по решению суда в Париже. ***kurdistan.ru***

Багдад проведет третью конференцию по водным ресурсам

В мае Ирак планирует провести третью Багдадскую конференцию по водным ресурсам, и направил приглашения иранской и турецкой делегациям принять участие в ее работе. "Встречи и работа продолжаются с иранской и турецкой сторонами в отношении доли воды Ирака", — сообщило в воскресенье "Iraqi News Agency" со ссылкой на заявление министра водных ресурсов страны. Федеральное правительство Ирака также намерено направить в Турцию "техническую делегацию" для обсуждения общих водных ресурсов. ***kurdistan.ru***

526:1.QXD 18.04.2023 4:33 Page 19

Президент Курдистана и Папа Франциск обсудили вопросы мирного сосуществования

13 апреля президент Иракского Курдистана Нечирван Барзани

встретился в Ватикане с Папой Франциском. Стороны обсудили продвижение мира и братства между различными сообществами в регионе и Ираке.

Курдский президент и Папа Римский подтвердили свою приверженность делу мира и сосуществования в Курдистане и Ираке, говорится в заявлении администрации президента Курдистана.

"Для меня большая честь встретиться сегодня с Папой Франциском, и я рад видеть Его Святейшество в добром здравии", — написал курдский лидер в Twitter, еще раз подтвердив свою приверженность продвижению гармонии и сосуществования в Курдистане, Ираке и за его пределами. "Папа подчеркнул важность сохранения мира и братства между общинами Ирака", — добавил президент.

Эта встреча – первая встреча курдского лидера с Папой Франциском после его визита в Ирак и Курдистан в марте 2021 года.

После своего вступления в должность премьер-министр Масрур Барзани побывал с дипломатическим визитом в Ватикане в феврале 2020 года. Его сопровождала министерская делегация Регионального правительства Курдистана (КРГ), и он также встретился с Папой Франциском. ***kurdistan.ru***

Археологи рассказали о быстром разрушении иракских памятников архитектуры из-за изменения климата

Иракское культурное наследие, пережившее тысячелетия, разрушается и медленно погребается под песком из-за изменения климата. Жара, продолжительные засухи и песчаные бури уничтожают такие вавилонские памятники, как руины города Умм Аль-Акариб в провинции Ди-Кар.

Развалины расположены на площади в пять квадратных километров, они датируются XXIV веком до н.э. До недавнего времени основную угрозу для объекта представляли мародеры, однако теперь наибольшую опасность являет собой песок.

Между реками Тигр и Евфрат возникли некоторые из древнейших цивилизаций в истории человечества, в связи с чем археологи находят там множество артефактов. Сегодня на этой территории быстрыми темпами идет процесс опустынивания, а песчаные бури как абразив провоцируют физическое выветривание и разрушение памятников.

Проблема усугубляется засоле-

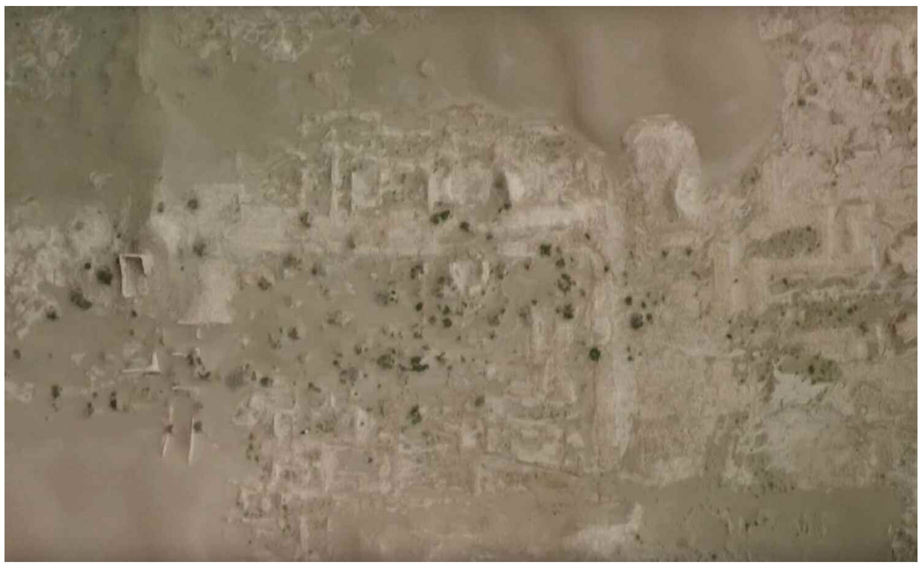

нием: вода испаряется так быстро, что почва не успевает поглотить минералы, из-за чего на поверхности образуется корка. Она агрессивно взаимодействует со строениями и также играет на их уничтожение.

Подобная проблема многоуровневая: необходимы усилия на уровне правительства по сдерживанию роста пустынь, такие как высаживание миллионов деревьев. Также необходимо взять где-то огромное количество пресной воды. К сожалению, Ирак выглядит далеко не лучшим образом с точки зрения экологического поведения. ***kurdistan.ru***

Ирак в марте сократил экспорт нефти на 200 тысяч б/с

Экспорт нефти из Ирака в марте сократился до 3,534 млн б/с на фоне приостановки поставок в Турцию с севера страны, сообщает Iraq Oil Report.

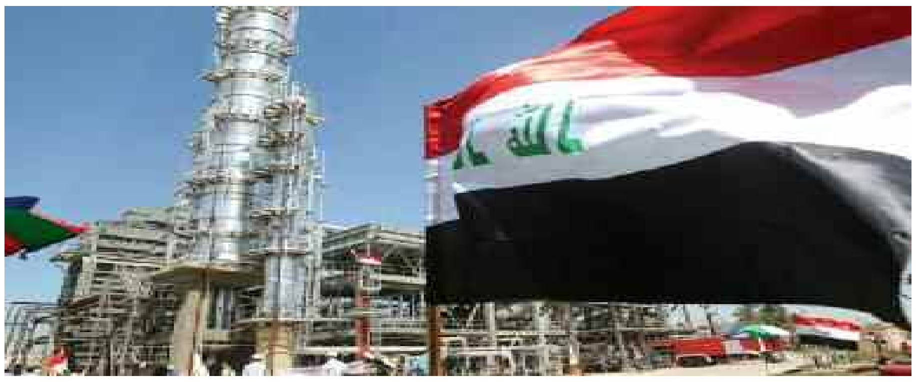

По итогам февраля иракские поставки за рубеж составили в среднем 3,738 млн б/с. Таким образом, за месяц экспорт сократился на 204 тысячи б/с. Издание подчеркивает, что в последнюю неделю марта экспорт снизился почти на 500 тысяч б/с. Это произошло в связи с решением Арбитражного суда Международной торговой палаты в Париже, который постановил приостановить экспорт нефти из Курдистана, расположенного на севере Ирака, в Турцию.

Ирак обвинял Турцию в нарушении положений соглашения 1973 года, согласно которому "турецкое правительство должно выполнять инструкции иракской стороны относительно перемещения нефти, экспортируемой из Ирака, ко всем центрам хранения, перевалки и конечным потребителям". Власти Ирака и региональное правительство Курдистана (КРГ) договорились о возобновлении трубопроводных поставок нефти с севера страны в турецкий порт Джейхан, о чем было объявлено 4 апреля.

Нефтяные компании, работающие в иракском Курдистане, транспортировали через Турцию около 400 тысяч баррелей нефти в сутки. Помимо этого, приостановка транспортировки затронула 75 тысяч б/с из объема, контролируемого федеральным правительством. При этом, по оценке Iraq Oil Report, останов трубопровода в первую неделю апреля, вероятно, отразится на снижении объемов экспорта и в текущем месяце. Кроме того, уменьшение международных поставок может продолжиться и в следующем месяце, поскольку Ирак присоединился к ряду других членов ОПЕК+ и добровольно сократит добычу нефти с мая на 211 тысяч б/с.

КРГ расследует нападение на аэропорт Сулеймании

Премьер-министр Иракского Курдистана Масруp Барзани 12 апреля провел заседание кабинета министров Регионального правительства Курдистана (КРГ), чтобы обсудить различные темы, в том числе недавнее нападение на аэропорт Сулеймании.

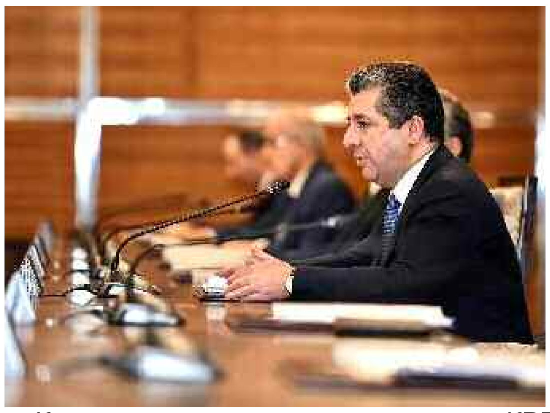

Как подчеркнул премьер-министр, КРГ осуждает атаку на аэропорт.

"Для реагирования на нападение Совет учредил комитет по расследованию приостановки полетов и нападения, имевшего место возле аэропорта. Они полны решимости найти первопричины этих инцидентов и принять соответствующие меры, чтобы предотвратить их повторение", сказано в заявлении.

С прошлой недели Турция приостановила все полеты в аэропорт Сулеймания, обвинив "Патриотический союз Курдистана" (ПСК) в поддержке турецкой "Рабочей партии Курдистана" (РПК), вооруженной группировки, которую Анкара считает террористической организацией.

Есть подозрение, что удар по аэропорту Сулеймании нанес именно турецкий беспилотник. Удар вызвал несколько пожаров по периметру аэропорта. Инцидент произошел, когда Мазлум Абди, командующий "Сирийскими Демократическими Силами" (СДС), вылетал из аэропорта Сулеймании в Сирийский Курдистан после встречи с американским военным командованием. ***kurdistan.ru***

Эрбиль отмечает 100-летие своей провинции

Столица Иракского Курдистана город Эрбиль сегодня отмечает свое 100-летие признания в качестве провинции. Город все больше превращается в космополитическую

столицу благодаря разнообразной социальной структуре.

Губернатор Эрбиля Омед Хошнав 12 апреля в своем заявлении поздравил сограждан со знаменательной годовщиной, и описал Эрбиль как место, где уважают и защищают "этническое и религиозное сосуществование".

Эрбиль – один из старейших городов мира, основанный более 5000 лет назад. Город стал региональным центром инвестиций, торговли и коммерции благодаря стабильности и безопасности. По данным департамента туризма Эрбиля, только в 2022 году столицу Курдистана посетили более 2,7 миллиона туристов из Курдистана, иракских провинций и из других стран. По данным телеканала "Kurdistan24", за последний год в провинции было завершено около 800 различных проектов. ***kurdistan.ru***

526:1.QXD 18.04.2023 4:33 Page 20

ДИПЛОМАТ

KÜRD DÎPLOMAT

№ 14 (526) 9-15 апрел 2023-год ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

Премьер-министр Италии подтверждает поддержку Курдистана

Италия по-прежнему привержена своей постоянной поддержке Курдистана и Ирака,

заявила премьер-министр Джорджия Мелони во время встречи с президентом Курдистана Нечирваном Барзани в Риме.

"В ходе встречи лидеры двух стран обсудили двусторонние отношения Италии с Ираком и Курдистаном, а также пути расширения взаимного сотрудничества, особенно в экономической и энергетической сферах", — говорится в сообщении офиса курдского президента. "Премьер-министр Мелони подтвердила приверженность Италии дальнейшей поддержке Ирака и Курдистана и подтвердила, что Италия придает большое значение миру и стабильности в Ираке и Курдистане. Г-жа Мелони назвала отношения Италии с Багдадом и Эрбилем ценными".

На встрече также обсуждались последние политические события в Ираке, в том числе отношения между Региональным правительством Курдистана (КРГ) и федеральным правительством Ирака, а также пути решения вопросов, стоящих между ними.

Ранее в этот же день в Ватикане курдский президент провел встречу с Папой Франциском, обменявшись мнениями о продвижении мира и братства между различными общинами в Курдистане и Ираке. "Для меня большая честь встретиться сегодня с Папой Франциском, и я рад видеть Его Святейшество в добром здравии", — написал курдский лидер в Twitter. "Папа подчеркнул важность сохранения мира и братства между общинами Ирака". ***kurdistan.ru***

Сирию не приняли в Лигу арабских государств

Министры иностранных дел стран Персидского залива, Египта, Иордании и Ирака не приняли окончательного решения о возобновлении полноправного членства Сирии в Лиге арабских государств (ЛАГ). Это следует из итогового заявления участников встречи в Джидде, которое распространило Саудовское агентство печати.

В заявлении указано, что главы внешнеполитических ведомств "обменялись мнениями об усилиях, предпринятых для достижения политического решения, которое позволит преодолеть последствия сирийского кризиса, сохранить единство, безопасность, стабильность и арабскую идентичность Сирии, а также вернуть ее в арабское лоно".

Вопрос о восстановлении членства Сирии в ЛАГ, которому была посвящена встреча министров, в документе не упоминается. Участники совещания подчеркнули, что "политическое решение является единственным способом урегулирования сирийского кризиса", а также согласились с необходимостью активизировать консультации между странами арабского мира для создания механизмов, которые способствовали бы нормализации положения в стране.

Министры иностранных дел стран Персидского залива, Египта, Иордании и Ирака собрались в пятницу в Джидде на заседании,

посвященное вопросу возобновления полноправного членства Сирии в Лиге арабских государств. Консультации проходят под эгидой Совета сотрудничества арабских государств Персидского залива (ССАГПЗ), в который входят Саудовская Аравия, Объединенные Арабские Эмираты, Катар, Бахрейн, Кувейт и Оман.

В среду министр иностранных дел и по делам эмигрантов Сирии Фейсал Микдад провел в Джидде переговоры со своим саудовским коллегой принцем Фейсалом бен Фарханом Аль Саудом. Это первый визит сирийского должностного лица высокого ранга в Саудовскую Аравию с 2011 года. Накануне совещания представителей ССАГПЗ, Египта, Иордании и Ирака премьер-министр Катара шейх Мухаммед бен Абдель Рахман Аль Тани заявил, что не видит оснований для возвращения Сирии в ЛАГ.

Членство Дамаска в ЛАГ было приостановлено в ноябре 2011 года в разгар начавшейся в Сирии гражданской войны. Большинство арабских стран, не добившись уступок от сирийских властей в пользу оппозиции, отозвали своих послов и присоединились к экономическому бойкоту арабской республики. Саудовская Аравия, Катар и несколько других государств в период конфликта оказывали финансовую и военную помощь вооруженным формированиям, выступившим против сирийского правительства. В последнее время несколько арабских стран, в том числе ОАЭ, Бахрейн и Оман, возобновили работу своих дипломатических миссий в Дамаске, однако вопрос возобновления членства Сирии в ЛАГ по-прежнему вызывает споры среди членов организации. ***kurdistan.ru***

ОАЭ стремятся укрепить связи с Курдистаном

Премьер-министр Иракского Курдистана Масрур Барзани 13 ареля принял делегацию Объединенных Арабских Эмиратов (ОАЭ) во главе с заместителем министра по делам каби-

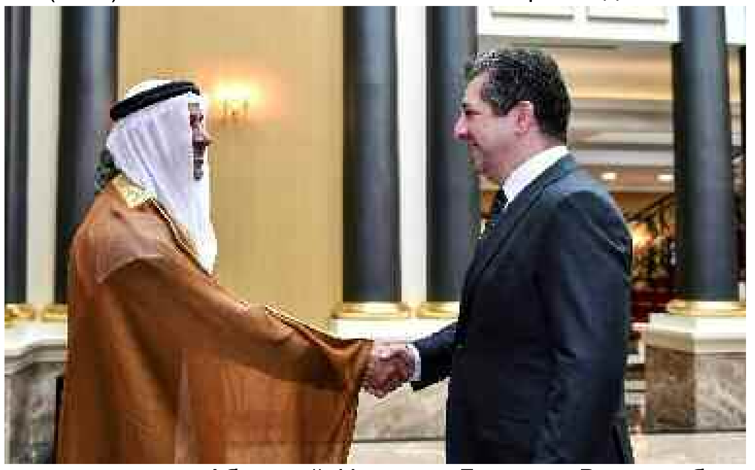

нета министров Абдуллой Насером Лутахом. Встреча была посвящена двусторонним отношениям между двумя странами.

Официальный представитель ОАЭ подтвердил, что ОАЭ по-прежнему привержены укреплению своих двусторонних связей с Курдистаном, отметив, что курдский регион имеет особое значение для его страны.

Со своей стороны, курдский лидер выразил благодарность президенту ОАЭ шейху Мохаммеду бен Заиду Аль Нахайяну и вице-президенту шейху Мохаммеду бин Рашиду Аль Мактуму за их постоянную поддержку Курдистана.

Представители ОАЭ высоко оценили "теплые и особые" отношения между ОАЭ и Курдистаном и подтвердили приверженность своей страны продолжению поддержки региона. Чиновники также обсудили возможность совместной работы над проектами, представляющими взаимный интерес.

Встреча демонстрирует прочные связи, которые сложились между ОАЭ и Курдистаном в последние годы. ОАЭ были ключевым партнером Курдистана, оказывая финансовую и гуманитарную поддержку во время кризиса. Они также сотрудничают в экономических и торговых проектах. Консульство ОАЭ было открыто в Эрбиле в 2019 году.

Курдистан стал важным партнером для стран Ближнего Востока, учитывая его стратегическое положение и природные ресурсы. Эрбиль также играет ключевую роль в борьбе с терроризмом и является верным союзником международного сообщества в укреплении стабильности и безопасности в регионе. ***kurdistan.ru***

Халабджа: мирный житель убит в результате взрыва минометного снаряда

В результате взрыва минометного снаряда 11 апреля в провинции Халабджа Иракского Курдистана погиб мирный житель и трое получили ранения. Как сообщила местная полиция, инцидент произошел в селе Балха района Хаврамам, где в результате разрыва минометного снаряда погиб 31-летний мужчина по имени Асо Кайкаус, а двое его друзей получили ранения. Пока не известно, был ли взорвавшийся снаряд остатком войны против "Исламского государства" (ИГ). Тем не менее, подобные инциденты часто происходят в различных районах Курдистана и Ирака.

В конце октября в деревне Адилия провинции Киркук произошел взрыв, в результате которого несколько детей погибли и получили ранения. По словам полицейских, дети непреднамеренно подожгли свалку, в результате чего в ней сдетонировало взрывное устройство. ***kurdistan.ru***

TƏSİSÇİ VƏ BAŞ REDAKTOR:
TAHİR SÜLEYMAN
ÎMTÎYAZ Û SERNIVÎSAR:
TAHÎR SÎLÊMAN
УЧРЕДИТЕЛЬ И ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
ТАХИР СУЛЕЙМАН
Tel: +994 50 352-33-18
+994 55 202-73-53

Xüsusi müxbir:
Tariyel Cəlil

Региональный корреспондент:
Усуб Тейфур

Müəlliflərin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Ünvan: Bakı şəhəri Az1040, küçə S. Mehmandarov ev 25, mənzil 17

Navnîsan: Bakû Az1040, soqaq S. Mêhmandarov xani 25, mal-17

Адрес: Баку Az1040, улица С. Мехмандаров дом 25, кв. -17

Qəzet "Diplomat" qəzetinin bilgisayar mərkəzində yığılıb səhifələnib və "Mətbuat" mətbəəsində çap olunmuşdur.
e-mail: hewler@mail. ru
Şəhadətnamə: NFŞ 005004966
BUSB-un Sabunçu rayon filialı
VÖEN 1800061582
H/h 438010000
Sifariş: 1500